

Talonpojan tappolinjalla

Televisiosarja Rintamäkeläiset 1970-luvun maaseudun
ja pienviljelijöiden elämänpiirin kuvaajana sekä
aikansa poliittisen ilmaston heijastajana

Markku Rönty
Journalistiikan pro gradu -työ
Jyväskylän yliopisto
Viestintätieteiden laitos
Maaliskuu 2000

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Markku Jouko Juhani Rönty	
Työn nimi Talonpojan tappolinjalla Televisiosarja Rintamäkeläiset 1970-luvun maaseudun ja pienviljelijöiden elämänpiirin kuvaajana sekä aikansa poliittisen ilmaston heijastajana	
Oppiaine Journalistiikka	Työn laji Pro gradu -työ
Aika Maaliskuu 2000	Sivumäärä 109 sivua, 2 liitesivua
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Työssä tarkastellaan Yleisradion TV2:n tuottamaa kotimaista 1970-luvun näytelmäsarjaa <i>Rintamäkeläiset</i> omaa aikaansa peilaavana televisiotuotantona. Työssä selvitetään sitä, kuinka <i>Rintamäkeläiset</i> populaarikulttuurin tuotteena ja audiovisuaalisena tekstinä heijastaa sisältöjensä kautta 1970-luvun puoluepolitisoitunutta ilmastoja ja kuvaa sitä henkistä ilmapiiiriä, mikä vallitsi kyseisen vuosikymmenen aikana suomalaisella maaseudulla pienviljelijöiden keskuudessa. Tämän lisäksi työssä hahmotetaan <i>Rintamäkeläisten</i> asemaa 1970-luvun suomalaisessa televisiokulttuurissa sekä sitä, miten sarja otettiin vastaan katsojien keskuudessa erityisesti oman tekoaikansa kontekstissa. Myös sarjan myöhempää vastaanottoa uusintaesityskerroilla sivutaan lyhyesti.</p> <p>Ensisijaisena lähteenä työssä on käytetty kaikkia <i>Rintamäkeläisten</i> jaksoja, joita tehtiin vuosina 1972–1978 yhteensä 30. Jaksoja ja niiden sisältöjä tarkastellaan lähiluvun keinoin. Muina aikalaislähteinä on hyödynnetty mm. <i>Rintamäkeläisistä</i> kirjoitettuja lehtiartikkeleita sekä sarjasta julkaistuja tv-kritiikkejä ja yleisöpalautteita sanoma- ja aikakauslehdissä. Painettuina lähteinä on käytetty myös elämäkertoja, muistelmateoksia sekä 1970-lukua käsitteleviä historiankirjoituksia. Lisäksi sarjan käytännön toteuttamista sekä muita tuotannollisia yksityiskohtia on selvitetty tarkemmin <i>Rintamäkeläisten</i> tv-ohjaajan Pertti Nätttilän haastattelun pohjalta.</p> <p>Työstä käy ilmi, että Suomessa 1970-luvulla vallinnut puoluepolitisoitunut ilmapiiiri heijastui vahvasti niin <i>Rintamäkeläisten</i> yksittäisten jaksoiden sisältöihin kuin sarjassa kulkeviin laajempiin teemoihin. Samaten Yleisradion harjoittamalla ohjelmapolitiikalla oli oma vaikutuksensa sarjan yleisilmeeseen. Tasapuolisuus-periaatteen noudattaminen näkyy sarjassa ennen kaikkea siten, että <i>Rintamäkeläisten</i> päähenkilöt, siinä kuvatut isäntämieshahmot, esitellään korostetusti eri puoluekantojen edustajina omine näkemyksineen. Lisäksi 1970-lukulaista päätöksentekoa osaltaan leimannut konsensus-henki näyttäytyi myös <i>Rintamäkeläisissä</i> – ja kaikkein parhaiten nimenomaan sosiaalidemokraattina kuvatun Veikko Honkosen (Ahti Haljala) roolihahmossa.</p>	
Asiasanat Rintamäkeläiset, televisio, tv-sarjat, Yleisradio, TV2, 1970-luku, politiikka, maaseutu	
Säilytyspaikka	Jyväskylän yliopisto/Tourulan kirjasto
Muita tietoja	

1. JOHDANTO	1
2. RINTAMÄKELÄISET 1970-LUVUN TELEVISIOTUOTANTONA	5
2.1. Rintamäkeläisten tarkastelua esteettisestä näkökulmasta	8
2.2. Rintamäkeläisten lajityyppinä käyttödraama	13
2.3. Rintamäkeläisten tarkastelua teknologisesta näkökulmasta	15
2.4. Televisio-ohjelmiston piirteitä 1970-luvulla	17
3. RINTAMÄKELÄISET JA 1970-LUVUN PUOLUEPOLITIikka	19
3.1. Reporadion jälkeinen normalisoinnin aika Yleisradiossa	20
3.1.1. Tulkintoja normalisoinnin vaikutuksista	24
3.1.2. Keskustelua Yleisradion ohjelmapolitiikasta	26
3.2. Valtakunnanpolitiikkaa ja Smp:n uhoa	29
3.3. Poliittisen ilmapiirin representointia Rintamäkeläisissä	32
3.3.1. Poliittisten puolueiden kuvaaminen Rintamäkeläisissä	38
4. PIENVILJELIJÄPERHE JA MAASEUDUN RAKENNEMUUTOS	43
4.1. 1960- ja 70-luvuilla harjoitettu maatalous- ja työvoimapolitiikka	44
4.2. Muuttoliikkeen alueelliset ja sosiaaliset vaikutukset	45
4.3. Rakennemuutoksen ja muuttoliikkeen representointia	47
4.3.1. Sukupolvien välinen yhteenotto Rintamäkeläisissä	49
4.4. Lomitusjärjestelmää ja sukupolvenvaihdoksia	51
5. TELEVISIOSARJAT HYVINVOINTI-SUOMEN KUVAAJINA	55
5.1. Televisioviihde ja modernin prosessi	55
5.2. Heikki ja Kaija ja Rintamäkeläiset – hyvinvointivaltion kahdet kasvot	56
5.3. Metsolat Rintamäkeläisten perillisenä	58
5.4. Reino Lahtinen – persoona käsikirjoitusten takana	62
6. RINTAMÄKELÄISET JA SOTA	63
6.1. Rintamäkeläiset sotainvalidien asialla	65
6.2. Pika-asutuslain häivytytetyt jäljet Rintamäkeläisissä	67
6.3. Lihallinen muisto välirauhan ajalta	70
6.4. Sodan perintö 1970-lukulaisessa diskurssissa	70

7. RINTAMÄKELÄISET JA YLEISÖ	74
7.1. Rintamäkeläisten kohdeyleisöstä	75
7.2. Television suosikkiohjelmia 1970-luvun puolivälissä	77
7.3. Rintamäkeläisten saamaa tv-kritiikkiä ja yleisöpalautetta	80
7.4. Entäs nyt, Rintämäki?	90
8. AIKANSA LAPSI	92
LÄHTEET	96
LIITTEET	110

1. JOHDANTO

Kahden pienviljelijäperheen arkielämää kuvannut 1970-luvun suosikkisarja *Rintamäkeläiset* palasi kuvaruutuihin katsojien toiveuusintana viimeksi tammikuussa 1996. Tuolloin sarjan uusinnat käynnistyivät toisen tuotantokauden alusta eli ensimmäisistä värijaksoista alkaen ja kevään mittaan Rintamäkien ja Honkosten edesottamuksia seurattiin TV2:n ilta-päiväohjelmistossa kerran viikossa. Kun uusintakierros kesäkuulle tullessa sitten yhtäkkiä päättyi kesken kaiken – kanavan mitään siitä ilmoittamatta – päätin soittaa TV2:n ohjelmapäivystykseen ja kysyä viimeisten jaksoiden esittämisestä. Ohjelmapäivystyksessä palvelut neitonen aprikoi hetken kysymystäni ja vastasi sitten myhäillen, että ”Rintamäen porukka näyttää kuulkaa lähteneen viikko sitten lomalle”.

Tämä melko huvittava vastaus jäi pyörimään mieleeni pitkäksi aikaa ja oli lopulta yksi sysäys tämän työn aloittamiselle. Ryhdyin pohtimaan sitä, mikä oli tehnyt ”Rintamäen porukan” niin tutuksi, että heihin suhtauduttiin vieläkin kuin naapureihin: tulemiset ja menemiset tiedettiin tarkkaan – kuin konsanaan akkunasta olisi tiirailtu. Mikä teki *Rintamäkeläisistä* tv-sarjana kiinnostavan ja mistä se ammensi elinvoimansa? Miksi sarja yhä jaksoi kiehtoa katsojiaan, vaikka sen tekemisestä oli kulu-
nut viimeisimmän uusintakierroksen aikaan jo reilut parikymmentä vuotta?

Yritän ratkaista *Rintamäkeläisten* salaisuutta perehtymällä 1970-luvun suomalaiseen yhteiskuntaan; sen yleiseen ilmapiiriin ja sitä vuosikymmenen mittaan värittäneisiin ilmiöihin. Keskeisimmiksi 1970-lukua leimaaviksi piirteiksi nostan tämän työni puitteissa kolme tekijää: hyvinvointi-Suomen rakennusprosessin, maaseutua voimakkaasti ravistelleen rakennemuutoksen sekä näitä kumpaakin ohjailleen puoluepolitisoituneen kulttuurin – kaikkine sivumausteineen.

Rintamäkeläisiä voidaan pitää melko tyypillisenä esimerkkinä tietyssä historiallisessa tilanteessa syntyneestä sähköisen mediakulttuurin tuotteesta, joka kertoo sekä syntyajankohdastaan että populaarikulttuurin luonteesta. En pyri tässä työssäni tekemään viiltävää tai kaikenselittävää analyysiä *Rintamäkeläisten* suhteesta suomalaiseen yhteiskuntaan, vaan haluan lähiluvun keinoin hahmottaa sitä, kuinka sarja eli elämäänsä omassa ajassaan ja miten se edellä mainittujen tekijöiden vuorovaikutuksessa sai sisältönsä tai muutti muotoaan.

Methodisessa katsannossa tutkin *Rintamäkeläisiä* sisäisen ja ulkoisen lähdekritiikin pohjalta. Sisäisen lähdekritiikin avulla pohdin sitä, mitä sarja kertoo historiallisesta syntyajankohdastaan sisältönsä kautta. Keskeiseksi tarkastelun kohteeksi nousee tässä yhteydessä siten myös sarjan tv-ilmaisu ja sen kerrontakeinot. Ulkoisen lähdekritiikin avulla yritän puolestaan selvittää sitä, mitä *Rintamäkeläisten* tuotanto- ja vastaanottokonteksti kertoo sarjan historiallisesta syntytilanteesta. Siksi tulen nostamaan varsin merkittävään asemaan *Rintamäkeläisten* tuotannosta vastanneen Yleisradion ja sen 1970-luvulla harjoittaman ohjelmapolitiikan.

Ennako-oletukseni *Rintamäkeläisistä* on se, että vaikka sarja kuvasikin varsin osuvasti pienviljelijöiden katkeria tunteita 1970-luvun Suomessa, se ei ollut niinkään tekoajankohtansa heijastaja kuin sen synnyttänyt kulttuurinen teksti. Ennen kuin paneudun lähemmin keskeisiin tutkimuskysymyksiin, selvitän ensin lyhyesti sarjan taustaa, estetiikkaa sekä tekotapaa aina käsikirjoitusprosessista kuvauksiin saakka. Samalla teen tiiviin katsauksen *Rintamäkeläisten* tekoaikana vallinneisiin, lähinnä teknisiin, tuotanto-olosuhteisiin. Katson lähestymistavan mielekkääksi ensinnäkin siksi, että *Rintamäkeläisiä* on tutkittu tähän mennessä varsin niukasti jos ollenkaan ja toisekseen siksi, että vallinneen yhteiskunnallisen tilanteen voidaan oikeastaan katsoa antaneen sysäyksen koko sarjan synnylle. Vaikka pohdinkin tutkimuskysymyksiä vain yhden

televisiosarjan osalta, uskon *Rintamäkeläisistä* tehtyjen havaintojen paljastavan jotain aikansa televisiotuotannoista myös yleisemmällä tasolla.

Työni ensisijaisena lähdemateriaalina on luonnollisesti televisiosarja itse. *Rintamäkeläisiä* tehtiin vuosina 1972–1978 kaikkiaan 30 noin puolen tunnin mittaista jaksoa.¹ Sarjassa kuvataan kahta ikääntyvää pienviljelijäpariskuntaa, jotka kamppailevat omassa elinympäristössään niin maaseudun autioitumisen kuin keskinäisten arkisten ihmissuhteidenkin myllerryksessä. *Rintamäkeläisiä* voidaan pitää ajalleen tyypillisenä televisiotuotantona ainakin siinä mielessä, että puoluepolitiikka ja sen puhuminen on sarjassa jatkuvasti esillä. Kylän isäntämiesten poliittisia mielipiteitä esitellään laidasta laitaan. Pohdintojen yhteydessä tulenkin siteeraamaan varsin runsaasti Reino Lahtisen sarjaan kirjoittamaa dialogia, joka kaikessa herkullisuudessaan pystyy huomattavasti paremmin nostamaan esiin sen tunnelman, mitä jälkiviisailta kommentteilla olisi oikeastaan turha käydä selittämään.

Rintamäkeläiset on muodoltaan jatkuvajuoninen, serial-tyyppinen sarja, joskin sen yksittäiset jaksot muodostivat itsenäisiä kokonaisuuksiaan kuten series-tyyppisessä katkosarjassa. Ohjaajansa Pertti Nättilän mukaan *Rintamäkeläiset* on lajityypiltään käyttödraamaa aivan samoin kuin 1960-luvun suursuosikki *Heikki ja Kaija*, jonka liki sadasta valmistuneesta jaksosta vastasi hyvin pitkälle sama näyttelijä- ja tuotantotiimi.² *Rintamäkeläisiä* suunniteltiin alunperin yhdeksänosaiseksi minisarjaksi³, mutta hyvän vastaanoton myötä jaksoja päätettiin tehdä lisää.⁴ Sarjaa kuvattiin ja esitettiin tämän päivän näkökulmasta katsoen varsin harvaan tahtiin noin kuukauden välein. Tuotantopaksoja oli kaikkiaan neljä,

¹ Rintamäkeläisten ensimmäinen jakso esitettiin 3.10.1972 ja viimeinen 21.11.1978. Jaksojen esityspäivät tarkemmin liitteessä 1.

² Jo Tamvision aikana syksyllä 1961 alkanut *Heikki ja Kaija* nousi 1960-luvun mittaan TV2:n ylivoimaisesti suosituimmaksi sarjanäytelmäksi, jota esitettiin kymmenen vuoden aikana liki sata jaksoa.

³ Ensimmäisen tuotantokauden jaksoja valmistui kuitenkin vain kahdeksan. Tarinan loppusulkeuman sisältänyt viimeiseksi suunniteltu jakso jäi kokonaan tekemättä Yleisradion teknisten lakon takia.

⁴ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

joiden välissä oli yleensä kesäaikaan sijoittunut useamman kuukauden pituinen tauko. Toinen tuotantokausi pääsi vauhtiin puolentoista vuoden tauon jälkeen lokakuussa 1974, jolloin Tampereen Tohlopissa oltiin samalla siirrytty värituotantoon.⁵

Sitä, kuinka *Rintamäkeläiset* edustaa oman aikansa televisiotuotantoa ja millaisen kuvan se antaa 1970-lukulaisen suomalaisen television ohjelmatoiminnasta, tulen pohtimaan sovelletusti Robert C. Allenin ja Douglas Comeryn teoksen *Film History – Theory and Practice* sisältämien ajatusten pohjalta. Tässä työssä tulen rajaamaan tarkastelunäkökulman ensisijaisesti sarjan estetiikkaa ja teknologiaa painottaviin kysymyksiin. *Rintamäkeläisten* estetiikan tarkastelussa hyödynnän mm. Dan Steinbockin teosta *Taideteos ja taidekasvatus*, jossa hän käsittelee neljää 1970-luvun alun kotimaista elokuvaa yhteiskuntakriittisestä näkökulmasta.

Suomessa 1970-luvulla vallinneen poliittisen ilmapiirin heijastumista *Rintamäkeläisiin* tarkastelen lähinnä Siegfried Kracauerin ajatusten kautta. Teoksessaan *Caligarista Hitleriin* keskeisenä pohdinnan aiheena Kracauerilla on kollektiivisten mielialojen vaikutus ja ilmeneminen saksalaisessa ekspressionistisessä elokuvassa ennen toisen maailmansodan syttymistä.

Rintamäkeläisten käytännön toteuttamista aina käsikirjoitusvaiheesta kuvauksiin hahmotan pääasiassa *Rintamäkeläisten* ohjaajan ja tv-toteuttajan Pertti Nätilän haastattelun sekä sarjasta tehtyjen lehtijuttujen perusteella. Lopuksi tarkastelen *Rintamäkeläisten* saamaa vastaanottoa oman tekoaikansa kontekstissa.

Asettamani tutkimuskysymykset koen mielekkäiksi ennen kaikkea siksi, että Yleisradiossa 1970-luvun alussa käynnistyneen ”normalisoinnin” ja Suomessa vuosikymmenen mittaan vahvistuneen konsensuksen vaikutuksia oman aikansa televisiosarjoihin ja niiden sisältöihin on tut-

⁵ Ensimmäiset alunperin värituotantoa varten rakennetut Yleisradion televisiostudiot vihittiin Tohlopissa käyttöön syyskuussa 1974. Ilmonen 1996, 112.

kittu toistaiseksi vähän. *Rintamäkeläisten* osalta asian selvittäminen on erityisen haastavaa, sillä sarjaa käsitteleviä kirjoituksia – harvoja lehtiartikkeleita lukuunottamatta – ei ole juurikaan käytettävissä. Vähäiseksi jäänyttä tutkimusta on syytä ihmetellä, sillä kuuluihan *Rintamäkeläiset* suosituimpien suomalaisten televisio-ohjelmien joukkoon lähes koko esittämisenä ajan 1970-luvun mittaan.

Lopuksi lienee paikallaan mainita, että tätä työtä on osaltaan ohjailut myös halu kirjoittaa 1970-lukua jossain mielessä uudelleen, ja ehkäpä hieman totutusta poikkeavasta näkökulmasta. Onhan tarkastelun keskiössä nimenomaan pienviljelijöiden elinpiiri, se paljolti unohduksiin jäänyt marginaali. Katson lähestymistavan perustelluksi, sillä näyttäytyihän esimerkiksi 1990-luvun lopulla muoti-ilmiöksi noussut 1970-lukulaisuus monille vain retrohenkisenä nuorisokulttuurin buumina, jota vauhdittivat niin aihetta käsitelleet amerikkalaiset elokuvat kuin se lahden takaa kantautunut diskojumputuskin.

Kukapa siinä – lahkeiden lepattaessa ja paitojen mahaa kiristäessä – olisikaan tullut ajatelleeksi suomalaisen pienviljelijän ongelmia.

2. RINTAMÄKELÄISET 1970-LUVUN TELEVISIOTUOTANTONA

Rintamäkeläisten tekemisestä vastasi hyvin pitkälle sama tuotantotiimi kuin *Heikistä ja Kaijastakin*, josta oli tullut 1960-luvun mittaan yksi TV2:n suosituimmista sarjoista. Molemmissa sarjoissa ohjaajana ollut Pertti Nättilä toimi 1960- ja 1970-luvuilla TV2:ssa ajanviete- sekä lasten- ja nuortenohjelmien toimituspäällikkönä ja teki kumpaakin sarjaa oman toimensa ohella ”vähän niin kuin talkootyönä”.⁶ Saman voinee todeta näyttelijöidenkin osalta, sillä lähes tulkoon kaikki *Heikissä ja Kaijassa* ja *Rintamäkeläisissä* esiintyneet näyttelijät tekivät päätyötään Tampereen

---

⁶ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

Työväen Teatterissa ja heidän televisiovisiittinsä syntyivät hyvin pitkälti harrastuspohjalta omalla vapaa-ajalla.⁷

Pertti Nättilän mukaan *Heikin ja Kaijan* tekeminen hiipui 1960-luvun lopulla viimein siihen, että aiheet oli kaluttu loppuun eikä uutta sanottavaa enää ollut. Ohjaustyö Nättilää kuitenkin kiinnosti oman kertomansa mukaan siinä määrin, että parin vuoden tauon jälkeen hän ryhtyi ideoimaan sarjaa, jonka tapahtumat sijoittuisivat tällä kertaa täysin uuteen ympäristöön, maaseudulle. Nättilä teki alustavan käsikirjoituksen sarjan henkilöistä ja peruskuviosta ja antoi sen kirjailija Reino Lahtiselle muokattavaksi.⁸ Nättilä oli kaavaillut sarjaan näyttelijäksi ja henkilöohjaajaksi Vili Auvista, mutta hän joutui kieltäytymään teatterikiireidensä takia. Niinpä tehtävän otti vastaan Veijo Pasanen, joka tuli esittämään myös sarjan keskeisintä hahmoa Rintamäen Anttia.⁹

Reino Lahtinen kirjoitti *Rintamäkeläisiä* aluksi yhdeksän jakson verran. Sarjan keskiöön tuli kaksi ikääntyvää pienviljelijäpariskuntaa, Antti ja Leena Rintamäki (Veijo Pasanen ja Sirkka Lehto) ja Veikko ja Helmi Honkonen (Ahti Haljala ja Eila Roine), jotka elelevät vaatimatonta elämäänsä pienen taajaman perukoilla.¹⁰ Naapurusten tilat ovat niin kutsuttuja rintamamiestiloja, jotka on raivattu sodan jälkeen omin käsin viljeltävään kuntoon. Ongelmia perheillä riittää puitavaksi monellakin saralla: keskeisin huolten aiheuttaja on käynnissä oleva raju rakennemuutos, joka pyyhkii pitkin suomalaista maaseutua naulaten lautoja yhden jos toisenkin pirtin ovien ja ikkunoiden eteen. Epävarmuutta Antin tulevaisuudensuunnitelmiin tuo etenkin se, että hänen ainoa poi-

⁷ Esim. Sirkka Lehdon mukaan Rintamäkeläisiä tehtiin teatterityöstä liikenevällä vapaa-ajalla. Antenni 52/1972.

⁸ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

⁹ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

¹⁰ Nättilä ja Lahtinen sijoittivat pienviljelijäperheen kotipaikan ympärilyöreästi jonnekin Hämeen ja Satakunnan rajamaille. Lahtinen risti kuvitteellisen kylän Karmaskoskeksi, mutta tätä nimeä ei koskaan sarjassa mainittu. Lahtisen kynästä syntyi lopulta myös sarjan nimi Rintamäkeläiset, jonka hän "löysi" puhelintuuletuksesta. Vaikka tarkkaa kotipaikkaa Rintamäkien ja Honkosten perheillä ei ollutkaan, tekijät mielsivät sen sijaitsevan jonkin Lempäälän naapurikunnan haja-asutusalueella. Kun sarjassa jouduttiin käymään kirkolla pankkiasioilla, ulkokuvauksia tehtiin juuri Lempäälän keskustassa. Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

kansa Aarne (Matias Ikävalko) empii koko ajan kahden välillä – jäädäkö isännöimään Rintamäen tilaa vai lähteäkö maailmalle etsimään valoisampaa tulevaisuutta. Pelkkää huolta ja murhetta arkielämä ei kuitenkaan ole. *Rintamäkeläisten* ensimmäisen tuotantokauden jaksojen kantavana tarinalinjana on Aarnen ja Honkoston tyttären Eevan (Kielo Tommila) hiljalleen kypsyvä romanssi.

Lasten rakkaus ja tilojen sukupolvenvaihdos oli tarkoitus saattaa onnelliseen päätökseen sarjan viimeiseksi suunnitellussa hääjaksossa, joka jäi kuitenkin kokonaan tekemättä samaan aikaan päällä olleen Yleisradion teknisten lakon takia. Ensimmäisen tuotantokauden päättyessä tylysti ennen aikojaan *Rintamäkeläiset* oli edennyt siis tilanteeseen, joka ei tyydyttänyt sen enempää tekijöitä kuin katsojiakaan.

Reino Lahtinen oli kirjoittanut *Rintamäkeläisten* ensimmäisiin jaksoihin huomattavasti kipeämpiä ja dramaattisempia teemoja kuin mitä Nätilä oli alun alkaen kaavaillut.¹¹ Sarjassa käsiteltiin niin alkoholiongelmaa, aviottoman lapsen kriisiä kuin syrjähyppyäkin. Nämä olivat uusia aiheita, joihin Lahtinen ei *Heikissä ja Kaijassa* ollut aiemmin juuri puuttunut.¹² Kielenkäyttökin oli huomattavasti reippaampaa ja niinpä jo *Rintamäkeläisten* ensimmäinen jakso, jossa lähinnä esitellään sarjan päähenkilöitä, sai tämän vuoksi osakseen jonkin verran arvostelua niin katsojien kuin kriitikoidenkin suunnalta.¹³

Rintamäkeläisten henkilöhahmojen voidaan katsoa vasta muotoutuneen hiljalleen ensimmäisten mustavalkoisina kuvattujen jaksojen aikana. Myös jaksojen sisällöissä voi havaita selvän muutoksen *Rintamäkeläisten* toisella tuotantokaudella, joka käynnistyi lähes puolentoista

¹¹ Pertti Nätilän haastattelu 25.11.1998.

¹² ”Heikki ja Kaija oli kuitenkin voittopuolisesti kahden nuoren rakastavaisen, tosin tiukasti maan pinnalla pysyttelevä tarina, jota ei haluttu särkeä. Moraalin lippua pidettiin korkealla, sillä Heikki ei esimerkiksi kertaakaan tehnyt aviollista syrjähyppyä, sanoo Reino Lahtinen ja melkein pahoittelee ohjelman kiltteyttä.” Reino Lahtisen haastattelu. Katso 48/1975.

¹³ Katso esimerkiksi Hilikka Vuoren tv-arvio *Rintamäkeläisten* avausjaksosta *Kansan Uutisissa* 5.10.1972. Sarjan saamaa kritiikkiä on esitelty tarkemmin luvussa ”*Rintamäkeläisten* saamaa tv-kritiikkiä ja yleisöpalautetta”.

vuoden tauon jälkeen syksyllä 1974. Yksi käytännön syy muutokseen oli se, että Rintamäkien lapsia esittäneet Marjukka Halttunen ja Matias Ikävalko olivat teatterin vaihdon takia muuttaneet pois Tampereelta eivätkä siten voineet osallistua täysipainoisesti sarjan kuvauksiin. Käsikirjoituksessa tämä näkyi siten, että niin Rintamäet kuin Honkosetkin jäivät asumaan tilojaan kahden kesken ja kaupunkiin muuttaneiden lasten jättämää aukkoa otettiin paikkaamaan liuta kylän isäntiä.¹⁴ Muutosta voi pitää paradoksaalisena ainakin sikäli, että fiktiivisen tv-sarjan tekoa koskettivat aivan samat ongelmat kuin tosielämän pienviljelijäperheitäkin.

Henkilögallerian vaihtumisen myötä *Rintamäkeläisten* kerronnan painopiste siirtyi hiljalleen yhteiskunnallisten asioiden käsittelyyn ja ihmissuhteet jätettiin muhimaan taustalle. Samalla vakavia piirteitä sisältänyt perhedraama vaihtui paikoitellen jopa tilannekomedian suuntaan, joskin Antin katkeruus poikansa ratkaisua kohtaan nouseekin usein näkyvästi esille. Sarjan kääntyessä jo ehtoopuolelle appivanhempien miniä ja vävy palaavat jälleen kotikonnuilleen, mutta uusin näyttelijävoimin. Tilojen yhdistyttyä Aarne (Matti Viironen) ja Eeva (Marjut Sario-la) jäävät kasvattamaan uutta suomalaista viljelijäpolvea.

2.1. Rintamäkeläisten tarkastelua esteettisestä näkökulmasta

Robert C. Allen ja Douglas Gomery ovat teoksessaan *Film History – Theory and Practice* tutkineet elokuvaa oman aikansa historiallisena lähteenä. He lähestyvät elokuvaa esteettisestä, teknologisesta, taloudellisesta ja sosiaalisesta näkökulmasta ja pohtivat sitä, miten eri osa-alueilla vallinneet käytännöt sekä niissä tapahtuneet muutokset kertovat oman aikansa elokuvatuotannoista.¹⁵ Sovellan Allenin ja Gomeryn jaottelua television

¹⁴ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

¹⁵ Allen & Gomery 1985, 37–38.

maailmaan ja keskityn *Rintamäkeläisten* tarkastelussa lähinnä esteettiseen ja teknologiseen näkökulmaan. *Rintamäkeläisten* estetiikassa kiinnitän huomiota mm. sarjan tyyliin, rakenteeseen ja kerronnan keinoihin ja vertaan niitä oman aikansa muihin teksteihin; elokuvaan ja televisiosarjoihin. Teknologisessa katsannossa selvitän 1970-luvun televisiotekniikkaa ja tuotanto-olosuhteita.

Dan Steinbockin mukaan 1970-luvun alkuvuosina suomalaisissa elokuvissa oli vallalla tietynlainen kotikutoinen neorealismi, joka tyyliinä kuihtui hiljalleen vuosikymmenen puoliväliin mennessä. Teoksessaan *Taideteos ja taidekasvatus* Steinbock ottaa esiin neljä elokuvaa – Mikko Niskasen *Kahdeksan surmanluotia* (1970/72), Jörn Donnerin *Perkele! Kuvia Suomesta* (1971), Risto Jarvan *Yhden miehen sodan* (1973) ja Erkki Kivikosken *Laukauksen tehtaalla* (1973) – ja hahmottaa niistä useita yhteneväisiä piirteitä. Steinbockin mukaan kaikissa näissä elokuvissa optimistinen 1960-luvun sosiaalipolitiikka ja moderni hyvinvointivaltio on langettanut hämärän varjopuolensa, juurettomuuden ja väliinpuotamisen. Elokuvien päähenkilöt ovat pienviljelijöitä tai työläisiä, jotka elävät suurelinkeinoelämän tai mahtavien ammattiliittojen armoilla ja kaikissa niissä sivutaan työttömyyttä tavalla tai toisella.¹⁶

Edellä mainituista elokuvista etenkin Niskasen *Kahdeksaa surmanluotia* voidaan pitää *Rintamäkeläisten* tarkastelun kannalta mielenkiintoisena vertailukohtana, sillä kuvataanhan molemmissa nimenomaisesti pienviljelijän elämänpiiriä. Pihtiputaalla vuonna 1969 tapahtuneisiin poliisisurmiin perustuva *Surmanluodit* valmistui neliosaiseksi tv-sarjaksi vuonna 1970. Se sai tv-ensi-iltansa kuitenkin vasta vuonna 1972, minkä jälkeen siitä muokattua elokuvaversiota esitettiin myös valkokankaalla.

Rintamäkeläisten ensimmäisen tuotantokauden jaksoissa voidaan aistia samansisältöistä Steinbockin luonnehtimaa arjen realismia kuin

---

¹⁶ Steinbock 1985, 92.

Surmanluodeissakin. Synkän ja osin lohduttomankin ilmapiirin aiheuttajana pidetään vallitsevaa yhteiskuntaa, jonka muuttamiseen pienellä, yksittäisellä ihmisellä ei ollut yksinkertaisesti mitään aseita. *Rintamäkeläisissä* tuskastumista vallanpitäjien koneistoa kohtaan käsiteltiin kuitenkin lähinnä puhumalla, ei näyttämällä konkreettisia tekoja.

Aarne: Etkö sä usko, että meikäläiset ei hyötyny siitä verouudistuksesta yhtään mitään. Suurtilalliset kyllä saa vähennyksiä, mutta mistäs pirusta tämmösestä vähennät. Jos olis hehtaareja ja mettää että kannattais hankkia koneita, niin sitten vois pelaila kirjanpidonkin kanssa. Olihan toi äijäkin nyt mielissään, kun sai vähentää yhden talikon hinnan. Ja sitten uutta navettaa... velaksi! Voi jumalauta, anna mun kaikki kestää!¹⁷

Steinbockin mukaan suomalaisissa neorealistisissa elokuvissa ilmenettiin kaupungin harmautta ja ihmiset nähtiin miljöönsä johdannaisina. Autioituva maaseutukin tuntui salpaavan henkilönsä, eikä heille näyttänyt löytyvän minkäänlaista ulospääsytietä. Steinbock kuitenkin korostaa, ettei uusneorealismien aalto 1970-luvun taitteessa ollut pelkästään suomalainen ilmiö: 1960-luvun kapinoiva jälkipuoli oli nostanut elokuvissa esiin romantisoitun politiikan arvomaailman, joka 1970-luvun jälkipuolella korvautui paolla "sisäiseen maailmaan". Kun ulkomaailma ei muuttunutkaan kapinoiden myötä, yhteiskunnallisia ongelmia ryhdyttiin ratkomaan tajunnanvirrassa.¹⁸

Steinbock katsoo, että suomalaisella neo- tai arkirealismilla oli yhtäläisyyksiä monelta osin länsisaksalaiseen Arbeiterfilme-lajiin, joka eli kukoistuskauttaan vuosina 1968–1976. Tämän lajityypin tuotannot olivat niin televisio-elokuvia kuin -sarjojakin, jotka olivat dokumentaarityyppisiä luonnehdintoja työläisluokan ihmisistä. Genre muuttui vähitellen fiktiivisempään suuntaan ja päättyi lopulta melodraamoihin.¹⁹ Samansuuntaisen havainnon voi tehdä osin *Rintamäkeläistenkin* osalta, joskin sillä

¹⁷ Aarne Rintamäki selvitti taksiautoilija Pekka Uitolle epäoikeudenmukaista verouudistusta ja isänsä navettahanketta. *Rintamäkeläiset* 2. jakso, ensiesitys 31.10.1972.

¹⁸ Steinbock 1985, 93–94.

¹⁹ Steinbock 1985, 94.

erotuksella, että 1970-luvun puolivälin paikkeilla ja sen jälkeen tehdyissä jaksoissa korostui melodraaman sijasta sarjan humoristisuus.

Suomi ja Länsi-Saksa eivät suinkaan olleet ainoita maita, joissa televisiosarjat ammensivat aiheitansa arkipäivän realismista. Brittein saarilla vastaavaa lajityyppiä on kutsuttu sosiaalisesti realismiksi (social realism). Hyvänä esimerkkinä sosiaalisen realismin lajityypistä voidaan pitää brittiläistä tv-sarjaa *Coronation Street*, joka käynnistyi vuonna 1960 ja jota tehdään yhä tänä päivänä. Kuten *Coronation Street* myös *Rintamäkeläiset* syntyi tiukasti aikansa yhteiskunnalliseen kontekstiin sidottuna. Kun *Rintamäkeläisissä* keskiöön nousi 1970-luvun "ongelmaluokka" pienviljelijät, *Coronation Streetissä* aiheet kumpusivat 1960-luvun työväenluokasta ja sen kokemista epäkohdista.²⁰ Sarjojen tekopaikoillakin voi nähdä yhtäläisyyttä, sillä molempia kuvattiin tunnetusti työläishenkisissä kaupungeissa: *Coronation Streetiä* Manchesterissa ja *Rintamäkeläisiä* Tampereella.

Sosiaalinen realismi ja sen konventiot voidaan tv-sarjassa ymmärtää tiivistetysti siten, että kerronnassa yhteiskunnalliset ongelmat heijastetaan nimenomaisesti yksilön kokemina. Henkilöt kuuluvat yleensä joko työväenluokkaan tai alempaan keskiluokkaan ja sarjan miljöö on heille luonteva ja selkeästi tunnistettava, esimerkiksi tehdas, katu tai publi. Tärkeimpänä tapahtumamiljöönä voidaan kuitenkin pitää kotia ja sen piirissä ennen kaikkea keittiötä (*Rintamäkeläisissä* tupaa). Tarina-aika sarjoissa on nykyhetki, joskin menneisyyden olemassaolosta muistutetaan katsojille silloin tällöin.²¹ Esimerkiksi *Rintamäkeläisissä* Veikon vihlovan sotavamman kautta katsojille palautetaan mieliin hänen rintamalla viettämänsä nuoruusvuodet.²²

Keskeisenä konventiona sosiaalisen realismin lajityypissä voidaan pitää arkkityyppisiä henkilöhahmoja, joilla on suuri merkitys katsojien

²⁰ Dyer & al. 1981, 27–28.

²¹ Dyer & al. 1981, 28.

²² *Rintamäkeläiset* 20. jakso, ensiesitys 23.1.1976.

samastumisprosessin aikaansaamiseksi. Arkielämässä vääryyttä kokeneet katsojat voivat samastua helpommin draaman henkilöön, joka on moraalisesti hyvä, mutta jonka kärsimys on ansaitsematonta. Täydellinen hän ei kuitenkaan saa olla, sillä inhimilliset heikkoudet takaavat paremmin hahmojen uskottavuutta.²³ *Rintamäkeläisissä* Veijo Pasasen tyypittelemä Rintamäen Antti on jääräpäisyydessään ja sovinistisessa olemuksessaan ehkä jopa vastenmielinen, mutta tunnustetut perusarvot pysyvät hänellä vakaina kuin kallio: kodista, uskonnosta ja isänmaasta ei ole syytä laskea leikkiä.²⁴

Steinbockin mukaan saippuaoperoille ominainen ”soveliaan realismin” esitys on osittain seurausta sisäisistä pakotteista. Vaikka *Rintamäkeläisiä* ei saippuaopperaksi sanan varsinaisessa mielessä voikaan lukea, sarjan tekemistä ohjailivat käytännössä samat lainalaisuudet. Sisäisillä pakotteilla Steinbock tarkoittaa mm. erilaisia ohjelmatoiminnan käytäntöjä, jotka itsessään vaikuttavat sarjan kulkuun. Esimerkiksi *Rintamäkeläisissä* sarjan fyysiset tapahtumat jouduttiin sijoittamaan – lähinnä teknisistä syistä – miltei yksinomaan studiolarasteisiin, mikä rajoitti käsikirjoittajan mahdollisuuksia tarinan kuljettamisessa. Sarjaan kohdistuviksi sisäisiksi pakotteiksi Steinbock lukee myös ne ennakkoimattomat reaali maailman tapahtumat, jotka pakottavat muokkaamaan fiktiivistä tarinaa. *Rintamäkeläisten* kohdalla tämä näkyi esimerkiksi siten, että sarjan lapsia esittäneiden näyttelijöiden saatua uudet teatterikiinnitykset toisilta paikkakunnilta heidät jouduttiin kirjoittamaan ulos sarjasta. Eevan ja Aarnen kuulumisia päivitettiin sarjassa kuitenkin usein, jolloin heidän poissaolonsa tuntui katsojista luontevalta.²⁵ Saippuasarjoihin kohdistuvina ulkoisina pakotteina Steinbock pitää esimerkiksi katsojalukuja sekä kohdeyleisön elämäntapaan liittyvien perusasioiden tuntemista, mikä on sar-

²³ Hiltunen 1999, 36–37.

²⁴ *Rintamäkeläiset* 21. jakso, ensiesitys 3.2.1976. Rintamäen Antti kehotti Honkosen Veikkoa pysymään asialinjalla uuden rukoushuoneen talkookesymyksessä. Veikko kun oli vihjannut apua tarvittavan kipeästi myös kylän työväentalon remonttiin.

²⁵ Steinbock 1988, 61–62.

jojen tuottajille ensiarvoisen tärkeää.²⁶ *Rintamäkeläisten* uskottavuutta voidaan pitää tässä suhteessa melko kiistattomana, sillä usein "tositapahtumien pohjalta" kirjoitetuissa jaksoissa maaseudun ja pienyrittäjien kipupisteisiin oli perehdytty hyvinkin tarkasti.

2.2. Rintamäkeläisten lajityyppinä käyttödraama

Rintamäkeläisistä tekoaikanaan 1970-luvulla julkaistuissa ohjelmatiedoissa, kritiikeissä ja kommentteissa sarjaa kutsuttiin yleisesti sarjanäytelmäksi tai perhesarjaksi. *Rintamäkeläisten* lokeroiminen genrensä eli lajityyppinsä osalta johonkin tiettyyn kastiin on kuitenkin lopulta melko vaikeaa, ja kenties tarpeetontakin, sillä sarjan eri jaksoissa saattoi esiintyä useampia eri lajityypeille ominaisia piirteitä.

Rintamäkeläisten ohjaajan Pertti Nättilän mukaan tekijät itse luonnehtivat sarjaa tyyllilajiltaan käyttödraamaksi – aivan samoin kuin edellistä tuotantoaan *Heikkiä ja Kaijaa*. He ajattelivat molempien sarjojen olevan "sen päivän lapsia" eikä kuvausten yhteydessä mietitty esimerkiksi sitä, että sarjoja tultaisiin koskaan näyttämään uusintoina. Nättilän mukaan TV2:n teatteritoimituksessa sarjoja pidettiin luonteeltaan sen verran köykäisinä, ettei niitä laskettu oikeastaan televisiotatterin tai -draaman piiriin kuuluviksi – nämä kun miellettiin 1970-luvulla jotenkin suuremmaksi ja korkeammaksi kulttuuriksi. Nättilän mukaan suhtautuminen konkretisoitui muun muassa siinä, että *Rintamäkeläisiä* tehtiin teatteritoimituksen ohella viihde- ja ajanvietetoimituksen laskuun.²⁷

Joka tapauksessa *Rintamäkeläisten* näyttämöllepanossa ja tekotavassa on havaittavissa selkeästi lavateatterin maailmasta lainattuja piirteitä. Näyttelijät saivat uuden jakson käsikirjoituksen harjoiteltavaksi kol-

²⁶ Steinbock 1988, 61–62.

²⁷ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

misen viikkoa ennen kuvauksia. Jaksojen luku- ja asemaharjoituksia pidettiin niin Tohlopin studioilla kuin teatterin kahviossakin, missä niitä käytiin läpi muiden teatteriharjoitusten lomassa. Varsinaiset kuvaukset tehtiin alusta loppuun yhden päivän aikana, useimmiten maanantaisin, sillä silloin näyttelijöillä oli vapaata. Pertti Nättilän mukaan jaksota pyrittiin tekemään niin suorana kuin mahdollista.

Niin pitkiin otoksiin pyrittiin kuin suinkin. Puolen tunnin käsikirjoitus saatettiin mennä jopa kahdessa osassa purkkiin riippuen tietysti siitä, kuinka paljon oli siirtymiä huoneesta toiseen. Me jopa editoimme sen suoraan studiosta. Nauhoitettava kohta harjoiteltiin ensin pari kertaa läpi, otettiin purkkiin, harjoiteltiin seuraava, nauhoitettiin ja leikattiin suoraan edellisen perään. Homma oli valmis eikä sitä enää jälkikäteen menty käsittelemään. Näyttelijät tykkäsivät tästä tavasta, koska siinä pääsi siihen hommaan sisälle. Meillä oli sellainen tuntu, että tämä on sen tapaista käyttödraamaa, että meidän täytyy tehdä se niin suorana kuin suinkin, jotta se pysyisi elävänä. Ei me ihan pieniä virheitä lähdetty edes korjailemaan.²⁸

Laitosteattereissa päätyötään tehneet näyttelijät toivat siten tv-studioon oman ja hyvin omaksutun tekotapansa. Teatteriesityksille tyypilliset piirteet, niin näyttelijätyön kuin ulospanonkin osalta, eivät arvostelijoiden mielestä kuitenkaan välttämättä kyenneet vastaamaan nykyaikaisen television haasteisiin. Esimerkiksi *Helsingin Sanomien* teatterikriitikko Jukka Kajava moitti *Rintamäkeläisiä* omassa ensi-iltakritiikissään liiallisista teatterimaneereista.

Rauhallinen mutta aivan selvästi tyyliteatterin latuja kulkeva tuote kakkosen esityskin oli. Varsinkin Eila Roineen Helmi oli kuin mikä hyvänsä Miina mistä hyvänsä näyttämökomedista. Arkisempaa työtä teki Sirkka Lehto Leenana, joskaan äidin ja tyttären – Marjukka Halttunen – kohtauksissa ei vältetty helpon pateettisia yliväreitäkään. Pinnalliseen ukkotyyppiin oli langennut Veijo Pasanenkin. Yhteydet elävään ihmiseen katkesivat tyypittelymaneerien merkeissä. Muuta ei voi siis kuin toivoa parempaa jatkoa Rintamäkeläisille. Unohtakoot sen tekijät teatteridraaman rasitteet ja tehköt ohjelmaa tämän päivän ihmisistä tämän päivän ihmisille.²⁹

Nättilän mielestä *Rintamäkeläisillä* oli kerronnan osalta selviä yhtymäkohtia esimerkiksi samaan aikaan Suomessa nähtyyn tv-sarjaan *Kah-*

²⁸ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

²⁹ Jukka Kajavan tv-arvostelu ”Rintamäen Peyton Place”. *Helsingin Sanomat* 5.10.1972.

den kerroksen väkeä (*Upstairs, Downstairs*), jota kuvattiin hänen mukaansa hyvin pitkälti samalla periaatteella.³⁰

Rintamäkeläisiä ei voida pitää puhtasoppisena draamallisena jatko-sarjana ainakaan siinä mielessä, että sen yksittäisissä jaksossa saattaa olla piirteitä tilannekomedian ja paikoitellen jopa screwball-komedian lajityy-
peistä. Niiden vaikutuksen *Rintamäkeläisten* kerrontaan voi havaita sel-
vimmin etenkin vuosina 1974–1976 valmistuneissa jaksossa, kun ratkai-
sevia käänteitä sarjan keskeisessä tarinalinjassa ei tapahdu ja jaksoiden sisä-
llöissä arkipäivän sattumukset ja sanailut nousevat korostetummin
esiin.³¹ Voidaan kuitenkin perustellusti sanoa, että *Rintamäkeläisten*
yksittäisten jaksoiden seuraaminen edellytti katsojalta ainakin jossain mää-
rin edellisten osien juonikuvioiden tietämystä.

2.3. Rintamäkeläisten tarkastelua teknologisesta näkökulmasta

Rintamäkeläisten aloittaessa televisiotaivaltaan TV2 oli vasta laajene-
massa valtakunnan kattavaksi lähetyverkoksi. Sarjan alkaessa loka-
kuussa 1972 kakkoskanava näkyi 59 prosentissa kotitalouksista. Kesällä
1972 TV2:n näkyvyysalue oli laajentunut Sippolan aseman myötä Kymen-
laaksoon ja Oulun aseman myötä Pohjois-Pohjanmaalle. Vuosien 1973–
1974 aikana kakkoskanava laajeni Lahden, Pyhävuoren, Lapuan, Kuopion,
Mikkelin ja Joutsenon lähetyksasemien myötä niin, että kanavan peitto oli
vuonna 1974 78 prosenttia. Seuraavina vuosina mm. Koli, Kerimäki ja
Vuokatti laajensivat näkyvyysaluetta ja vuoden 1976 lopussa noin 85 pro-
senttia suomalaisista saattoi katsella kahta kotimaista tv-kanavaa.³²

1970-luvun mittaan tv-vastaanotin hankittiin lähes jokaiseen kotiin.

³⁰ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

³¹ Tilannekomedian piirteet tulevat selkeästi esiin esimerkiksi jaksossa, jossa vietetään Antin ja Leenan 30-vuotishääpäivää (jonka Antti on tietysti unohtanut). Ks. *Rintamäkeläiset* 17. jakso, ensiesitys TV2 26.9.1975.

³² Salokangas 1996, 254–255.

Vuonna 1972 televisio oli 84 prosentissa ja vuonna 1978 94 prosentissa kaikista kotitalouksista. Uuden lupajärjestelmän astuessa voimaan syyskuun alussa 1977 radioluvista luovuttiin ja väriliseluvan ja vastaavan televisioluvan korvasi väritelevisiolupa.³³

Kenties keskeisin muutos 1970-luvun televisiotekniikassa oli juuri värillisyyden läpimurto. Tampereella siirryttiin värikauteen Helsinkiä aikaisemmin, sillä Tohlopin televisiokeskus oli Suomen ensimmäinen alun perin väritelevisiolle rakennettu ohjelmantuotantolaitos. 450 ja 70 neliömetrin kokoiset studiot vihittiin käyttöön 28.9.1974.³⁴ *Rintamäkeläisissä* värillisyyttä päästiin kokeilemaan heti tuoreeltaan, sillä sarjan ensimmäinen värijakso lähetettiin TV2:ssa 4.10.1974. Värilupia lunastettiin 1970-luvun mittaan kuitenkin varsin verkkaisesti, joten *Rintamäkeläiset* seikkailivat suurimmassa osassa kodeista koko esittämisensä ajan pelkästään mustavalkoisissa hahmoissaan.³⁵

Rintamäkeläisten kuvaaminen väreissä toi sarjaan paitsi uutta ilmettä myös melkoisen joukon teknisiä haasteita. Kun ensimmäisissä mustavalkoisina kuvatuissa jaksoissa ulkokuvia käytettiin käsikirjoituksen tarpeiden mukaan, värikaudella niiden määrä väheni oleellisesti. Tämä johtui siitä, että uusissa studioissa ajettava videonauha oli teknisesti korkeatasoisempaa kuin ulkotuotantoautoissa tallennukseen käytetty kuvanauhafilmi. Värikuvissa tämä laatuero korostui niin selvästi, että sarjaa päätettiin kuvata jatkossa pääsääntöisesti studiossa, muutamia harvoja ja suhteellisen lyhyitä ulkokuvia lukuunottamatta. Pertti Nätilän mukaan siirtyminen värikauteen sujui lopulta melko vaivattomasti, joskin suurimmat paineet lankesivat aluksi lavastajan, Raimo Salon harteille. Ongelmallisinta lavastuksessa oli se, että 1970-luvulla muodissa olleet

³³ Televisio ja suomalainen 1981, 214.

³⁴ Velander 1986, 139.

³⁵ Vuonna 1972 värilupia oli yhteensä 35 226 (lupia kaikkiaan 1 182 957), vuonna 1974 114 213 (1 260 964), vuonna 1976 358 587 (1 420 882) ja vuonna 1978 534 097 (1 499 827). Tiedot ovat vuoden lopusta. Ilmonen 1996, 192.

”räikeät” värit saattoivat nousta liian korostetusti esille.³⁶

Lavasteiden uskottavuuden suhteen ei katsojilla liene ollut lopulta kovinkaan suurta valittamista. Tätä todistaa esimerkiksi se, että *Katson* toimittaja halusi ”paljastaa” lukijoilleen muutamia tosiasioita *Rintamäkeläisten* tekemisestä vierailtuaan sarjan kolmanneksi viimeisen jakson kuvauksissa.

Rintamäkeläisiä ei todellakaan kuvata missään oikeassa maalaismiljöössä, ei tuvassa laakeiden niittyjen tai rehevien metsien keskellä sijaitsevassa talossa. Honkosten keittiökin sijaitsee, – todentuntuisena ja läskisoosinhajuisena tosin – ihan tavallisessa tv-studiossa, jossa on korkeaan pimeyteen häipyvä katto ja senkertaisen jakson näyttämöt, olohuoneet, keittiöt ja kirkonkylän baarit rakennettuina viereen.³⁷

Rintamäkeläisten jaksoja valmistui tuotantokausien aikana suhteellisen harvaan tahtiin; yksi kerrallaan ja noin kuukauden välein. Sarjan esityspäivät vaihtelivat kakkosverkon ohjelmakartalla melko paljon. Sarjaa esitettiin niin tiistaisin, torstaisin, perjantaisin kuin sunnuntaisinkin. Myös lähetysajankohta vaihteli klo 21 alkaneen pääuutislähetysten molemmin puolin, joskin useimmiten se oli sijoitettu esityspäivänään illan viimeiseksi ohjelmaksi päättyen noin klo 22.00.³⁸

2.4. Televisio-ohjelmiston piirteitä 1970-luvulla

Yleisradion ohjelmistossa suurin ohjelmatyypiryhmä 1970-luvulla oli asiaohjelmat. Niiden osuus kasvoi koko 1970-luvun ajan ja oli 1970-luvun loppuvuosina 22–26 prosenttia koko ohjelmistosta. Toisen merkittävän ohjelmatyypiryhmän, uutis- ja ajankohtaisohjelmien, osuus puo-

³⁶ Pertti Nätilän haastattelu 25.11.1998.

³⁷ Katso 19/1977. Toimittaja Raija Vähätupa vieraili Tohlopissa Rintamäkeläisten kuvauksissa ja pani merkille muun muassa sen, että Lavastamon pojat olivat leikillään sijoittaneet Honkosten kirjahyllyyn ”kovasti seksipitoisia” kirjoja. Niiden selkätekstejä ei kuvanauhalla käsin pysty kuitenkaan lukemaan.

³⁸ Rintamäkeläisten lähetysajankohdat tarkemmin ks. liite 1.

lestaan supistui 1970-luvun puolesta välistä lähtien 21 prosentista 16 prosenttiin. Uutisten lähetystunneissa tapahtui eniten vähennystä vuonna 1978, jolloin pääuutisia lyhennettiin arkisin puolesta tunnista kahteenkymmeneen minuuttiin ja viikonloppuisin kahdestakymmenestä minuutista viiteentoista minuuttiin. Faktaohjelmien – eli uutisten, ajankohtais-, asia- ja opetusohjelmien – osuus Yleisradion ohjelmistosta oli 1970-luvun lopulla lähes puolet eli 48–49 prosenttia.³⁹

Television ykköskanava lähetti kaudella 1970/71 noin 2500 tuntia ja kaudella 1981/82 runsaat 2700 tuntia ohjelmaa, josta MTV:n osuus oli noin neljännes. Kakkosverkossa lähetettiin 1970-luvun alussa runsaat tuhat tuntia ja 1980-luvun alussa vajaat 1900 tuntia vuodessa, mistä MTV:n osuus oli 11–12 prosenttia. Yleisradion television lähetystunnit lisääntyivät kaudesta 1970/71 kauteen 1981/82 ykkösverkossa noin 14 prosenttia. Kakkosverkossa lisäys oli tuntuvampi, noin 75 prosenttia.⁴⁰

1970-luvun loppuvuosina (1977–1979) sijoittui televisio-ohjelmiston ohjelma-ajasta 61–63 prosenttia 1-verkkoon ja 37–39 prosenttia 2-verkkoon. Television 2-verkon ohjelmistoa hallitsivat 1970-luvun jälkipuoliskolla asiaohjelmat, joita oli yli neljäsosa kaikesta ohjelmatarjonnasta. Samaan aikaan sarjafilmiin osuus 2-verkon ohjelmistossa putosi jyrkästi. Vuonna 1975 oli noin joka kuudes tunti eli 16 prosenttia 2-verkossa sarjafilmejä, toimintavuonna 1979/80 niitä oli enää 7,2 prosenttia ohjelmista.⁴¹

1970-luvun loppuvuosina Yleisradion televisio-ohjelmistossa oli kotimaista ohjelmaa keskimäärin 60 prosenttia. Tästä suurin osa oli omaa tuotantoa.⁴² Vuonna 1975 oli noin 49 prosenttia kotimaisesta ohjelmistosta uutis- ajankohtais- ja asiaohjelmia. Viihteellistä ohjelmaa (teatteri, tv-elokuvat, pitkät elokuvat, sarjafilmit, viihdeohjelmat ja musiikkiohjel-

---

³⁹ Nurmi & Parkkonen 1982, 1.

⁴⁰ Salokangas 1996, 255.

⁴¹ Nurmi & Parkkonen 1982, 3, 9.

⁴² Nurmi & Parkkonen 1982, 5.

mat) oli tuolloin 23 prosenttia. Toimintavuonna 1979/80 luvut olivat täsmälleen samat.⁴³

Kotimaisin televisio-ohjelmisto oli TV2:lla. TV2:n tuottaman ohjelmiston kotimaisuusaste oli 1970-luvun lopulla alhaisimmillaan vuonna 1978, jolloin se oli 82 prosenttia. Muina vuosina se oli ollut noin 88 prosenttia. Televisiossa esitetyssä ulkomaisessa ohjelmistossa (1977–1979) oli eniten Yhdysvalloista hankittuja ohjelmia, noin 20–25 prosenttia. Seuraavaksi eniten oli englantilaista ohjelmaa, noin 17–22 prosenttia. Kolmanneksi eniten oli ruotsalaisia ohjelmia, 14 prosenttia. Neuvostoliittolaisten ohjelmien osuus oli 4–5 prosenttia television ulkomaisesta ohjelmatarjonnasta. Sosialistisista maista peräisin olevia ohjelmia oli vuosittain yhteensä 11–12 prosenttia ulkomaisesta ohjelmistosta.⁴⁴

Uusintalähetysten osuus television 1-verkossa oli 1970-luvun loppuvuosina 17–19 prosenttia ja 2-verkossa 13–17 prosenttia. Koko ohjelmistossa uusinnat käsittivät tuolloin 15–18 prosenttia. Mainos-TV:n uusintojen osuus vaihteli samalla aikajaksolla 2–7 prosentin välillä.⁴⁵

3. RINTAMÄKELÄISET JA 1970-LUVUN PUOLUEPOLITIikka

Siegfried Kracauer on kirjoittanut teoksessaan *Caligarista Hitleriin*⁴⁶, että kansakunnan elokuvat heijastavat sen mielenlaatua suoranaistemmin kuin muut taiteet. Kracauerin mukaan elokuvat eivät ole koskaan yksilön tuotteita. Tämä johtuu ensinnäkin siitä, että elokuvien tuotannossa on painottunut kollektiivinen luonne. Elokuvat pyrkivät myös puhuttelemaan ja miellyttämään yhteistä kansaa, jolloin populaarien elokuvien tai elokuva-aiheiden voidaan olettaa tyydyttävän vallitsevia massatarpeita.⁴⁷

⁴³ Nurmi & Parkkonen 1982, 12.

⁴⁴ Nurmi & Parkkonen 1982, 20–21.

⁴⁵ Nurmi & Parkkonen 1982, 4.

⁴⁶ Alkuteos *From Caligari to Hitler – A Psychological History of the German Film 1947*.

⁴⁷ Kracauer 1987, 10–11.

Nämä Kracauerin ajatukset julkaistiin Yhdysvalloissa ensi kerran vuonna 1947, jolloin television todellinen vallankumous uudella mantereella oli vasta käynnistymässä. Vaikka Kracauer käsitteleekin kollektiivisen mielenlaadun ilmenemistä elokuvissa, hänen tekemiään huomioita voi perustellusti soveltaa myös televisiosarjoihin. Onhan televisio-ohjelmistojen merkitys suurten joukkojen populaarin muistin, historian ja kansallisuuskäsitteen muokkaajana nykyisellään kiistaton, sillä se tavoittaa suurimmat vastaanottajamäärät sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Televisio toimii yhteisöllisyyden tuojana, eräänlaisena uutena kansanperinteenä, joka on kaikille kansalaisille tuttua ja läheistä.

Pyrin tässä pääluvussa tarkastelemaan lähemmin sitä, millä tavoin *Rintamäkeläiset* heijasteli Suomessa 1970-luvulla vallinnutta poliittista ilmastoja ja sen piirissä ilmennyttä puoluepoliittista keskustelua. Tämän työni kannalta hyvin keskeiseen asemaan nousee tietysti itse Yleisradio ja sen harjoittama ohjelmapolitiikka. Hahmottelen ensin tiivistetysti Yleisradion linjanvedossa tapahtuneita muutoksia niin reporadion aikana 1960-luvun lopulla kuin uuden pääjohtajan Erkki Raatikaisen aikana 1970-luvulla.

3.1. Reporadion jälkeinen normalisoinnin aika Yleisradiossa

Raimo Salokangas luonnehtii 1970-luvun Yleisradiota ”politiikan vangiksi”. Hänen mukaansa 1970-luvun maailmassa esimerkiksi sosialismi oli vakavassa mielessä varteen otettavana pidetty yhteiskunnallinen vaihtoehto. Kommunistien hallitsemaa reaaliosialismia pidettiin voimistuvana ja jopa pääosin toimivana järjestelmänä, ja läntisen demokraattisen sosialisminkin – myös suomalaisen sosiaalidemokratian – piirissä puhuttiin sosialistisista tavoitteista. Salokankaan mukaan Yleisradio ei tässä

suhteessa poikennut yhteiskunnasta, jonka osa se oli. Yleisradioon heijastuivat niin suuret kysymykset kuin politiikan pikku raadollisuudetkin. Salokangas katsoo Yleisradion 1970-luvun olleen yhtä selkeästi osa sitä yleistä 1970-lukua, jonka leimalliseksi piirteeksi nousi kaikenkattava puoluepolitisoituminen. Se, mikä oli Yleisradiossakin mahdollista 1960-luvun jälkipuoliskolla ei ollutkaan sitä enää 1970-luvulla.⁴⁸

Yleisradiossa 1970-luvulla vallinnutta ohjelmapolitiikkaa ja ilmapiiriä on kutsuttu reporadion jälkeiseksi normalisoinnin ajaksi. Mikä oli reporadio ja mitä normalisoinnilla tarkoitettiin? Eino S. Revon valinnan Yleisradion pääjohtajaksi tammikuussa 1965 on katsottu päättäneen ”vanhan” Yleisradion kauden. Repo näki tehtäväkseen ohjelmatoiminnan vapauttamisen ja Yleisradion avaamisen yhteiskuntaan. Salokankaan mukaan se taistelu todellisuuden määrätysoikeudesta, jonka osa reporadio oli, nosti esiin sellaista, mitä ei ennen ollut julkisesti olemassa, edisti moniarvoisuutta ja kaikessa pitemmässä perspektiivissä ehkä näennäiseksi osoittautuvassa repivyydessään tasoitti tietä konsensukselle.⁴⁹

Reporadion ideaalina oli informatiivinen ohjelmapolitiikka, millä ymmärrettiin oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin perustuvan maailmankuvan aineiden tarjoamista kuulijoille ja katsojille. Presidentti Kekkonen lähipiiriin kuuluneen Revon tehtävänä oli ohjelmatoiminnan vapauttaminen ja kohentaminen, jotta yhtiö paremmin täyttäisi sivistys- ja valistavoitteensa. Reporadio oli keskellä suurta yhteiskunnallista taistelua ja myös sen väline. Pääjohtaja itse ei katsonut hyvällä silmällä kaikkea yhtiönsä ohjelmiston radikalismia, mutta vastasi kaikesta ja oli radikalismien vastustajien suurin maalitaulu.⁵⁰

Ilkka Heiskasen mukaan reporadio halusi tarjota politiikan ylittävää mutta silti ideologis-poliittista yhteiskunnan ja sen tosiasioitten tulkintaa. Tiedon avulla ihmiset haluttiin irrottaa vanhasta ja kenties myös nouse-

---

⁴⁸ Salokangas 1996, 249.

⁴⁹ Salokangas 1996, 151.

⁵⁰ Salokangas 1996, 166.

vasta uudesta porvarillisesta ideologiasta.⁵¹ Yleisradion pääjohtajana 1980–1989 toimineen Sakari Kiurun sanoin 1960-luvun loppupuolella patojen avaamisen myötä tultiin eräänlaiseen informaatioksoon – voimakkaan laajennuksen kauteen – jolloin kuvaruudun kautta ihmisille tarjottiin paljon uutta asiaa ja uusia asenteita.⁵²

Osa reporadion ohjelmistosta poikkesi siis jyrkästi siitä mitä Yleisradiosta oli totuttu kuulemaan ja näkemään. Muutos oli osaksi pelkkää sallimista.⁵³ Varsin pian Yleisradiota alettiinkin kutsua kansan suussa pääjohtajansa mukaisesti.⁵⁴

Revon viisivuotiskauden aikana harjoitettu uudistettu ohjelmapoliitikka ei kuitenkaan kaikkia miellyttänyt. Useaan otteeseen hallintoneuvostossa vaadittiin hänen erottamistaan. Tämä toteutui lopulta vastasiten, että häntä ei valittu pääjohtajaksi toiseksi kaudeksi. Poliittisen kädenväännön tuloksena vuoden 1970 alusta Yleisradion uudeksi pääjohtajaksi nousi Erkki Raatikainen⁵⁵, jonka johdolla ohjelmapoliitikka haluttiin saattaa takaisin ”normaaleihin” uomiinsa.

”Normaalia” kurssia haettaessa Yleisradiossa katsottiin tarpeelliseksi päivittää myös vuodelta 1967 olevaan ohjelmatoiminnan säännöstöä. Vuonna 1972 Yleisradion hallintoneuvosto hyväksyi ajanmukaistetun säännöstön, jossa listataan yleisradiotoiminnan keskeisiä tavoitteita. Ohjelmatoiminnan periaatteista todetaan mm. seuraavaa:

---

⁵¹ Heiskanen, ks. *Televisio ja suomalainen* 1981, 155–156.

⁵² Kiuru 1990, 50.

⁵³ Salokangas 1996, 217.

⁵⁴ Repo-johdannaista järjestettiin jopa nimikilpailu, jonka tulokset julkaistiin Suomen kuvalehdessä 26.2.1966. Televisiupuolen ehdotuksia olivat mm. Revohka 1 ja Revohka 2, Repotes (TV1) ja Einotes (TV2), Revontuike, Revontuli, Repovisio, Kettuvisio, Repotin ja Repolutsia (väännös sanasta revolutsia, vallankumous). Ks. *Suomalainen fraasisanakirja* 1974, 447.

⁵⁵ Revon viiden vuoden sopimuksen umpeuduttua Yleisradion pääjohtajaksi valittiin hallintoneuvoston puheenjohtaja ja SDP:n puoluesihteeriksi Erkki Raatikainen (1970–1979). Häntä äänestivät hallintoneuvostossa sekä SDP:n, keskustapuolueen että kokoomuksen edustajat. *Velander* 1986, 123.

Yleisradion ei tule pyrkiä minkään tietyn maailmankatsomuksen istuttamiseen yleisönsä vaan omakohtaisten katsomusten rakennusosien tarjontaan. Erilaisia ja toisensa suhteen jopa vastakkaisia maailman- ja elämäkatsomuksia voidaan ja pitääkin ohjelmassa esittää, mutta katsomusten muodostaminen ei ole yleisradiotoiminnan tehtävä. (...) Yleisradio ei saa ottaa ideologista kantaa, vaikka sen pitääkin päästää eri ideologiset suunnat kuuluviin ja näkyviin ja antaa niiden edustajien vapaasti vaihtaa mielipiteitä keskenään.⁵⁶

Ohjelmatoiminnan tasapuolisuudesta säädettiin, että:

Tasapuolisuus on ymmärrettävä siten, että Yleisradion on mahdollisimman monipuolisesti tuotava ohjelmistossaan ohjelmatoiminnan periaatteiden mukaisesti esiin erilaisia mielipiteitä, arvostuksia, ideologioita ja muita yhteiskunnallisia ilmiöitä siinä suhteessa kuin niitä esiintyy. Tasapuolisuus on käsitettävä laajasti, jolloin esim. pelkän puoluepoliittisen tasapuolisuuden saavuttaminen ohjelmatoiminnassa ei riitä toimiluvan määräysten täyttämiseksi.⁵⁷

Salokankaan mukaan vuoden 1972 muutosten periaateosassa näkyy jokin määrä reporadion kauden tavoitteiden laimentamispyrkimystä ja jokin määrä kokemuksesta opin ottamista: kun vuoden 1967 versio antoi luvan epäkohtiin puuttumiseen, vuonna 1972 todettiin samalla tarve suomalaisen yhteiskunnan myönteisten saavutusten esittelyyn. Vuoden 1967 kohta "puolueettomuus" oli muutettu "tasapuolisuudeksi", joka nostettiin kaiken ohjelmatoiminnan pääsäännöksi. Sen soveltamisen periaatteet olivat pääpiirteissään samat. Yksi ilmeisen tietoinen poikkeama reporadion ihanteista oli myös pyrkimys selviin ohjelmatyyppeihin, varsinkin faktan ja fiktion erottamiseen.⁵⁸

Televisiossa esitettyihin sarjafilmeihin ja niiden sisältöihin olivat tutustuneet lähemmin mm. ohjelmatoiminnan tarkkaajat Joan Harms, Max Rand ja Keijo Savolainen, jotka julkaisivat raportin *Sarjafilmiä maailmat* Yleisradion ja MTV:n sarjafilmi-ohjelmistosta ajalla 2.2.–17.5. 1969. Raportin mukaan vain muutamat harvat sarjafilmit täyttivät Yleisradion ohjelmatoiminnalle asetetut ja ohjelmatoiminnan säännöstössä ilmaistut tavoitteet, joissa korostettiin oikeisiin tietoihin ja tosiasioihin

⁵⁶ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1972, 2.

⁵⁷ Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö 1972, 2.

⁵⁸ Salokangas 1996, 177–178.

perustuvaa maailmankuvan välittämistä. Tarkkaajat katsoivat, että liki poikkeuksetta sarjafilmit olivat todellisuuspakoisia ja yhteiskunnallisia ongelmia niissä käsiteltiin hyvin vähän. Yksi harvoista kiitosta saaneista kotimaisista sarjoista oli Liisa Vuoriston käsikirjoittama *Kiurunkulma*. Sarjan näyttämönä oli fiktiivinen kunta, jonne sijoitettiin ajankohtaisia asioita keskioluen vapautumisesta aivovauriolapsen hoitoon. Tarkkaajien mukaan *Kiurunkulman* kautta avautui näkökulmia maaseudun proletariaatin ongelmiin, sillä sarja otti aineksensa suomalaisen yhteiskunnan todellisuudesta ja pyrki asettamaan niitä laajempiin yhteiskunnallisiin kehyksiin.⁵⁹

Kiurunkulman saama tunnustus Yleisradion sisällä ei liene ollut ainakaan haitaksi *Rintamäkeläisten* tuotannon aloittamiselle muutamaa vuotta myöhemmin. Ajankohtaisia maaseudun ongelmia oli ilmeisen tarpeellista käsitellä asiaohjelmien ohella myös fiktiivisessä muodossa.

3.1.1. Tulkintoja normalisoinnin vaikutuksista

Siitä, miten normalisointi ja tasapuolisuuden⁶⁰ tavoite Yleisradiossa käytännössä hoitui, on sittemmin esitetty toisistaan poikkeavia tulkintoja. Dan Steinbockin mukaan 1970-luvun vaihde merkitsi suomalaisessa kulttuuri-ilmastossa ja sen myötä televisiokulttuurisessa ilmastossa muutosta suvaitsemattomampaan suuntaan. Vallitsevaksi ajattelutavaksi iskostui puoluepoliittisesti oikeistolaisuuteen kallistuva "normalisaatio". Kulttuuriradikalismi, joka 1960-luvun lopulta kaventui vasemmistoradi-

⁵⁹ Salokangas 1996, 234.

⁶⁰ Tasapuolista ajattelua sovellettiin toukokuussa 1974 Yleisradion hallintoneuvoston kokouksessa siten, että hyväksyttiin lista, jossa sosiaalidemokraatit saivat pääjohtajan (Erkki Raatikainen) ja TV1:n johtajan (Sakari Kiuru), keskustapuolue ohjelmajohtajan (Pekka Silvola) ja TV2:n johtajan (Pertti Paloheimo), kokoomus hallintojohtajan (Rauno Koski) ja toisen radiojohtajan (Jouni Mykkänen) sekä Skdl toisen radiojohtajan (Keijo Savolainen) ja talousjohtajan (Mauno Tamminen). Teknillinen johtaja Erkki Larkka ja apulaisjohtaja Kari Ilmonen olivat valintakierroksen ainoat poliittisesti sitoutumattomat. Salokangas 1996, 259.

kalismiksi, sai väistyä 1970-luvun normalisaation tieltä.⁶¹

Kaarle Nordenstrengin mielestä reporadion aika ei käytännön tuloksiltaan edes ollut niin vasemmistolaista kuin myöhemmin on tulkittu. Ohjelmisto oli vain aikaisempaa moniarvoisempaa, mitä tuonaikainen poliittinen ilmasto ei sietänyt. Nordenstrengin mielestä näköharha siitä, että Revon aikana oli vapaata ja vasemmistolaista ja sen jälkeen ahdasta ja oikeistolaista johtui siitä, että yhteiskunta ja sen poliittinen kulttuuri oli 1970-luvulle tultaessa muuttunut ja samalla oli opittu sietämään moniarvoisuutta.⁶²

Ismo Silvo on tarkastellut Yleisradion normalisointipyrkimyksiä viestintä- ja ohjelmapolitiikan vuorovaikutuksena. Silvon näkemysten mukaan television normalisoinnin voidaan katsoa olleen tulosta merkitysten kahteen suuntaan tapahtuneesta kulkeutumisesta. Yhtäältä informatiivisen ohjelmapolitiikan radikaali ydin "heikon katselijan puolella" olevasta objektiivisesta totuudesta yhtyi julkisen vastuun perinteen konservatiiviseen oppiin korkeista kansaa sivistävistä arvoista. Toisaalta tämä konservatiivinen arvoja säilyttävä ja olemassaolevaa arvomaailmaa parlamentaarisesti "oikein" välittävä kasvatus kirjoitettiin Ohjelmatoiminnan säännöstöön objektiivisuusideaalin ympärille, jolloin paljastavaan objektivismiin sisältynyt radikalismi asetettiin perinteisiä arvoja kunnioittavan ohjelmapolitiikan pumpulikoteloon. Silvon mukaan tämä tiedollinen radikalismi tuli näin puskuroiduksi ja ratkaisevalla tavalla kuo- hituksi.⁶³

---

⁶¹ Steinbock 1985, 91.

⁶² Nordenstreng, ks. Revon haamuista taivaskanaviin 1989, 26.

⁶³ Silvo 1988, 259.

3.1.2. Keskustelua Yleisradion ohjelmapolitiikasta

Kun *Rintamäkeläisten* ensimmäinen tuotantopakso käynnistyi TV2:ssa lokakuussa 1972, Yleisradiossa oltiin eletty jo pari vuotta reporadion jälkeistä normalisoinnin aikaa. Kuinka Yleisradio ja sen teatteritoimitukset selvisivät matalan profiilin tavoittelussaan aikana, jolloin valtakunnan politiikassa elettiin hyvinkin kiihkeitä hetkiä? Millaisessa yhteiskunnallisessa ilmapiirissä oman aikansa maaseutupiiriä kuvannut *Rintamäkeläiset* lähti tv-taipaleelleen ja millaisia eväitä poliittinen tilanne tarjosi Reino Lahtisen käsikirjoituksiin?

Yleisradiossa toimittajat ja ohjelmien tekijät saattoivat kokea pääjohtajan vaihdoksen ja voimakkaan puoluepolitisoitumisen melkoisena muutoksena. Esimerkiksi syksyllä 1972 Suomi–Neuvostoliitto-seura lähetti Yleisradiolle kirjelmän, jossa korostettiin hyvien suhteiden ylläpitämistä Neuvostoliittoon Suomen ulkopolitiikan perustehtävänä ja katsottiin, että tämän tulisi heijastua Yleisradion ohjelmatoiminnassa.⁶⁴ Samana syksynä ulkoministeri Ahti Karjalainen yritti jopa saada suoraan toimilupaan velvoitetta, jonka mukaisesti Yleisradion olisi noudatettava hallituksen ulkopolitiikkaa. Yhtiön johto oli hiljaa, mutta RTTL torjui ehdotuksen samoin kuin osa lehdistöä. Karjalaisen yritys torjuttiin.⁶⁵

Painostavasta sisäisestä ilmapiiristä kertoo myös se, että Yleisradion hallintoneuvosto teki toukokuussa 1974 päätöksen, jonka mukaan poliittiset näkökohdat tulitaisiin ottamaan huomioon toimittajia valitessa. Toimittajakunta kritisoi päätöstä jyrkästi, koska se katsoi muutoksen käytännössä merkitsevän toimittajien korvaamista puolueyöntekijöillä.⁶⁶

Runsaasti kielteistä julkisuutta saanut päätöstä käsiteltiin hallintoneuvoston seuraavassa kokouksessa uudelleen kerran, jolloin se jätet-

---

⁶⁴ Salokangas 1996, 322.

⁶⁵ Salokangas 1996, 323.

⁶⁶ Vuosifakta 75 1974, 126.

tiin pöydälle ja käytännössä haudattiin hiljaisesti.⁶⁷

Edellä kuvatun kaltaisilla poliittisilla kontrollointipyrkimyksillä voidaan katsoa olleen ainakin jonkinlaista vaikutusta itesesensuurin kasvuun työntekijöiden keskuudessa. TV2:n teatteritoimituksen toimituspäällikön Reima Kekäläisen mukaan pääjohtajan vaihdos Revosta Raatikaiseen vaikutti yhtiön sisäiseen ilmapiiriin siten, että tekijät alkoivat varoa joitakin aihepiirejä, joista saattaisi syntyä hankaluuksia.⁶⁸ Saman asian toteaa TV1:n teatteritoimituksen toimituspäällikkö Timo Bergholm puhuessaan itsesensuurista. Hänen mukaansa Yleisradiossa vallinnut ilmapiiri oli Revon aikana avoin ja salliva ja ihmisiä aktivoitiin avautumaan joka paikkaan. 1970-luvulla ilmapiiri muuttui suljetummaksi ja eräänlainen itsesensuuri oli paljon olennaisempi asia kuin konkreettiset sensuuritoimenpiteet.⁶⁹

Kuvaavaksi esimerkiksi Yleisradion politisoituneesta tunnelmasta käy tammikuussa 1976 *Katso*-lehden palstoilla käyty keskustelu, jonka aiheena oli Yleisradion TV1:n tv-teatterin harjoittama ohjelmapolitiikka. Olihan tv-teatteri ollut yksi reporadion radikalismien pesistä, joka oli herättänyt voimakasta keskustelua niin Yleisradion hallintoneuvostossa kuin katselijoidenkin keskuudessa.⁷⁰ Porvarien mielestä sama tahti jatkui edelleen.

Keskustelun avasi Yleisradion ohjelmanevoston jäsen, kuopiolainen lehtori Kyllikki Helo (kesk.), joka julkisessa kirjeessään kysyi onko tv-teatteri aatteen harharetkillä. Tiukkasävyisessä kirjoituksessaan Helo painotti, että tv-teatterilla on suuri tehtävä ja vastuu kansan sivistäjänä ja viihdyttäjänä, koska se on Suomen suurin teatteri neljällä ja puolella miljoonalla katselijallaan. Helon mielestä "kuvaruudun kansallisteatteri" oli kuitenkin hoitanut tehtävänsä perin kehnosti. Hän haukkui TV1:n teatte-

---

⁶⁷ Salokangas 1996, 262.

⁶⁸ Reima Kekäläisen haastattelu. Ks. Virtanen 1988, 79.

⁶⁹ Timo Bergholmin haastattelu. Ks. Virtanen 1988, 79.

⁷⁰ Salokangas 1996, 291.

ria vasemmalle pystyynkuolleeksi, epäkansalliseksi ja taiteelliselta tasoltaan keskinkertaiseksi. Helon mukaan TV1:n teatterista oli tullut vasemmistolainen eliittinäyttämö: suurin ja kaunein – mutta kapein.

Missä ovat arvostetut, pätevät nykysuomalaiset näytelmäkirjailijat? Juuri heitähän Suomen suurimman teatterin pitäisi tukea ja työllistää. Tarjota parasta suomalaista draamaa suomalaiselle yleisölle. (...) TV-teatteri esittää keväällä -76 Dostojevskia, Rosa Luxemburgia sekä Neuvosto-Karjalan runoja ja lauluja. Kovin on kapea ulkomaisen teatterin anti niin klassikoiden kuin nykydraaman osalta. (...) Amerikkalaista kulttuuria ei edes mainita enempää kulttuuri- kuin teatteritoimituksenkaan ohjelmissa. Lienee ennätys täydellisessä amerikkalaisen kulttuurin pimityksessä Euroopan maiden joukossa. (...) Vain vasemmistolaiset ryhmäteatterit pääsevät TV-teatterissa esiin. Ylioppilasteatteri, Ahaa- ja KOM-teatteri näkyvät – Hupu, Tupu ja Lupu. Pasilan Aku-setä kyllä järjestää – kaitsee, tallentaa ja työllistää. Ovathan veljenpojat sentään samaa sukua.⁷¹

Kyllikki Helon aloitteesta television ohjelmaneuvosto antoi äänin 6–5 lausunnon, jossa sanottiin kulttuuri- ja teatteriohjelmien liiaksi politisoituneen ja tämän johtaneen yhdensuuntaiseen ideologiseen väritykseen. Lausumassa vaadittiin ohjelmien monipuolistamista.⁷² *Katson* pyynnöstä Tv-teatterin toimituspäällikkö Timo Bergholm vastasi seuraavassa numerossa Kyllikki Helon kirjoitukseen.

Nykynäytelmiä on maassamme valitettavan vähän. Syynä ei kuitenkaan ole tv-teatterin kataluus. Ei tv-teatteri ole kirjailijoita nälkään tappamassa kuten Helo epäilee. Eiköhän varsinainen hyökkäys ole viime vuosina tullut aivan toiselta taholta. Ja tähän hyökkäykseen, maassamme viime vuosina harjoitettuun äärimmäisen taantumukselliseen kulttuuripolitiikkaan, maamme taiteilijat ja kirjailijat ovat reagoineet yksimielisesti ja yli puoluerajojen. Pidän kirjailijoiden reaktiota ja suuttumusta täysin oikeutettuna. (...) Valitettavasti merkittävien amerikkalaisten kirjailijoiden parhaiden näytelmien oikeudet on useimmiten myyty filmiyhtiöille. Tämän olemme kyllä useasti ohjelmaneuvostolle kertoneet. Viimeksi yritimme joulukuussa Steinbeckin Hiiriä ja ihmisiä, mutta turhaan. Williamsin Lasisen eläintarhan oikeudet saimme ja sen myös teimme. (...) Yritykset lietsoa epäsopua ja keinotekoista kilpailua tv-työtä tekevien keskuuteen eivät kyllä onnistu. (...) Taiteen alueella kulkee sama rintamalinja edistyksen ja taantumuksen välillä kuin muillakin yhteiskuntaelämän aloilla. Tätä rajaa eivät mitkään hurskastelut ja hämäykset pysty peittämään.⁷³

---

⁷¹ Katso 4/1976.

⁷² Katso 5/1976.

⁷³ Katso 5/1976.

Sananvaihto Yleisradion harjoittamasta ohjelmapolitiikasta oli siis sangen värikästä. Mutta millaista keskustelua käytiin eduskunnassa? Millaisia asioita valtakunnan politiikan tasolla tapahtui ja miten niihin puoluekartan äärilaidoilla suhtauduttiin?

3.2. Valtakunnanpolitiikkaa ja Smp:n uhoa

Terrorin peikko se silmille hyppii / Kepulisti tässä maassa voitolla on. / Hetki on lyönyt ja taistelu alkaa / puolesta kansan ja maan vapauden / Sorretut nouskaa, aika on kypsä / petturien valta jo murtua saa. / Huipulla tuulee kun marssimme kohti / puhdistus suuri vielä tehtävä on. / Aattemme vahva kuin kalliopohja / kestää ja vuossadat vaihtua saa. / Pientalonpoikain aate kun voittaa / turvassa kansamme olla jo saa.⁷⁴

Vennamolaisuuden näkyvä nousu 1960–1970-lukujen vaihteessa oli paljolti juuri pienviljelijöiden protestia harjoitettua yhteiskunta- ja maatalouspolitiikkaa kohtaan. Maatalouden ylituotantoa yritettiin hillitä muun muassa peltojen paketoitijärjestelmällä, mikä ei käynyt yksiin maailmansotien jälkeen uurastaneiden miesten raivaaja-imagon kanssa. Omin käsin raivattujen peltojen jättäminen heitteille korvausta vastaan nakersi pahasti viljelijöiden omanarvontuntoa. Viimeistään 1970-luvulle tultaessa kävi ilmeiseksi, ettei pienviljelijäyhteisöjä voitu enää sopeuttaa tuotantoyksikköinä uuteen keskitettyyn järjestelmään.⁷⁵ Edellä oleva *Pientalonpoikien taistelumarssi* kuvaakin hyvin sitä uhoa, jonka voimin tuhannet pientilalliset lähtivät epätoivoiseen taisteluun maaseudun alasaajoja vastaan.

Tässä luvussa yritän lähinnä hahmottaa sitä henkeä, joka leimasi poliittista päätöksentekoa Suomessa 1970-luvun alkupuolella. Koska edes lyhyen katsauksen esittäminen 1970-luvun politiikan ilmiöistä ei tässä yhteydessä ole mahdollista, tyydyn nostamaan esiin tiivistetysti kaksi

⁷⁴ Smp:n aktiiviuorten Pauno Haapamäen ja Fred Sormon Pientalonpoikien taistelumarssi vuodelta 1968. Vennamo 1989, 148.

⁷⁵ Korhonen 1999, 142.

tämän tutkimuksen kannalta mielenkiintoista tapahtumaketjua. Niiden luonne paljastaa mielestäni jotain olennaista niistä tunnelmista, jotka vallitsivat 1970-luvun alkupuolella maamme päättäjien keskuudessa.

Syksyn 1972 kohutuun puheenaihe Suomessa oli epäilemättä presidentti Kekkonen ja Neuvostoliiton johdon Zavidovossa käymien salaisten keskustelujen jälkeen syntynyt vuotojupakka. Kekkonen kävi elokuussa 1972 Zavidovon metsästysmajalla perusteellisen keskustelun Leonid Brezhnevin ja pääministeri Aleksei Kosyginin kanssa siitä, mitä EEC-sopimus oli ja mitä ei. EEC ei ollut neuvostolisäntien mielestä taloudellinen vaan poliittinen kysymys. He varoittivat Suomea ratkaisusta, jotka voisivat tuhota arvokkaita poliittisia ja taloudellisia saavutuksia. Kekkonen lupasi taata, että EEC-ratkaisu ei muuta Suomen ulkopolitiikkaa.⁷⁶

Tapaamisesta laadittu salainen muistio vuoti lehdistöön ja Kekkonen raivostui. Vuodon seurauksena presidentti ilmaisi haluttomuutensa olla enää käytettävissä seuraavissa presidentinvaaleissa – viitaten luottamuksellisten suhteiden ylläpitoon Neuvostoliiton kanssa. Ulkoministeri Ahti Karjalaisen organisoiman ja puoluerajat ylittäneen lepyttelyn jälkeen Kekkonen kuitenkin lauhtui, ja päätti uudelleen harkita jatkoa tasavallan presidenttinä. Vaaleihin Kekkonen ei kuitenkaan suostunut, joten asia oli ratkaistava uudella menettelytavalla. Pääministeri Kalevi Sorsan ehdotukseen Kekkonen toimikauden jatkamisesta neljällä vuodella tarvittiin poikkeuslaki, minkä eduskunta hyväksyi varsinkin ripeässä tahdissa 17.1.1973 perustuslaillisen rintaman voimakkaasta vastustuksesta huolimatta. Ratkaisevassa äänestyksessä kokoomuksen, liberaalien ja RKP:n ryhmät hajosivat. Neljä edustajaa lisää vastustajien leiriin olisi riittänyt kaatamaan lain.⁷⁷

Toinen – ja osittain edelliseen kuvioon liittynyt – tapahtuma oli Smp:n eduskuntaryhmän hajoaminen lokakuussa 1972 pian sen jälkeen,

⁷⁶ Suomen Kuvalehti 50/1999.

⁷⁷ Äänestyksen tulos oli 170–28, 1 tyhjää.

kun puolue oli kärsinyt kunnallisvaaleissa raskaan tappion.⁷⁸ Smp:n eduskuntaryhmä oli ajautunut vuoden 1972 kevään ja syksyn aikana sisäisiin riitoihin ja revennyt, minkä jälkeen 12 sen 18 kansanedustajasta perusti oman puolueensa, Suomen kansan yhtenäisyyden puolueen Skyp:n. Smp:n eduskuntaryhmän hajoamisen ja sitä seuranneiden tapahtumien yhteydessä puheenjohtaja Veikko Vennamo oli käyttäytynyt eduskunnan istuntosalissa sopimattomasti, mikä johti siihen että puhemiesneuvosto päätti yksimielisesti 31.10.1972 erottaa hänet eduskunnan työstä kahden viikon ajaksi.⁷⁹ Vennamolle kokemus ei jäänyt ainutkertaiseksi, sillä 28.5.1974 sama menettely toistui ja vieläpä siten, että eduskunnan vahtimestarit olivat joutuneet kantamaan hänet ulos istuntosalista kesken puheenpidon.⁸⁰ Edellä kerrotut tapahtumat antoivat sysäyksen Smp-nuorille, jotka intoutuivat riimittelemään pilkkaavan värssyn eduskunnasta ja poikkeuslain hyväksymisestä. Säkeissä on samaa pauhua, mitä Antti Rintamäki toi esille *Rintamäkeläisten* poliittisessa keskusteluissa.

Puhemiehen nuija paukkuu / kaikki täällä yhtä haukkuu. / Turpa kii ja ulos ukko vaan. / Siinä meni Vennamo ja seuraava on Korttesalmi / Lemström myöskin ulos lentää saa. / He rikkoneet on juntaa vastaan / köyhää puolustaessaan / on sysimusta sortovallan yö.

On puhemiehen nuijassa laki / isku pöytään kerran vaan / näin sortovallan junta meitä lyö. / Tää on Suomen Eduskunta / täällä herrat näkee unta / hirmuvallalta hilluu innoissaan. / Täällä kännissä olla saa / sekä myöskin kavaltaa / on laki niinkuin se luetaan. / Älä ole eri mieltä / Muutoin sinut pannaan tieltä / sysimusta sortovallan yö.

Kalju kiiltää kukkulalta / jalat meni kansan alta / vaalit turhaa hössötystä on. / Kuningas on meille luotu / keisari jo taloon tuotu / ylistystä laulaa herrat maan. / Kansa katsoo ihmeissänsä / kiinni pysyy vaaliurnat / sysimusta sortovallan työ.⁸¹

⁷⁸ Smp:n kannatus putosi 1.–2.10.1972 käydyissä vaaleissa 5,0 prosenttiin.

⁷⁹ Sulkemiskäsittelyn yhteydessä Vennamo julisti mm., että ”Yhtä hyvin voisitte tuomita minut ammuttavaksi aamunkoitteessa”. Helsingin Sanomat 1.11.1972.

⁸⁰ Suomen maaseudun puolueen perustaja ja puheenjohtaja Veikko Vennamo on tätä kirjoittaessa edelleenkin ainoa kansanedustajamme, joka on kannettu ulos eduskuntatalon puhujanpöytästä, koska hän ei malttanut lopettaa puhettaan puhemiehen varoituksista huolimatta. Syystä tai toisesta johtunut poliittinen syrjintä oli ollut Vennamolle tuttua jo pitkään. Hänet oli erotettu vuonna 1958 kolmeksi kuukaudeksi Maalaisliiton eduskuntaryhmästä, mikä antoi hänelle viimein sysäyksen uuden Pientalonpoikien puolueen (sittemmin Smp) perustamiseen Pieksämäellä 1959. Vennamo 1989, 102.

⁸¹ Smp:n aktiivnuoret Fred Sormo ja Pauno Haapamäki tekivät vuonna 1974 laulun Kolmas sortokausi eduskunnassa harioitettun ”poliittisen terrorin” innoittamina. Vennamo 1989, 184.

3.3. Poliittisen ilmapiirin representointia Rintamäkeläisissä

Suomessa 1970-luvun alun henkistä ilmastoa väritti siis voimakkaasti puolueisiin sitoutunut poliittinen keskustelu. Tämä peilautui varsin näkyvästi myös tuon ajan televisio-ohjelmiin, fiktiivisiin tv-sarjoihinkin. *Rintamäkeläisissä* politiikan puhuminen – miesten kesken ja pirtin pöydän ääressä – saattoi nousta jopa koko jakson keskeiseksi kantavaksi teemaksi. Tässä suhteessa *Rintamäkeläisten* voidaan katsoa poikenneen merkittävästi ”edeltäjästään”, 1960-luvun suosikkisarjasta *Heikistä ja Kaijasta*⁸², jossa poliittiset kysymykset sivuutettiin oikeastaan tyystin ja keskityttiin lähinnä arkisen perhe-elämän kiemuroihin ja niiden selvittämiseen.

Rintamäkeläisissä poliittiselle keskustelulle muhevan kasvupohjan tarjosi laaja henkilögalleria ja kylän isäntämiehet edustivatkin poliittisia kantoja laidasta laitaan. Poliittisten keskustelujen nouseminen sarjan yhdeksi keskeiseksi elementiksi tuotiin esiin jo sarjan ensimmäisessä jaksossa, kun sarjan käsikirjoittaja Reino Lahtinen kuvaili alustuspuheessaan pienen maalaiskylän ilmapiiriä.

Tämä mies on siis Antti Rintamäki, pienviljelijä, lähes päähenkilö tässä näytelmä-sarjassa. Antti on viisissäkymmenissä – pienviljelijänä hän on totinen, vakaumuksen mies. Poliitiikka yleensäkin on aihe, josta keskusteltaessa Antti ei siedä turhaa leikinlaskua. Veikko Vennamon puheet ovat eittämättä saaneet melkoista vastakaukua Antti Rintamäen ajatuksissa. (...) Vaaleissa kylänväki äänestää enemmäksään kepua ja demareita, mutta innokas joskin pieni kannatuksensa on myös kommunisteilla ja vennamolaisilla. Hiukan kauempana kylästä asuu veljessarja, jotka ovat periaatteellisia kokoomuslaisia.⁸³

Sarjan keskeisimmistä hahmoista Antti Rintamäki edustaa siis Suomen maaseudun puoluetta, Veikko Honkonen sosialidemokraatteja, Kalevi Niemi (Tenho Saurén) keskustapuoluetta, Eero Lahtinen (Reino Kalliolahti) kokoomusta ja Markkula (Kalevi Honkanen) kommunisteja.

⁸² Rintamäkeläisten alkaessa sarjaa verrattiinkin useissa lehtikirjoituksissa Heikkiin ja Kaijaan. Ks. esim. Hämeen Sanomat 5.10.1972, Aamulehti 5.10.1972 ja Etelä-Suomen Sanomat 7.10.1972.

⁸³ Rintamäkeläiset 1. jakso, ensiesitys 3.10.1972.

Isäntien puoluepoliittiset kannat kävivät ilmi paitsi itse dialogista myös sarjan lavastuksesta. Esimerkiksi Antti lukee tarkkaan syynäten *Suomen Uutisia* ja Veikko puolestaan *Suomen Sosialidemokraattia*. Honkosilla pannuun pannaan Saludoa ja Rintamäessä Juhla-Mokkaa. Kun Honkosille tilattiin uudet keittiökalusteet, ne toimitettiin perille tietysti E-liikkeen pakettiautolla.

Rintamäkeläisten ohjaajan Pertti Nätilän mukaan puoluekantojen laaja kirjo ei heijastellut välttämättä lainkaan tyypillisen maalaiskylän poliittisia voimasuhteita, vaikka muuten sarjassa todenmukaisuuteen pyrittiinkin. Nätilän mukaan näkökulmien tuominen esiin monelta kantilta ei johtunut ainakaan tietoisesti Yleisradion ohjelmapolitiikasta tai sen tasapuolisuusvaatimuksista. Eri puolueita edustavia henkilöitä oli otettu mukaan lähinnä siksi, että heidän kauttaan oli helpompi synnyttää luontevaa ja hedelmällistä dialogia.

Ei siinä kyllä sitä ajateltu, että täytyisi olla tasapuolinen. Se oli sillä tavalla aika lailla vaistonvaraista ja tiedostamatonta ja se sopi tähän meidän kuvioon. Henkilöhahmot joutuivat toimimaan tavallaan yhteistyössä, kun elettiin maaseudulla ja jokaisella oli jotain tekemistä maaseutuelinkeinon kanssa. Ehkä siinä on vähän sama juttu kun Tuntemattomassa sotilaassa, jossa eri murrealueelta olevia oli samassa porukassa niin paljon.⁸⁴

Rintamäkeläisissä poliittinen keskustelu kumpusi luonnollisesti maaseudun ongelmallisesta tilanteesta. Voimakkaan teollistumisen ja kaupungistumisen aiheuttaman muuttoliikkeen seurauksena maaseutu oli autioitumassa kovaa vauhtia – palveluita karsittiin ja työpaikat hävisivät. 1960-luvulta lähtien harjoitettu maatalouspolitiikka pakettipeltoineen ja voivuurineen pani monet pienviljelijät pohtimaan oman elinkeinonsa mielekkyyttä, kun omin käsin sodan jälkeen raivattuja tiloja ei pidetty enää tuotannollisesti kannattavina. Vilja- ja voivuurien paisumisen syynä on pidetty epäonnistuneen maatalouspolitiikan lisäksi viljelytekniikan kehittymistä ja etenkin lannoitteiden käytön valtavaa kasvua.

⁸⁴ Pertti Nätilän haastattelu 25.11.1998.

Satomäärän nousun on laskettu olleen kymmenen vuoden aikana 1957–1967 peräti 96 prosenttia. Nuorten oli siis lähdettävä leivän perässä Etelä-Suomen suuriin asutuskeskuksiin ja Ruotsiin, mikä asetti monen viljelijän lohduttoman tilanteen eteen tilan tulevaisuutta ajatellen.

Veikko Vennamo on kirjoittanut 1970-luvulla vallalla olleesta ”talonpojan tappolinjasta” myöhemmin muistelmissaan hyvin katkeraan sävyyn.

Maaseutu on kulkenut oman Golgatan tiensä. Se sisältää mittaamattomia kärsimyksiä ja monien toiveiden romuttumisia. Se on vienyt juurettomuuteen. Ihminen on unohdettu. On pakko kysyä, etkä ovat olleet syypäitä tähän? Maatalous ja maaseutu ovat olleet ja ovat edelleenkin asiantuntijoiksi itseään kutsuvien temmelyskenttänä. He laskevat erilaisia trendejä ja tavoitteita, joihin maaseudun ihminen häntä kuulematta orjuutetaan. Jos asiat eivät edisty asiantuntijoiden toivomalla tavalla, maaseudun asukas pakotetaan siihen laeilla, asetuksilla ja alempiasteisilla säännöksillä ja määräyksillä. Vastuu on näin myös poliittisten päättäjien. Maaseudun alennustila on syntynyt aikana, jolloin hallitusvastuun kantajana on ollut puolue, joka on väittänyt olevansa maaseudun asukkaiden oma puolue. Maanhankintalain toimeenpanon aikana tarjottiin maaseudun asukkaille toivoa ja elämänuskoa. Nyt tarjotaan etupäässä siirtymistä luopumiseläkkeelle. Minä pidän kaikkeen tapahtuneeseen pääsyyllisinä Urho Kekkosta, MTK:n puheenjohtaja Heikki Haavistoa ja maalaisliitto–keskustapuolueessa pitkään toiminutta Johannes Virolaista.⁸⁵

Rintamäkeläisten voikin katsoa peilaavan varsin osuvasti pienviljelijöiden katkeria tunteita 1970-luvun Suomessa. Pienviljelijöiden etuja ajaneen Suomen maaseudunpuolueen menestyksestä 1970-luvun alun eduskuntavaaleissa⁸⁶ ei apua juuri ollut, sillä Smp jätettiin toistuvasti hallitusneuvottelujen ulkopuolelle. Antti Rintamäkeä – täysin fiktiivistä hahmoa – voi niin halutessaan pitää oppositiossa vaikuttaneen Smp:n yhtenä äänitorvena – kovinta meteliä pitäneen Veikko Vennamon rinnalla.

Antti: No näihän sä itte, kansa sano vaaleissa sanansa ja sitä ois pitäny kuunnella, mut istuukos parhaat miehet hallituksessa? Ei helvetissä! Eikös se edellytä sitä että ne jotka vaaleissa voittaa niin ne istuu hallituksessa. Joo joo, mutta ne eivät päästä... On tää sitten kans demokratiaa!⁸⁷

⁸⁵ Vennamo 1988, 277.

⁸⁶ Maaliskuun 1970 ”protestivaaleissa” Smp saavutti suurvoiton 18 kansanedustajapaikallaan. Paikkamäärä säilyi ennallaan myös 1972 pidettyjen uusien vaalien jälkeen.

⁸⁷ Antti selitti pojalleen Aarnelle myttyyn menneitä hallitusneuvotteluja. Rintamäkeläiset 4. jaksso, ensiesitys 26.12.1972.

”Unohdetun kansan puolesta” ja ”asialinjalla” -iskulausein pienviljelijöiden puolta pitänyt Veikko Vennamo ja hänen puoluetoverinsa viljelivät julkisuudessa sangen värikästä kieltä. Monet Vennamon iskusanoista elävät vielä tänä päivänäkin.⁸⁸ *Rintamäkeläisten* käsikirjoittaja Reino Lahtinen poimi herkullisimmat puheenparret luontevasti myös omaan dialogiinsa. Kun Vennamo suljettiin eduskuntatyöstä jo toistamiseen, asia pantiin merkille myös *Rintamäkeläisissä*. Katkeroitunut Antti äityi noitumaan kovin sanoin keskustapuolueen harjoittamaa maatalouspolitiikkaa ja eduskunnan parlamentarismia.

Antti: Mun uskoni on on tämmösen pieneläjän tulevaisuuteen tässä maassa menny. Mäkin menin tuohon pakettivillitykseen ja lopetin karjan. Mutta kun lehmänkanttu-roista saadut rahat on syöty ja valtio maksaa pakettirahhaa vaan niin kauan kuin sitä piisaa ja sitten kun se loppuu niin mitenäs Rintamäen Antti suunsa sitten panee, häh?

Veikko: Onhan sulla kansaneläke...

Antti: Voi jumalauta älä piruile.. kansaneläke! No onhan mulla montakin eläkettä. On tylliä ja mylliä ja... mitä pirun pylliä mutta montakos markkaa niistä heruu, häh? Mutta kun herrat korottellee ittelleen eläkkeitä noin vaan viis-kuuskinsattaa kuukaudessa... mutta sitten kun ne korottaa kansaneläkettä niin parin kolmen markan takia huudetaan kurkku suorana monta kuukautta etukäteen!

Veikko: No niinhän se taitaa...

Antti: Oikein ämyrillä paasataan ympäri maata että taas saa kansaneläkeläiset kaks kolme markkaa! Mutta sitten kun ne korottaa ittelleen eläkkeitä niin sillon ollaan kyllä hiljaa kuin kusi sukassa. Ja sitten kun eduskunnassa rehelliset kansanedustajat kyselee tämmösten perään niin ulos vaan, ..tana! Eikä tää eläkekysymys, ei tää ole mikään yks ja irrallinen, kuule. Paljon on mätää siellä eduskuntamäellä! On vaan valtaan päässy sellaset tyypit joille oma etu on tärkeämpi kuin kansan etu, se kyllä unohdetaan. Heh, etkä sääkään kyllä kauaa kukkoile pelloillas jos tää tappolinja saa jatkua. Kun kaikesta on pulaa ja hinnat sen kun vaan nousee. Mutta eipäs vaan anneta viljelijän leipää kansalle. Ulkomailta tuotetaan kallista viljaa..

Veikko: Sähän nyt paasaat ihan niin kuin joku...

Antti: No niin paasaan niin. Tarttis sunkin ymmärtää oma etus.⁸⁹

Vennamon uloskantamiseen eduskunnasta viitattiin jaksossa, joka esitettiin liki puoli vuotta tapahtumien jälkeen. Huomionarvoista on se, että Smp:n puheenjohtajan nimeä ei lausuta edes ääneen. Pertti Nättilän mukaan päiväkohtaisten politiikan tapahtumien siteeraamista *Rintamä-*

⁸⁸ Esim. ”asialinja” oli jo 1960-luvun lopussa Veikko Vennamon ja hänen johtamansa Smp:n keskeisiä iskusanoja. Sen mukaan Smp ottaa kantaa kuhunkin esille tulevaan kysymykseen erikseen, realiteettien pohjalta ilman sivuvaikutteita. Suomalainen fraasisanakirja 1974, 29. Muita Vennamon lanseeraamia tunnettuja sanontoja ovat mm. ”Talonpojan tappolinja”, ”Valta kansalle”, ”Kyllä kansa tietää” ja ”Rötösherrat kiinni”.

⁸⁹ Rintamäkeläiset 9. jaksso, ensiesitys 4.10.1974.

keläisissä pyrittiin välttämään, koska käsikirjoituksen valmistumisen ja kuvausten välillä oli aikaa lähemmäs kuukausi ja monet asiat olisivat saattaneet mennä katsojilta näin ohi. Poliitiikan saralta puheenaiheiksi kelpasivat siten vain pitempään pinnalla olleet aiheet. Nättilän mukaan Vennamon tapaus oli kuitenkin luonteeltaan niin poikkeuksellinen, että se jäi elämään pitkäksi aikaa kansan mieliin ja kelpasi siksi myös Rintamäen Antin pureskeltavaksi.⁹⁰

Vaikka politiikan puhuminen ja hallituksen arvosteleminen *Rintamäkeläisissä* oli ajoittain runsasta ja sangen kärjekästäkin, oli kuitenkin aihepiirejä, joista sarjan käsikirjoituksessa vaiettiin lähes tyystin. Näitä olivat etenkin Neuvostoliiton-suhteiden sekä presidentti Urho Kekkosen toimien arvosteleminen. Niin Yleisradiossa kuin lehdistönkin keskuudessa – muutamia poikkeuksia lukuunottamatta⁹¹ – vallitsi ainakin jonkinasteinen itsesensuuri, mikä johti usein arkaluontoisista asioista vaikeumiseen. Kansan keskuudessa sana suomettuminen – sikäli kun termiä edes tunnettiin – ei vielä 1970-luvulla tuonut välttämättä mieliin negatiivisia konnotaatioita, vaan sillä ymmärrettiin yleisesti luottamuksellisia idänsuhteita.

Rintamäkeläisissä viitattiin maamme ulkopoliittisiin suhteisiin vain muutaman kerran ja silloinkin hyvin epäsuorasti. Yksi maininta tapahtui jaksossa, jossa kylän isäntämiehet ja sotainvalidit palasivat Leningradin matkaltaan ja muistelivat tuoreeltaan reissun sattumuksia. Antti – joka oli matkan jälkeen vielä päissään – kertoi tehneensä tuttavankauppaa naapurimaan upseerien kanssa.

Antti: Sitten mä tarjosin sille kenraalille ryypyt... ja sitten se kenraali sano että Antti hyvä tavarits. Joo. Mä sanoin sille kenraalille taas että ruski soldat hyvä tavarits ponimai... Niin ja sitten se kenraalin maatuska se otti mua kaulasta...⁹²

⁹⁰ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

⁹¹ Esimerkiksi yksi valtaviiran ”itsesensuurista” poikennut julkaisu oli Smp:n pää-äänenkannattaja Suomen Uutiset.

⁹² Rintamäkeläiset 14. jakso, ensiesitys 27.2.1975.

Rintamäkeläisten seuraavassa jaksossa Honkoston pirtissä katseltiin puolestaan matkalta taltioitua kaitafilmiä. Sitä syynätessä Leena ja Helmi viimein havaitsivat, että linja-autokyyti itärajan taakse ja takaisin oli sujunut koko remmiltä suurimmaksi osaksi kosteissa merkeissä – vaikka toisin oli väitetty. Maamme ulkopoliittista linjaa noudattaen miesten ulkomaanmatka oli sujunut siten varsin perusteellisesti ”yya-hengessä ja keskinäisen luottamuksen vallitessa.” Antti ja Veikko toivat tuliaisiksi matkaltaan samovaarit, joita tosielämässäänkin tuntui kummasti ilmestyneen yhteen jos toiseenkin kotiin itänaapurisiin suuntautuneen matkan muistona.⁹³

Yksi presidentti Kekkonen 1970-luvulla tekemistä päätöksistä oli rintamamiesten asutusvelkojen anteeksianto, mikä kauniista ajatuksestaan huolimatta oli omiaan aiheuttamaan mielipahaa monen pienviljelijän pirtissä. Ne rintamamiehet, jotka olivat ennen päätöstä jo selviytyneet veloistaan, saattoivat kokea myöhään tulleen kädenojennuksen eräänlaisena rangaistuksena yrittämisestä ja kovasta työstä. Monet pienviljelijät pettyivät ja katkeroituivat epäoikeudenmukaisesta kohtelusta.⁹⁴ *Rintamäkeläisten* aihepiiriä ajatellen Kekkonen anteeksianto olisi varmasti ollut yksi sellainen tapaus, jota sarjassa olisi voitu käsitellä laajastikin. Ilmeisesti asian ristiriitaisuuden ja aran luonteen takia se jätettiin kuitenkin kokonaan huomioimatta. Sarja ei halunnut kylvää kaunan siemeniä katsojien keskuuteen.

Tiivistäen voidaan todeta, että politiikan kontekstissa *Rintamäkeläisissä* riitelivät asiat ja aatteet, eivät henkilöt. Esimerkiksi Smp:n eduskuntaryhmän hajoamista ja kansanedustajien välillä vallinnutta tulehtunutta ilmapiiriä ei otettu sarjaan mukaan lainkaan. Sama päti Vennamon ja Kekkonen suhteisiin. Vaikka Vennamo voidaankin hyvällä syyllä pitää presidentti Kekkonen poliittisena vihamiehenä numero yksi, herrojen

⁹³ *Rintamäkeläiset* 15. jakso, ensiesitys 27.3.1975.

⁹⁴ Ks. *Rakentamisen aika – Asutus ja maanhankinta 1984*, 186.

kaunaiset suhteet sivuutettiin; toisin sanoen Rintamäen Antti ei hänestä pahaa sanaa sanonut. Kun Antin kiukuspäissään kuitenkin jotain oli haukuttava, hän haukkui keskustapuolueen, MTK:n, suuret metsäyhtiöt ja Helsingin herrat noin yleensä ja pysytteli mielestään aina asialinjalla. Kekosta voidaan pitää sarjassa sikäli poikkeuksellisena politiikan henkilönä, että hänen nimensä oli ainoa, joka lausuttiin ääneen. Silloin kun Kekkoseen viitattiin, hänet esitettiin myönteisessä valossa ja ilman kritiikkiä. Kekkosesta esiteltiin sarjassa näin ollen vain ”parempi puoli”; tämä tuli esille esimerkiksi sotaveteraanien ja -invalidien puolustajan roolissa.⁹⁵

3.3.1. Poliittisten puolueiden kuvaaminen Rintamäkeläisissä

Suomessa käytiin keväällä 2000 presidentinvaalien jälkeen värikästä keskustelua eri puolueiden edustamista arvoista ja aatteellisista näkökohdista. Useissa puheenvuoroissa todettiin, että puolueiden väliset ideologiset rajalinjat niin vasemmalla kuin oikeallakin olivat 1990-luvun lopulla hämärtyneet eikä esimerkiksi nuoriso enää osannut hahmottaa puolueiden välillä vallitsevia eroja. Niin keskustan kuin kokoomuksenkin kannalta myttyyn menneiden presidentinvaalien jälkeen puoluekartalla vallinnut sumu tiivistyi sisäministeri Kari Häkämiehen ajatuksiin, joissa hän pohti mahdollisuuksia entistä laajempaan porvaripuolueiden väliseen yhteistyöhön.

---

⁹⁵ Rintamäkeläiset 20. jakso, ensiesitys 23.1.1976. Veikon vanhaan sotavammaan haettiin lääkitystä terveyskeskuksesta. Antti vaati asiallista kohtelua naapurilleen viitaten Kekkoson puheisiin sotainvalidien kuntoutuksen heikosta tilanteesta. Toisen kerran Kekkoson nimi mainittiin silloin, kun Niemen isäntä oli piipahtanut Rintamäen tupaan miesten ollessa metsässä puita katsastamassa. Veikko irvaili Niemen vierailua yksin jääneiden emäntien luona Kekkoson sanoin ”Talo elää tavallaan, vieras käypi ajallaan.” Aikanaan paljon siteeratulla ja pitkään eläneellä lauseella Kekkoson ymmärrettiin vihjanneen siihen, että tulevasta ETYK:in huippukouksesta huolimatta maan sisäpolitiikka kulki omalla painollaan, ts. hän varoitti mahdollisesta hallitusremontista. Leena tokaisikin Veikolle, että ”Tässä ei nyt Kekkosta tarvita”. Ks. Rintamäkeläiset 21. jakso, ensiesitys 3.2.1976.

1970-luvulla presidentti Kekkonen valtakaudella poliittiset puolueet olivat ja elivät vielä vahvasti omissa karsinoissaan ja vaalivat omia aatteitaan. Porvarit olivat porvareita ja sosialistit sosialisteja. Kansan keskuudessa tämä poliittinen "värinmäärittely" liittyi luontevasti myös arkipäivän keskusteluihin. Ihmistä saatettiin pitää jopa epäilyttävänä, mikäli hän ei suostunut seisomaan julkisesti jonkin vakaumuksen takana.

Seuraavaksi yritän pohdiskella lyhyesti sitä, millainen kuva *Rintamäkeläisten* kautta eri puolueista välittyi ja miten sarjan näyttelijöiden rakentamat roolihahmot pyrkivät kuvaamaan erilaisten aatesuuntien edustajia. Oliko esimerkiksi Kari Suomalaisen pilapiirroksissaan kuvaamalla karikatyyreillä yhtymäkohtia *Rintamäkeläisten* hahmojen kanssa? Tarkasteltaviksi puolueiksi ja niiden edustajiksi nousevat sarjasta luontevasti esiin Smp (Antti Rintamäki), Sdp (Veikko Honkonen), Keskustapuolue (Kalevi Niemi), Kokoomus (Eero Lahtinen) ja Skp (Markkula).

Rintamäkeläisten ehkä keskeisin hahmo Antti on jääräpäinen, suomalaisen miehen karikatyyri patavanhoillisine käsityksineen. Rahan suhteen hän on äärimmäisen tarkka; turhamaisuuksiin tai vaimon hääpäivälahjaan sitä ei ole syytä kuluttaa. Mutta kun Antti jotain kerran lupaa niin hän sen myös pitää: "Kyllä jämpä on niin!" Antin esittämä perusturrukka, perinteinen suo-kuokka-ja-jussi -tyyppi edustaa suomalaismieheen liitettyjä myyttisiä maskuliinisuuskäsityksiä, joita ei vielä 1970-luvulla katsottu aiheelliseksi kovinkaan rankasti kyseenalaistaa. Juuri Antista johdun *Rintamäkeläisten* mieskuva näyttäytyy nykyperspektiivistä katsottuna paikka paikoin hervottoman koomisena.

Anttiin verrattuna Veikko on sovittelevampi, jahkailevampi ja kaikkiaan rauhallisempi mies, joka usein pelastaa Antin joutumasta kokonaan nolatuksi naapurien silmissä. Silloin tällöin Veikko yrittää perustella Antille osuustoiminnan etuja, mutta sanat kaikuvat kuuroille korville. Antti ei voi ymmärtää Veikossa sitä, että pienviljelijänä hän on kan-

nattamassa demareita, jotka Antin mielestä ovat olleet yhtenä syypäänä maaseudun alasajoon: hän ei ymmärrä omaa parastaan. Järkevänä miehenä Veikko ei kuitenkaan koskaan kiihdy väittelyissä, vaan perustelee näkemyksensä ja pitäytyy niissä. Veikon voidaan katsoa tulleen toimeen muiden isäntien kanssa paljolti siksi, että hän harjoitti sarjan poliittisissa keskusteluissa Sorsan hallitusten piirissä tutuksi tullutta konsensushenkistä diplomatiaa.

Kokoomusta kannattava Eero Lahtinen kuvataan sarjassa melko riskitriitaisena hahmona. Sarjan toisen tuotantokauden alussa sikatilan omistava Lahtinen esitellään katsojille ensisijaisesti paikallisen pankin johtokunnan pampuna, joka sanelee nuorelle pankinjohtajalle sen, kenelle lainat ja vekselit myönnetään ja kenelle ei. Esimerkiksi Lahtinen ei suostunut antamaan Markkulalle lainaa uutta moottorisahaa varten. Lahtisen kierona aikeena oli estää mieheltä lisätienestien hankkiminen, jotta hänen olisi ollut pakko myydä maatansa Lahtisen uutta suursikalaa varten. Sarjan edetessä pankkikuviot jäävät kuitenkin taustalle ja Lahtinen siirtyy ajamaan MTK:n asiaa. Viimeisessä jaksossa Lahtisesta pilkistää jopa huumoria ja itseironiaa, kun hän kertoo joutuneensa kaivamaan ojaa omin käsin, jotta vaimo olisi uskonut sen "tällaiselta läskimahalta vielä onnistuvan". Ennen liittymistään kokoomukseen Lahtinen oli kuulunut maalaisliittoon.

Markkula on *Rintamäkeläisten* isännistä nuorin – ja köyhin. Elämä on koetellut Markkulaa pienestä pitäen, sillä äidin kuoltua hän joutui vanhimpana lapsena pitämään huolta sisaruksistaan ja opettelemaan esimerkiksi leivän leipomisen niksit jo varhain. Kovasti kiroilevalla Markkulalla on ainaisia rahahuolia: kasvava perhe pysyy hengissä miten kuten tilapäisten metsätöiden ansiosta. Veikko ja Antti yrittävätkin auttaa miestä mäessä kykyjensä mukaan tarjoamalla metsissään perkuuhommia. Markkulasta huokuva hyväsydämys ja huoli lähimmäisistä teki suuren

vaikutuksen Leenaan, joka ilmeisesti paljolti hänen vuokseen tuli ostaneeksi elämänsä ensimmäisen viinapullon. Tätä häpeillen ostettua pulloa Antti, Markkula ja Veikko sitten ihmetellen maistelivat yhteisen ojan-kaivuu-urakan päätteeksi.

Kalevi Niemen hahmossa yhdistyvät mielenkiintoisella tavalla keskustahenkinen ajattelu ja kristillinen vakaumus. ”Herra antaa ja Herra ottaa. Kiitetty olkoon Herra” -toteamus on Niemen ratkaisu köyhyyden ongelmiin. Itse naimakaupalla suurtilan isännäksi päätyntä Niemi vieraillee Rintamäen ja Honkosten tuvissa usein virsikirjan kera ja ”Herran Seepaotin” sanaa julistaessaan tulee hörpänneeksi eteen tarjoiltua kahvia kupillisen jos toisenkin. Sosialismi on Niemelle kauhistus, samoin ylenpalttinen kiroilu. Leena ja Helmi ovatkin mielissään siitä, että Niemi yrittää kitkeä Veikosta ja Antista pahoja tapoja ja pyrkii sivistämään heitä sanan voimalla. Niemen uskoontulo – suvaitsevaisuudesta puhumatta – osoittautuu sarjan edetessä laadultaan hieman huteraksi, mikä tulee ilmi etenkin Leningradin-matkan yhteydessä. Näennäiskristillinen maailmankatsomus joutui *Rintamäkeläisten* tekijöiden viimeiselle tuomiolle sarjan päätösjaksossa, jossa Niemi Markkulan kanssa käymänsä kiivaan väittelyn päätteeksi heitetään kuvainnollisesti ulos pyhästä kahvipöydästä ja koko tuvasta tekopyhien fariseusten tavoin.⁹⁶ Tenho Saurénin esittämän Niemen puhemanerit siirtyivät myöhemmin liki sellaiseen konstaapeli Reinikaisen hahmoon *Tankki täyteen* -sarjassa.

Edellä kuvatuista lyhyistä tyyppiluonnehdinnoista voi päätellä melko selkeästi, mille puolelle oikeisto–vasemmisto-akselilla *Rintamäkeläisten* tekijöiden sympatiat olivat sarjassa kallistuneet. Tässä kontekstissa mielenkiintoiseksi niin miehiä kuin aatesuuntiakin erottelevaksi teki-
jäksi voi lukea sarjassa esitetyn tupakoinnin. Työn raskaan raatajat eli

⁹⁶ Itse asiassa *Rintamäkeläisten* viimeisen jakson viimeinen kohtaus (kuva) on suora viittaus Leonardo Da Vincin maalaamaan freskoon Viimeinen ehtoollinen. Asetelma korostuu entisestään, kun Leena jää jakamaan unohtamiaan kahvikuppien asetteja pöydässä istujille. Rintamäen kahvipöytä nostettiin siten sarjan päätteeksi varsin myyttisiin mittoihin. *Rintamäkeläiset* 30. jakso, ensiesitys 21.11.1978.

Antti, Veikko ja Markkula vetelevät sauhuja⁹⁷ liki yhteenään kun taas pääoman turvin porskuttavat Lahtinen ja Niemi eivät kyseistä pahetta harrasta. Savukesymboliikan voisi tulkita sarjassa vaikkapa siten, että yhteiset tupakkahetket kuvastivat miesten yhteistyökykyä ja halua puhalttaa hönkyjä yhteisten asioiden eteen. Tupakoimattomat jäivät tässä mielessä yhteisöllisyyden ulkopuolelle. Ajatusleikkiä voi kuljettaa niin halutessaan aina valtakunnanpolitiikkaan saakka, sillä kuuluihan kokoomus oppositioon koko 1970-luvun ajan eivätkä kristillisetkään tuolloin mitenkään Kekkonen erityissuosiossa olleet.

Pertti Nätilän ja Reino Lahtisen mukaan sarjan henkilöillä ei ollut todellisuudessa minkäänlaisia esikuvia, vaan näyttelijät olivat rakentaneet hahmonsia sieltä täältä eri ihmisten luonteenpiirteitä lainaillen. Ohjaaja ei mieltänyt sarjassa nähtyjä isäntiä lopulta edes karikatyyreiksi, sillä hänen mukaansa maaseudulla asui ja asuu yhä edelleen ”vieläkin hassumpia ja hullumpia tyyppejä”.⁹⁸

Vaikka politiikan puhuminen televisiossa 1970-luvulla olikin herkkä asia,⁹⁹*Rintamäkeläisten* jaksoja ei katsottu TV2:ssa ennakoon. Pertti Nätilän muistin mukaan tällaista ei koskaan edes ehdotettu. Sen sijaan joidenkin puolueiden taholta tuli hänen mukaansa muutamia vihjailuja, joissa ehdotettiin tiettyjä aiheita keskusteltavaksi sarjan jaksoissa. Nämä vinkit jätettiin kuitenkin omaan arvoonsa.¹⁰⁰ Muutenkin palautetta tuli sekä puolueilta että katsojilta Nätilän mukaan yllättävän vähän.

⁹⁷ Miesten suosimat tupakkamerkit olivat työmiehille tyypillisiä. Antti ja Veikko polttivat tietävästi Coltia ja Armiroa. Täyttä varmuutta tästä tosin ei ole, sillä tuotemainonta haluttiin pitää Yleisradion kanavilla tiukasti kurissa ja tupakka-askit kätkettiin kohtauksissa usein kädenselän taakse. Saman asian voi todeta myös kahvipakettien suhteen. Juhla-Mokat ja Saludot vilahtivat ruudussa vain sen verran, että etiketin nurkasta saattoi päätellä mistä jauhatuksesta kulloinkin oli kysymys.

⁹⁸ Pertti Nätilän haastattelu 25.11.1998.

⁹⁹ Televisionäytelmistä sensuurin hampaisiin juuttui 1970-luvun puolivälissä esimerkiksi TV2:n suurtuotanto Sodan ja rauhan miehet. Sen esittämistä lykättiin vuoden verran, sillä sarjaa pidettiin ulkopoliittisesti varomattomana. Virtanen 1988, 85–86.

¹⁰⁰ Nätilän mukaan ainoa kerta, jolloin hän on saanut kriittistä palautetta esimiehiltään, liittyi Pikku Kakkosen Karvakuonot-ohjelmaan. Ransu, Eno-Elmeri ja Riku kun olivat Uudenkaupungin retkellään tulleet epäilleeksi ydinvoimalan luotettavuutta. Pertti Nätilän haastattelu 25.11.1998.

Vaikka Veijo Pasasen esittämä Rintamäen Antti kuvattiin jyrkän kulmikkaana, jääräpäisenä ja sovinnostisenakin pienviljelijänä, tätä ei Smp:n keskuudessa ilmeisesti juurikaan kritisoitu.

En muista, että siitä olisi tullut palautetta. Musta tuntuu, että smp-läiset oli ihan tyytyväisiä, Anttihan sanoi suoraan miten asiat on – unohdetun kansan puolesta ja asialinjalla. Vaikka esimerkiksi Markkula oli eri puoluetta (Skp) niin Antilla oli kuitenkin sellaisia sympatioita, että vaikka hän ei hyväksynytäkään hänen politiikkaansa niin ihmisenä hyväksyi. Siinä oli tällaista jota yritettiin uittaa sinne mukaan.¹⁰¹

4. PIENVILJELIJÄPERHE JA MAASEUDUN RAKENNUMUUTOS

Tässä pääluvussa tarkastelen niitä tekijöitä, jotka osaltaan johtivat 1960-luvulla kiihtyneeseen rakennemuutokseen maaseudulla ja sitä, miten muutoksen myötä tehdyt konkreettiset toimenpiteet vaikuttivat maaseutuväestön, ennen kaikkea pienviljelijöiden elämään. Lopuksi pohdin sitä, kuinka mainitut tapahtumat vaikuttivat *Rintamäkeläisten* kerrontaan.

Sodan seurauksista vuosien 1940 pika-asutuslaki ja 1945 maanhankintalaki lukeutuvat niihin itsenäisyyden ajan huomattavimpiin yhteiskuntapoliittisiin linjauksiin, jotka muovasivat ja määrittivät ratkaisevasti erityisesti maaseutua ja maataloutta. Jo 1950-luvun lopulla tämä politiikka sai kuitenkin osakseen ankaraa arvostelua. Asutuspolitiikan vuoksi Suomessa myöhään kulminoitunut pientilavaltaistuminen oli sangen epäeurooppalainen ilmiö. Kun muualla talouskasvu nojasi teollisuuden kasvuun, Suomessa kansan syvät rivit uskoivat edelleen kovaan työhön omalla tilalla. Ristiriidat kärjistyivät.¹⁰²

¹⁰¹ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

¹⁰² Vihinen 1990, 22–23.

4.1. 1960- ja 1970-luvuilla harjoitettu maatalous- ja työvoimapolitiikka

Suomalaisen maatalouden suurimmaksi ongelmaksi muodostui 1960-luvun mittaan ylituotanto. Sen ehkäisemiseksi laadittiin lukuisia toimenpiteitä, joista yksi tuntuvimpia oli pellonvarausjärjestelmä. Kansankielellä peltojen paketoimiseksi kutsuttu järjestelmä tuli voimaan vuonna 1969 ja suurimmaksi osaksi sitä toteutettiin 1970-luvun alkupuoliskolla. Pellonvarausjärjestelmän tehtävä oli tarkoitus supistaa maatalouden kokonaistuotantoa ja etsiä keinoja yksityisten viljelmien tuotannon tehostamiseksi. Pahentuvien ylituotantovaikeuksien takia maatalouden rakenteen parantamiseen tarkoitettuja varoja jouduttiin käytännössä uhraamaan tuotettujen ylijäämien markkinointiin.¹⁰³

Kokonaispeltoala oli suurimmillaan 1960-luvun lopussa, jolloin yli kahden peltohehtaarin tiloilla oli peltoa runsaat 2,7 miljoonaa hehtaaria. Supistuminen alkoi vasta 1970-luvun puolella, kuitenkin nopeassa tahdissa. Vuosikymmenen aikana peltoala aleni 200 000 hehtaaria.¹⁰⁴

Pellonvarausta oli esitetty ensisijaisesti ylituotannon vuoksi, ei rakennepoliittisista syistä. Pakettipeltojen vaikutusta oli kuitenkin etukäteen vaikea arvioida. Niinpä järjestelmä supisti ylituotantoa odotettua vähemmän, eivätkä pakettipellot parantaneet mainittavasti maatalouden rakennetta. Vuosien 1973 ja 1974 huonot sadot ja vuoden 1973 öljykriisi nostivat tilapäisesti myös maataloustuotteiden maailmanmarkkinahintoja, jolloin pellonvarausjärjestelmän kansantaloudelliset edut jäivät köykäisiksi esiin tulleiden muiden ongelmien rinnalla.¹⁰⁵ Pellonvarausjärjestelmän arvostelu oli tunneperäistä ja poliittista, koska siinä kulmineitui 1960-luvun vaihteen henkinen lama maaseudulla. Tyypillinen pellonraivaaja oli tilansa raivauspalkkioin pystyttänyt itäsuomalainen rintamamies-pienviljelijä, jolle aikoinaan maata antaneilta herroilta kävi nyt

---

¹⁰³ Vihinen 1990, 32.

¹⁰⁴ Vihinen 1990, 29.

¹⁰⁵ Vihinen 1990, 32–33.

käskey istua paikoillaan kansantalouden hyväksi. Maaseudun murroksessa paikalleen jääneet kokivat pellonvarausjärjestelmän talonpojan ammatin väheksymisenä ja sen katsottiin alentavan maatalouden arvostusta muun väestön keskuudessa. Vaikka sopimuksen teko pakettipelloista oli täysin vapaaehtoista, järjestelmä koettiin monin paikoin maatalousvihamieliseksi.¹⁰⁶

Pellonvarausjärjestelmää seurasivat metsitys- ja teurastuspalkkiot. Sianlihaan ja kananmuniin sovellettiin vuosina 1972–1974 suurten yritysten ylituotantomaksuja. Nämä yksivuotiset lait rajoittivat uusien tilojen perustamista. Tuotannossa olevaa peltoalaa supistettiin kesannoimisesta maksettavilla palkkioilla vuodesta 1977 lähtien.¹⁰⁷

1960-luvun mittaan maatalous- ja työvoimapolitiikan uusissa linjauksissa oli otettu tavoitteeksi nopeuttaa työvoiman ammatillista ja alueellista liikkuvuutta. Maatalouspolitiikan avulla pyrittiin suurentamaan tilakokoa ja edistämään uuden teknologian käyttöönottoa sekä helpottamaan pientilojen luopumista tuotannosta. Työvoimapolitiikan suunnanmuutos merkitsi puolestaan Ruotsista omaksuttua aktiivisen työvoimapolitiikan oppia. Työllisyystöiden ja työttömyyskorvausten sijasta sen välineinä olivat tehokas työnvälitystoiminta, ammatinvalinnanohjaus, ammattikoulutus, uudelleen koulutusohjelmat sekä muuttoavustukset. Asuntopulan vaikeuttaessa työvoiman siirtymistä rakennettiin myös vastaanottoasuntoloita.¹⁰⁸

4.2. Muuttoliikkeen alueelliset ja sosiaaliset vaikutukset

Talvisodan alkaessa kolme neljästä suomalaisesta asui maaseudulla, mutta kaksi vuosikymmentä myöhemmin yli puolet maan väestöstä oli

---

¹⁰⁶ Vihinen 1990, 33.

¹⁰⁷ Vihinen 1990, 34–35.

¹⁰⁸ Rannikko 1999, 217.

kaupunkilaisia. Vuonna 1970 maa- ja metsätaloudesta hankki elantonsa vain viidennes ja vuonna 1980 enää 13 prosenttia.¹⁰⁹ Maa- ja metsätalouden koko väestön määrän voimakkain supistumisvaihe ajoittuu 1960-luvulle, jolloin vuosittain lähes 60 000 henkeä poistui maa- ja metsätalouden piiristä. Työvoiman väheneminen kohdistui ennen kaikkea alimpiin ikäluokkiin. Lisäksi ammatissa toimivien naisten määrä vähentyi enemmän kuin miesten. Vuonna 1959 viljelijöistä yli 55-vuotiaita oli 35,2 prosenttia. Vuonna 1969 vastaava luku oli 43,1 prosenttia. Iäkkäiden viljelijöiden osuus oli erityisen suuri alle kymmenen peltohehtaarin tiloilla, joiden suhteellinen osuus oli suurin maan keski- ja pohjoisosissa.¹¹⁰

1960-luvulla Suomesta lähti ulkomaille kaikkiaan noin 142 000 ihmistä. Valtaosa heistä suuntasi Ruotsiin, jonka teollisuus pystyi käyttämään hyväkseen saapuvan työvoiman. Ruotsiin muutti 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa vuosittain nelisenkymmentätuhatta kansalaista. Korkein muuttoluku kirjattiin vuonna 1970, jolloin muuttajia oli 41 479. Sysäyksen muuttovirralle oli antanut Pohjoismaiden hallitusten 1954 solmima sopimus vapaista työmarkkinoista, joka teki mahdolliseksi siirtymisen Pohjoismaasta toiseen ilman työlupaa tai passia. 1960- ja 1970-luvun taitteen korkeisiin muuttolukuihin vaikutti myös se, että Ruotsi rajoitti Pohjoismaiden ulkopuolelta tulevien maahanmuuttoa, mikä johti ruotsalaisten työnantajien katseen entistä useammin suomalaisiin työntekijöihin. Muuttoliike oli Suomelle lievästi positiivinen ainoastaan vuosina 1971–1974, jolloin maassamme vallitsi hyvä työllisyystilanne ja jolloin osa 1960-luvun lopun suuren muuttoaallon mukana Ruotsiin siirtyneistä palasi entiseen kotimaahansa. 1970-luvulla maastamuutto hidastui ja loppui suurin piirtein samaan aikaan maaltapaon pysähtymisen kanssa. Maastamuutto puolestaan saavutti huippunsa 1970-luvun puolivälissä, jolloin 270 000 suomalaista vaihtui asuinkuntaa. Tämän jälkeen muutto-

---

¹⁰⁹ Korhonen 1999, 136.

¹¹⁰ Vihinen 1990, 41.

liike hidastui; Etelä-Suomen asutuskeskusten sijasta muuttovoittoa saivat myös maalaiskuntien ja -kaupunkien keskukset.¹¹¹

Elinkeinorakenteen nopea muutos synnytti Suomen työmarkkinoille epätasapainon; kehitysalueilla ja maa- ja metsätöissä rehotti työttömyys samanaikaisesti kun Etelä-Suomen kaupunkien nopeasti kasvavilla teollisuus- ja palvelualoilla oli työvoimapulaa. Työvoiman ylitarjontaa syrjäseuduilla lisäsi samaan aikaan ajoittunut suurten ikäluokkien tulo työikään. Kehitysalueiden nuoriso kelpasi ammattikoulutusta vaille jääneenäkin Etelä-Suomen tehtaiden ja rakennustyömaiden työvoimaksi. Pientilojen murros toteutui yleensä sukupolvenvaihdoksen kautta; ikäännytynyt asutustilallisten sukupolvi väistyi tuotannosta ja nuoriso valitsi toisen ammatin.¹¹²

Syrjäkylien romahdus tapahtui lopultakin hyvin nopeasti, reilussa kymmenessä vuodessa. Ihmisillä ja paikallisyhteisöillä ei siten ollut aikaa sopeutua muutoksiin. Kun väkiluvun vähetessä paikallinen sosiaalinen järjestelmä ei enää toiminut, koulut ja kaupat jouduttiin sulkemaan. Monet vanhemmat ihmiset läksivät pakoon huonoja liikenneyhteyksiä, pitkiä kauppamatkoja tai huonoa asumistasoa. He suuntasivat kulkunsa yleensä kuntakeskukseen tai maakuntakeskukseen, eivät niinkään Etelä-Suomen keskuksiin kuten heidän lapsensa.¹¹³

4.3. Rakennemuutoksen ja muuttoliikkeen representointia

Rintamäkeläisiä voidaan tarkastella yhtenä representaationa niiden lukuisten muiden kulttuuristen tekstien – romaanien, elokuvien ja tv-ohjelmien – joukossa, joissa kuvataan Suomessa käynnissä olevaa 1960- ja 1970-lukujen taitteen rakennemuutosta ja sen jälkiseurauksia. Maaseu-

---

¹¹¹ Löytönen 1999, 60–64.

¹¹² Rannikko 1999, 217.

¹¹³ Rannikko 1999, 218.

dun asukkaiden näkökulmasta tämä yhteiskuntaa ja elämäntapoja koskeva muutos kuvataan aikalaisteksteissä lähes poikkeuksetta kielteisenä. Syrjäytymässä olevan kansanosan tuntoja ovat kuvanneet mieliinpainuvalla tavalla esimerkiksi Mikko Niskasen elokuva *Kahdeksan surmanluotia* (1972), Jörn Donnerin dokumentti *Perkele! Kuvia Suomesta* (1971) ja Heikki Turusen romaaniin perustuva ja Veikko Kerttulan ohjaama tv-elokuva *Simpauttaja* (1975). Maaseudun murros näyttäytyi vahvasti myös Eino Säisän romaanisarjassa *Kukkivan roudan maat* (1971–1980) ja Tarmo Koiviston vuonna 1975 aloittamassa *Mämmilä*-sarjakuvassa.

Rintamäkeläisten ensimmäisen jakson alkuun tehdyssä – ja sinänsä melko poikkeuksellisessa¹¹⁴ – esittelyjaksossa kirjailija Reino Lahtinen poltteele piippua Rintamäen pihapiirissä ja kertoilee mitä tuleman pitää. Vaikka kirjailijan alustuksessa keskeisenä teemana onkin fiktiivisen Rintamäen pienviljelijäperheen esittely, johdanto on toteutettu todellisuutta vahvasti dokumentoivalla otteella. Lahtinen sitoo alkamassa olevan sarjan tiukasti oman aikansa maaseutukontekstiin, sillä viitisen minuuttia kestävän esipuheen aikana näytettävissä kuvissa esitellään mm. varsin tyypillinen pienviljelystila, yksinäinen maitolaituri ja hiljainen kylänraitti, jota pitkin linja-auto käy keräämässä työvoimaa kaupunkiin. Lahtisen näkökulma maaseudun tilasta on perin lohduton.

Rintamäen tila sijaitsee jossain Hämeen–Satakunnan rajamailla. Tila ei ole suuren suuri, enemmänkin pieni, 28 hehtaaria kaikenkaikkiaan, näistä peltoa viisi. Varsinaisesti tila ei ole koneistettu, mutta sähkö toki on. Asuinrakennuksessa on myös viemäri, mutta ei vesijohtoa. Asuinrakennus on muutenkin ihan tavallinen pieni maalaistalo – tupa, keittiö, kaksi kamaria. (...) Näin Rintamäet elävät elämänsä pienehkössä maalaiskylässä. Lähinaapureina on maanviljelijöitä. Kylässä asuu myöskin joitakin sellaisia, jotka käyvät ansiotyössä kylän ulkopuolella. Väki kuitenkin vähenee, kauppaliike on suljettu, nuorisoa ei ole juuri ensinkään. Tämä on sitä rakennemuutosta, jota kyläläiset itse sanovat katkerasti maaltapaoksi.¹¹⁵

¹¹⁴ ”Ihan piruuttaan tehtiin tämmönen.” Pertti Nätilän haastattelu 25.11.1998.

¹¹⁵ Rintamäkeläiset 1. jakso, ensiesitys 3.10.1972.

4.3.1. Sukupolvien välinen yhteenotto Rintamäkeläisissä

Maaseutuyrittämisen kehnot näkymät ja huono työllisyystilanne olivat varsin keskeisessä asemassa *Rintamäkeläisten* ensimmäisten tuotantokauden jaksoissa. Rintamäen Aarnen suurin ongelma on siinä, jääkö hän jatkamaan elinkelvottomalta tuntuvalla tilalla vai hankkiiko hän leipänsä muualta. Armeijan harmaista kotiutuneen Aarnen miettiessä tulevaisuuttaan kylän muut nuoret miehet olivat jo tehneet omia ratkaisujaan. Viinamäenmiehen maineessa oleva Laineen Paavo (Tauno Karvonen) oli ollut jo Tallinnassa Viru-hotellia rakentamassa ja aikoi seuraavaksi lähteä Göteborgiin Volvon tehtaille. Paavo houkutteli Aarnea mukaansa ja hänen puheensa paremmasta toimeentulosta ja leveämmästä elämästä olivat omiaan katkeroittamaan Aarnea. Isännyyden ottaakseen Aarne olisi halunnut tehdä tilalla suuria uudistuksia, mutta Antin jääräpäisyys oli esteenä.

Isän ja pojan välit tulehtuivat *Rintamäkeläisten* viinanhöyryisessä kolmannessa jaksossa, josta muodostui tarinalinjan kannalta yksi sarjan dramaattisista taitekohdista. Antti oli syntymäpäivänsä kunniaksi kutsunut kylänväkeä juhlimaan kotiinsa ja aikoi kaikkien kuullen luovuttaa tilan isännyyden Aarnelle. Ennen yllättävää ilmoitusta äiti ja poika keskustelivat tuvan puolella.

Leena: Kuule Aarne, tulisit nyt tuonne kammariin. Isä kyssyy sua, sillä on jotakin asiaa sulle.

Aarne: Joko taas. En mä kestä sen iänikuisia turinoita sotareissuista. Musta tuntuu, että sen puheet sodasta on pelkkää soopaa.

Leena: Kuinka sää noin sanot. Kyllä sun isäs kovilla olla sai.

Aarne: Ja paskat! Missä lie töpinässä ollu koko sodan ajan. Vaikka eihän se mulle kuulu. Mutta ne markumiset se saa jättää sikseen!

Leena: Mitkä markumiset?

Aarne: "Pidäksä tän talon vai eksä pidä?" Totahan se veivaa kaiket päivät.

Leena: No niin. Se tahtoo että sää päätät jotakin.

Aarne: Mutta mä en osaa päättää! Pitäskös mun jäädä tänne mätäneen, ei helvetti! Vaikka ei tässä kyllä ole paljon muuallekaan menemistä, kun en saanut mennä mihkään ammattioppiin.

Leena: Kun sun isäs aatteli että sää jäät tänne...

Aarne: Aatteli ja aatteli ja aatteli! Ei sen äijän päässä kyllä mitään ajatuksia oo!

Mun pitäis puskea täällä töitä ilman palkkaa! Mitään ei sais pistää reilaan, kaikki vaan sais lahota paikalleen! Joka ainoata markkaa se marisee mikä menis uudistuksiin. Ei sen jannun päähän mahdu että joka ainoon markan jonka se panee koneisiin ja vehkeisiin se voi vähentää veroista. Ei sille tommonen mee päähän mutta sitä se mankuu että pienviljelijää verotetaan raskaimman jälkeen!

Leena: Ei se musta kyllä tollai oo. Aatteleehan se sitä uutta navettaakin. Enkä määkään tollasia ymmärrä. Käyhän nää työt nyt näinkin.

Aarne: No tottakai ne käy kun niska limassa pakerretaan! Voi jum... tekis kyllä mieli kirotta raskaimman jälkeen. Kas kun et ehdota kaskeamista ja risuäestä!

Leena: Aarne, rauhotu ny!¹¹⁶

Hieman myöhemmin Antin humalassa lausuma lupaus Rintamäen isännyyden luovuttamisesta johtaa isän ja pojan ja katkeraan yhteenottoon.

Antti: Aarne, sä olet nyt isäntä Rintamäessä! Se julistetaan tässä niinku rintaman edessä, niinku päiväkäsky. Mitäs sanot, poika?

Aarne: Oo hössöttämättä siinä!

Antti: Eksää usko. Kuule, täyret isännän oikeudet mä sulle annan ja viralliset papeirit tehdään vaikka huomispäivänä.

Elina: Ja mä vaadin ainakin oman laillisen osuuteni jos tässä kerran perintöä ruvetaan jakamaan.

Heikki: Ei nyt ole oikea aika puhua siitä...

Elina: Miksei? Tämmöset asiat on hoidettava ajoissa.

Antti: Älä sä Elina ole huolissas, kyllä sä osuutes saat. No, mitäs sä sanot, poika?

Aarne: Mitä perkelettä sä menet puhumaan tuollasta vieraiden kuullen! Onks tää nyt koko kylän asia?

Antti: On tää nyt vaan sellanen asia, että sun passais olla kiitollinen.

Aarne: Kiitollinen? Voi jumalauta! Luuleksä, että mää jään mätäneen tänne? Luuleksä että tälläset pikkupaikat Suomessa enää ketään elättää? Ei kuulkaas tää poika ei pistä itseensä tälläseen liriin. Mä lähden. Mä lähden nosteleen. Jos ei hommia muualta löydy mä painelen Ruottiin saakka. Johan olis helvetin hullua mun jäädä tälläseen! Anna mulle mun osuuteni tästä pesästä, niin en taakseni kattele kun täältä lähden!

Leena: Aarne! Älä sinä välitä sen puheista, se on humalassa...

Antti: Ei se niin humalassa oo ettei se tietäs mitä se puhuu. Toikos on sun päätökses?

Aarne: On ja pysyy!

Antti: Vai niin. Nyt määkin sen sitten tiedän. Tääkös on nyt sen palkka, että mää niska limassa raivasin tän paikan, että olis pennuilla oma kontu ja että olis vähän parempi elämä. Ja tää, saatana, hylkää kaikki!

Sirkka-Liisa: Mikset sää anna Aarnen mennä koska se kerran haluaa. Kyllä mä jäisin pitään tätä paikkaa.

Antti: Sä?!

Sirkka-Liisa: Kuule, mä lupaan että noi saa joka pennin mikä niille kuuluu.

Antti: Ei perkele! Ennen mä panen vaikka koko talon matalaks! Menkää, saatana! Menkää kaikki! Mää jaksan kyllä itte! Mää näytän kyllä vielä, ettei saatana asiat vielä oo Suomessa niin ettei pienviljelijää muka enää tarvittas! Kyllä ne vielä tulee ja kerjää leipää! Ottakoon sitten paketeistaan, saatana!¹¹⁷

¹¹⁶ Rintamäkeläiset 3. jakso, ensiesitys 28.11.1972.

¹¹⁷ Rintamäkeläiset 3. jakso, ensiesitys 28.11.1972.

Antti ei siis ottanut kuuleviin korviinsa sitä vaihtoehtoa, että Leenan tytär Sirkka-Liisa olisi ollut halukas ottamaan tilan haltuunsa. Perinteisten arvojen vaalijana Antti katsoi, että tilan isännyyden tuli kulkea edelleen isältä pojalle.¹¹⁸ Vaikka *Rintamäkeläisten* ensimmäisen tuotantokauden jaksoissa tämä keskustelu sittemmin unohdettiin eikä sitä myöhemmin juurikaan muisteltu, se jäi kaivelemaan Antin sielunmaisemaa pitkäksi aikaa. Lopullisen sovinnon Antti teki Aarnen kanssa vasta usean vuoden kuluttua, ja silloinkin se oli jääräpäisille miehille kovan työn takana.¹¹⁹ Sarjan toisen tuotantokauden ensimmäisessä jaksossa – kun Aarne on viimein tehnyt ratkaisunsa ja muuttanut Eevan kanssa Tampereelle – lopullisena lähdön syynä kerrotaan olleen Antin ja Eevan yhteensovittamattomat henkilökemiat. Antti oli haukkunut uutta miniäänsä kun tämä oli ”hyppinyt silmille” ja Aarne taas oli puolustanut nuorikkoon niin tiukasti, että pitkäaikainen välirikko sai viimein alkunsa.¹²⁰

4.4. Lomitusjärjestelmää ja sukupolvenvaihdoksia

Rakennemuutoksen myötä toteutetut toimenpiteet eivät olleet maaseudun asukkaiden kannalta kuitenkaan yksinomaan kielteisiä. 1960-luvun mittaan sorvatussa hyvinvointivaltion ideaalissa muistettiin myös pienviljelijöitä ja rintamamiehiä. Maatalousyrittäjien eläkelaki astui voimaan vuoden 1970 alusta lukien ja vuoden 1973 eläkeuudistuksen myötä tulora-

¹¹⁸ Avioliiton ulkopuolella syntyneellä Leenan tyttärellä Sirkka-Liisalla oli suhde naimisissa olevaan taksiautoilija Pekka Uittoon, jonka kanssa hän suunnitteli yhteistä tulevaisuutta Rintamäen tilan jatkajana. Uitto ei kuitenkaan halunnut ottaa eroa vaimostaan Tuovista ja katkeroitunut Sirkka-Liisa muutti viimein kotoa (ja poistui samalla sarjasta). Sirkka-Liisakin olisi myöhemmin kelvannut Antille tilanjatkajaksi, kun ”omat kakarat jättivät”. Sarjan myöhemmissä vaiheissa Leena sai tyttäreltään kirjeen, jossa Sirkka-Liisa kertoi asuvansa kaupungissa ja tulleensa uskoon.

¹¹⁹ Antti suostui paaskaamaan sovinnon kättä poikansa kanssa vasta Rintamäkeläisten 24. jaksossa (es. 4.5.1976), kun Rintamäkien ja Honkosten tilojen yhdistäminen oli enää allekirjoituksia vailla. Aarne sarjan viimeisissä jaksoissa esitti Matias Ikävalkon sijasta Matti Viironen, joka tosin aiemmin oli poikennut Honkosten tuvassa hippinuori Osmo Kerkkosen hahmossa. Rintamäkeläiset 10. jakso, ensiesitys 1.11.1974.

¹²⁰ Rintamäkeläiset 9. jakso, ensiesitys 4.10.1974.

joja muutettiin niin, että myös 55–59-vuotiaat rintamasotilaat – joihin lukeutuivat useat pienviljelijät – pääsivät rintamasotilaseläkkeen piiriin. Vuoden 1973 lopulla annettiin laki maatalousyrittäjien vuosiloman järjestämisestä ja sijaisavusta. Vuonna 1974 käyttöön otetuilla luopumiskorvaus-, eläke- ja sukupolvenvaihdosjärjestelmillä oli myös maatalouden rakenteeseen tähtääviä tavoitteita. Niillä pyrittiin parantamaan aktiiviviljelijöiden ikärakennetta ja edesauttamaan siirtymistä pirstoutumattomina seuraavalle sukupolvelle.¹²¹

Maatalousyrittäjien vuosiloma- ja sijaisapujärjestelmä astui voimaan vuoden 1974 alusta. Marja Naskila kartoitti 1980-luvun taitteessa suomalaisten emäntien suhtautumista mm. lomitusjärjestelmään ja hänen havaintojensa perusteella emännät pitivät sen käytäntöä hyvänä mutta toteutusta puutteellisena. Emännät eivät esimerkiksi luottaneet lomittajien ammattitaitoon ja velvollisuudentuntoon niin kuin isännät. Jotkut olivat sitä mieltä, että he tekivät työnsä mieluummin yksin kuin katselivat osaamattomia apulaisia, jolle jokaisen asian joutui vielä opettamaan. Lomittaminen ei siis sujunut käytännössä siten kuin paperilla oli suunniteltu. Emännät kritisoivat myös lomitusjärjestelmän kalleutta, mutta olivat kuitenkin tyytyväisiä siihen, että kodin ulkopuolella vietetty loma oli virkistänyt, avartanut näkemyksiä, antanut uutta voimaa ja tuonut uusia ystäviä.¹²²

Rintamäkeläisissä uusi lomitusjärjestelmä huomioitiin melko tuoreeltaan ja Reino Lahtinen kirjoittikin vuoden 1975 syksyllä kokonaisen jakson aiheeseen liittyen. Sarjan 18. jaksossa Helmi on päässyt elämänsä ensimmäiselle lomalle, joka suuntautui bussikyydillä kylän muiden emäntien kanssa Kouvolan liepeillä olevaan kurssikeskukseen. Veikko ei kuitenkaan jäänyt viikoksi ilman ruokaa, sillä lomittaja löytyi tässä tapauksessa varsin läheltä – eli Rintamäen tuvasta. Kiikkutuolissa istuva

---

¹²¹ Vihinen 1990, 35.

¹²² Naskila 1982, 47.

Veikko ja astioita tiskaava Leena juttelivat jakson aluksi uudesta lomituskäytännöstä seuraavasti.

Leena: Mitenkähän sunkin olis käyny jos mä en tänne teille olis tullu?

Veikko: Miten niin?

Leena: Niin mää meinaan, että jos ne olis lähettäny tänne sen kunnan ihmisen.

Veikko: Niin, sanos muuta niin. Ja kun se on kuulemma vielä niin pirun koreekin että isännät ihan kilpaa lähettelee emäntiään lomille että sais sen vähäksi aikaa huusholliinsa. Ei ne mulle kyllä siellä lautakunnassa korviaan lotkauttaneet kun mä yritin noin kainosti esittää että kyllä sitä meillekin vois tulla.

(...)

Veikko: Joo, kyllähän tää tässä oikein mukavasti on menny. Helmikin on saanu vietää lomaa ja ei kai se työkään sulle oo vaihteeks pahitteeks?

Leena: Ehej, ei oo! On vaan niin kummallista, kun mää nyt sit ens kerran elämässä tienaan ihan omaa rahaa.

Veikko: Jaa mitä? Kyllä kai ne Rintamäen tienestit on ollu sunkin rahojas? Kyllähän sä siellä töitä oot tehny yhtä paljon kuin Anttikin. Kyllähän sä nyt palkkas oot ansainnu.

Leena: Hmm. Mutta eipä oo kourassa näkyny. Ei silti, en mää kyllä koskaan sillä lailla oo ajatellukaan... Ei oo ollu meillä huolta suurista rahoista.

(...)

Veikko: No, sanos ny minne sä tän ison palkkas sitten pistät kun saat. Ootas nyt, sähän saat sentään yli kaheksan markkaa tunnilta ja sähän oot tehnyt tommosia yhdeksäntuntisia päiviä...

Leena: Älä ny. En mää täällä koko päivää oo ollu.

Veikko: No urakkahommathan sulla on ollu. Kyllähän niissä monelta muulta olis menny paljon kauemminkin aikaa. Helmiltä ainakin. Se kun rupee joskus hössöttään niin se ei kyllä saa aikaan muuta kuin suunsoittoa.¹²³

Jakson päätteeksi Helmi pelmahtaa tupaan tuliaisassiansa kanssa ja intoa puhkuen. Hän kertoo nautiskelleensa kerrankin täysillä, kun kurssi-keskuksessa ruokakin kannettiin jokaisena päivänä valmiina eteen. Puolisoiden viikon kestänyt erilläänolo oli tietysti omiaan aiheuttamaan mustasukkaisuuden puuskan puolin jos toisinkin. Tähän vauhtia oli antanut Honkosten tupaan piipahtanut Kivikosken Anni, joka oli tietävinnään niin Kouvolassa vietetystä jumalattomasta elämästä kuin Veikon kotipuolen yöjuoksuistakin. Helmin ensimmäinen lomamatka nousi vielä myöhemminkin pariin otteeseen Veikon naljailun kohteeksi.

Monille maaseudun syrjäkylien asukkaille uudet tuki-, korvaus-, ja avustusjärjestelmät konkretisoituivat kuitenkin usein kankeana byrokra-tiana, ja monenkirjavien lomakkeiden täyttäminen saattoi olla ikääntyville viljelijöille ja heidän puolisoilleen työn ja tuskan takana. Naskilan

¹²³ Rintamäkeläiset 18. jakso, ensiesitys 24.10.1975.

mukaan monet emännät alistuivat byrokratian edessä, eivätkä he jaksaneet ottaa selvää siitä, millä perusteilla esimerkiksi verotus, päivärahat ja äitiysrahat määräytyivät. Monet jättivät asiansa selvittämättä, lomansa pitämättä ja tyytyivät lopulta siihen, mitä heille annettiin.¹²⁴ Tällaisista pykäläviidakkoon kohdistuneista tuntemuksista on kertonut mainiolla tavalla esimerkiksi Arvi Auvisen ohjaama tv-elokuva *Olga Ryynänen ja byrokratia* (1979), jossa alistuneen pohjoiskarjalaisen mökinmuijan pomppottamista eri virastoissa kuvataan lähes inhorealisticella otteella.¹²⁵

Paperisotaa sivuttiin tietysti *Rintamäkeläisissäkin*. Sarjan tarinalinjan yksi kulminaatiopiste ajoittuu sarjan 19. jaksoon, jossa Antti ja Leena käyvät pankinjohtajan puheilla keskustelemassa tilansa myynnistä ja uuden kerrostalo-osakkeen ostosta. Illalla Rintamäet piipahtavat Honkosilla ja kertovat suunnitelmistaan. Yllätys on Antille melkoinen, kun hän kuulee Veikon neuvotelleen Aarnen kanssa tilojen yhdistämisestä hänen tietämättään. Veikolla onkin kova työ selittää kovakalloiselle Antille sukupolvenvaihdon järjestelyjä.

Veikko: No kato kun Aarne on miettinyt sitä asiaa jo pitkän aikaa. Niin taikka minähän sitä sille ensiks ehdotin. Ja kyllä se olis valmis ottamaan koko roskan harteilleen.

Antti: Joo joo, ei kai siinä mittään vaikeeta olis: sun maas ja mun maat ja yhteiset metät. No perhana, kyllähän sitä kuka tahansa ottas jos ilmatteks saa!

Veikko: Ei, ei! Kuule ei ne ilmatteks ota varmasti vaikka pyytäsit. Kyllä ne maksas ne sisarusuudet teidän lapsille.

Helmi: Niin, ja kato meidän likalla ei olis niitä maksuja. Kun se on aino meillä.

Veikko: Samalla voitas sopia kanssa siitä syytingistäkin appiparille. Niin ja kato kun se sukupolvenvaihdoseläkekin tulis molemmille, niin sen syytinginkään ei tarttis niin iso olla.

Antti: Jaa-a... onpas selvää. Pirun tarkkaan te ootte tuumanneetkin!

Veikko: No ei... kato kyllähän me tästä oltas tultu teille puhumaankin, mutta kun sen Aarnen laskelmat on vielä niin kesken. Sen takia ei oo puhuttu mittään.

Antti: Entäs jos me ei myytäs taloa niin mihinkäs me sitten mentäs? No niiden nurkkiin me ei kuiteskaan jäätäs. Tuli sen verran kokemusta kun minä hyppi silmille...

Helmi: Ei meidän Eeva hypi kenenkään silmille. Sinä sen alotit...¹²⁶

¹²⁴ Naskila 1982, 48.

¹²⁵ Elokuvasssa Olga Ryynäsen ainoa lehmä on hukkunut laskuojaan, koska kunnan työmiehet ovat lyöneet laimin aitauksen pystytyksen. Emäntä olisi antanut asian olla sikseen, mutta naapurinmiehen ja sukulaispojan ansiosta korvauskanteeseen saadaan vauhtia, joskin nyrkkiä on lyötävä ensin pöytään.

¹²⁶ Rintamäkeläiset 19. jakso, ensiesitys 28.11.1975.

Rintamäkeläisten voidaan katsoa noudattaneen Yleisradion informatiivista ohjelmapolitiikkaa ainakin sikäli, että viljelijäväestölle kuuluvista etuuksista ja sukupolvenvaihdokseen liittyvistä järjestelyistä haluttiin puhua kansankielisesti. Samojen ongelmien kanssa painiskelleet katsojat saattoivat saada sarjasta henkisen tuen lisäksi myös konkreettisia vinkkejä tai jopa hyödyllistä asiantietoa. Pertti Nättilä myöntää, että vaikka huumorilla asioita yritettiinkin pehmentää, maaseudun ongelmat koettiin läheisiksi.

Kyllähän meillä pieni maailmanparannuspiirikin siinä oli. Tuntui siltä, että on hyvä tehdä näiden asioiden eteen jotakin. Ei annettaisi valmiita ratkaisuja, mutta heitettäisiin kuitenkin sellaisia virikkeitä, ihan samalla tavalla kuin noissa lastenohjelmissakin. Ehkä se pani joitakin ajattelemaan.¹²⁷

5. TELEVISIOSARJAT HYVINVOINTI-SUOMEN KUVAAJINA

5.1. Televisioviihde ja modernin prosessi

Voitto Ruuhonen on lähestynyt artikkelissaan *Televisio, nostalgia ja taaksejäänyt Suomi* (1995) television viihdesarjoja ideologiakriittisestä näkökulmasta. Ruuhosen mukaan sarjat kuvaavat hyvin sitä traditionaalisten ja modernien arvo- ja asennemaailmojen välistä käymistilaa, jonka voidaan nähdä muotoutuvan laajoissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa prosesseissa. Ruuhonen sanoo, että niin kauan kun perussuomalainen elää arvo- ja asennemaailmassaan eräänlaisessa välitilassa traditionaalien ja modernin rajalla, on tarpeellista tuottaa yhä uudelleen niitä kulttuurisia representaatioita, jotka selittävät paitsi modernin projektin keskeneräisyyttä myös kansallisen identiteettimme muodostumisen kannalta ratkaisevia lähimenneisyyden tapahtumia.¹²⁸

¹²⁷ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

¹²⁸ Ruuhonen 1997, 30.

Ruohonen listaa viihteessä hahmotetun suomalaisen lähimenneisyyden kolmeen kauteen: jälleenrakennuksen aikaan, hyvinvointivaltion luomisen aikaan ja kasinotalouden aikaan. Eniten virikkeitä viihteen tekijöille on tarjonnut hänen mielestään hyvinvointivaltion luomisen aika, jonka voidaan katsoa kattavan noin vuodet 1961–1976. Ruohosen mielestä tähän ajanjaksoon ajoittuvat suurimmat yhteiskunnallisia suhteita, kulttuuria ja elämäntapaa koskeneet muutokset.¹²⁹

5.2. Heikki ja Kaija ja Rintamäkeläiset – hyvinvointivaltion kahdet kasvot

Reino Lahtisen käsikirjoittaman *Rintamäkeläisten* (1972–1978) voidaan epäilemättä katsoa lukeutuvan Ruohosen kategorisoimaan hyvinvointivaltion luomisen aikaan. Lahtiselle yhteiskunnallisen murroksen ehkä näkyvimmit nimittäjät – suuri muutto, voimakas kaupungistuminen ja myöhemmin vastapuolena autioitunut maaseutu – antoivat kaikesta päätellen runsaasti aiheita käsikirjoitusten pohjaksi.

Hyvinvointivaltion perusteita rakennettaessa yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset olivat näyttäneet Lahtisellekin ensin varsin myönteisinä. Yleinen taloudellinen kehitys, tulopoliittiset sopimukset ja reaali-palkkojen kohoaminen, elämäntyylin ja tapakulttuurin muuttuminen sekä ilmapiirin henkinen vapautuminen valoivat uskoa paremmasta huomisesta. Valistuksen projektin hengessä 1960-lukua leimasi usko, jonka mukaan maailmanlaajuiset ongelmat voitaisiin ratkaista tieteen ja demokratian, eli tiedostavan joukkoliikkeen avulla.

Verkalleen 1960-luvun edetessä hyvinvointivaltion rakentaminen oli tietysti näyttänyt myös karvaat varjopuolensa. Voimakas kaupungistuminen oli autioittanut rajulla tavalla maaseutua, vienyt työpaikkoja ja karsinut palveluita. Maakunnista kuuluneet katkerat äänenpainot voi-

---

¹²⁹ Ruohonen 1997, 25.

mistuivat. 1970-lukua tulikin leimaamaan vahvasti puolue- ja aluepoliittinen keskustelu. Vastarinta päättäjien toimia kohtaan konkretisoitui näkyvästi esimerkiksi vuosien 1970 ja 1972 protestivaaleissa, jossa Suomen maaseudun puolue sai suurvoiton 18 kansanedustajapaikallaan.

1960-luvun alkupuoliskoa voitaneen kuitenkin luonnehtia suomalaisessa yhteiskunnassa ilmapiiriltään melkoisen optimistiseksi ajaksi. Usko tulevaisuuteen peilautui siten myös ensi askeleitaan ottavissa kotimaisissa tv-sarjoissa. Tamvisiossa vuoden 1961 syksyllä alkaneessa *Heikissä ja Kaijassa* Reino Lahtinen kuvasi tavallisen tamperelaisen nuorenparin elämänmenoa. Heikki ja Kaija Lehtinen olivat 1960-luvun nuoria, tavallisia työläisiä, jotka rakensivat yhteiseloaan ja hyvinvointiaan. Se tavallinen tarina alkoi hetekasta ja vinttihuoneesta ja päättyi lopulta omakotitalon ostoon. Sarjassa arkielämän onni ja ihanuus tiivistyi usein perheen keittiöön, missä pöydän ääressä kahvin ja makkaravoileipien voimin puitiin nykyajan menoa. Ainaiset rahahuoletkaan eivät päässeet liiaksi vaivaamaan, kunhan rakkautta ja romantiikkaa vain riitti. Toki *Heikissä ja Kaijassa* oli myös yhteiskunnallisesti kantaa ottavaa ja tiedostavaa ainesta. Jaksoissa sivuttiin muun muassa vanhusten asiaa, lasten päivähoitokysymystä ja työväestön ongelmia metallimiehen perheen silmin. Sarjan kantavana pohjavireenä oli kuitenkin ajatus, että nuorten kannattaa yrittää.

Heikki ja Kaija nousi 1960-luvun mittaan TV2:n ylivoimaisesti suosituimmaksi omatuottoiseksi sarjaksi, joka keräsi uusia katselijoita aina sitä mukaa kun kanavan näkyvyysalue laajeni. Sarjan menestystä voidaan selittää paitsi uuden perheenjäsenen, television, yleisellä kiinnostavuudella myös näyttelijöiden todentuntuisella esiintymisellä. Olihan *Heikin ja Kaijan* nimiosissa oikea aviopari, Vili Auvinen ja Eila Roine, joiden edesottamuksia seurattiin television ohella varsin uteliaasti myös lehtien palstoilla. Puhetta sarjan tiimoilta totisesti riittikin. Kuvaruudun välityk-

sellä *Heikin ja Kaijan* katselijat pääsivät todistamaan muun muassa aitoa kastetilaisuutta, kun pariskunnan Janne-poika sai nimensä studiolamppujen paahteessa oikean papin ja kummien läsnäollessa.

Heikki ja Kaija lopetettiin viimein lähes kymmenen vuoden ja liki sadan jakson jälkeen, vaikka katsojia sillä olisi edelleen epäilemättä riittänytkin. Tekijät olivat havainneet, että samat asiat oli puitu jo moneen kertaan ja sarja alkoi polkea paikallaan. Pari vuotta *Heikin ja Kaijan* päätymisen jälkeen Pertti Nätttilän ideoimassa ja Lahtisen kirjoittamassa *Rintamäkeläisissä* yhteiskunnalliseen murrokseen otettiin tietoisesti tyystin toinen näkökulma.¹³⁰

Rintamäkeläisissä sama tekijäjoukko tutki suomalaista yhteiskuntaa häviäjien silmin. Kaupunkiympäristö muuttui maaseuduksi ja optimismi pessimismiksi. Siinä missä *Heikin ja Kaijan* nuoripari edusti jo ikänsäkin puolesta uskoa tulevaisuuteen, *Rintamäkeläisten* päähenkilöt olivat selkeästi elämänsä ehtopuolella. Vaikka kummassakin sarjassa humoristisella dialogilla oli oma keskeinen osansa, *Rintamäkeläisissä* sen sävy oli huomattavasti mustempi. Maaseudun pienyrittäjän usko tulevaisuuteen oli 1970-luvulla pahasti kadoksissa.

5.3. Metsolat Rintamäkeläisten perillisenä

1990-luvun tv-sarjoista *Voitto Ruuhonen lukee hyvinvointivaltion syntyä* kuvaavaksi tuotannoksi ainakin joiltain osin myös huiman suosion¹³¹ saavuttaneen maaseutusarjan *Metsolat* (1992–1995). Vaikka sarja kuvaakin 1990-luvun taitetta, Ruuhonen haluaa korostaa hyvinvointivaltion rakennusprosessin alueellista erilaisuutta; 1980-luvun lopun kainuu-

¹³⁰ Pertti Nätttilän haastattelu 25.11.1998.

¹³¹ Sarjaa seurasi talvella 1992 parhaimmillaan 1,7 miljoona suomalaista. Metsoloiden suosio jatkui koko ajan hyvin tasaisena, sillä keväällä 1995 sarjan ensimmäinen jatko-osa keräsi 1,555 miljoonaa katsojaa. Ruuhonen 1997, 20.

laisissa tunnelmissa on vielä vahvasti edellisen vuosikymmenen henkeä siitäkin huolimatta, että etelän kaupungeissa ensimmäiset merkit tulevasta hulluista vuosista ovat jo ilmassa.¹³²

Metsolat on Rintamäkeläisten tarkastelun kannalta poikkeuksellisen mielenkiintoinen sarja, sillä sivutaanhan kummassakin Suomen maaseutua ravistelleen rakennemuutoksen jälkivaiheita. Temaattisesti *Metsolat* jatkaa oikeastaan juuri siitä, mihin *Rintamäkeläiset* 1970-luvun lopulla päättyi. Ylimääräisiä väristyksiä tämän kirjoittaja on saanut *Metsoloiden* suhteen ennen kaikkea siksi, että näyttelijä Ahti Haljala oli hypännyt Honkosen Veikon saappaista miltei sellaisenaan Metsolan Antin vetimiin.¹³³ Ja olihan Annikki Metsolaa esittänyt Haljalan puoliso Helinä Viitanen myös mukana *Rintamäkeläisissä*, joskin tuolloin paremman keskiluokan edustajana, metsäteknikon rouvana Edith Ala-Tolppana.

Iiris Ruohon mukaan *Metsoloiden* katsomisajankohta sijoittui rakenteelliseen murroskohtaan, menneen ja nykyisyyden taitekohtaan. Sarjan henkilöhahmoissa materialisoitunut ristiriita oli siten allegoria yhteiskunnan sisäiselle muutokselle, perinteisen maaseutuyhteisön murtumiselle.¹³⁴

Saman johtopäätöksen voi tietysti tehdä *Rintamäkeläistenkin* osalta, joskin sillä erotuksella että murtumakohdan keskiössä 1970-luvulla olivat korostetusti maaseudun pienviljelijät. MTK:hon kuuluneet suurtilalliset elelivät *Rintamäkeläisissä* vielä pulskasti, eikä heidän tulevaisuuttaan ollut varjostamassa ainakaan kovin synkkiä pilviä. Euroopan unionin jäsenyys ja siihen liitetyt uhkakuvat suomalaisen maaseudun tulevaisuudesta olivat tapetilla vasta reilun parinkymmenen vuoden kuluttua.

Ruohon mukaan *Metsoloissa* kaipuu menneeseen on vahvasti esillä

---

¹³² Ruohonen 1997, 26.

¹³³ Ahti Haljala on kertonut, että hän oli Metsolan Antin roolia tehdessään pyrkinyt lainaamaan tiettyjä piirteitä Veijo Pasasen tyypittelemästä Rintamäen Antista. Metsolan isäntä onkin hahmona sovittlevansorttista Honkosta selvästi ärhäkkäämpi. Pertti Nättilälle Haljala oli muistellut *Metsoloiden* kuvauksista, että ”kyllähän siinä Rintamäkeläisiä tehtiin...” Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

¹³⁴ Ruoho 1994, 6–7.

ja nykyisyyttä katsotaan siinä nostalgisesti menneen kautta.¹³⁵ *Rintamäkeläisissä* nostalgisoinnille ei sitä vastoin annettu samanlaista tilaa, sillä sarjan ympärillä reaali maailmassa käynnissä ollut ja sittemmin toivottomaksi osoittautunut taistelu pienviljelijöiden alasajoa vastaan oli vielä kesken. Se oli niin sarjan teko- kuin katsomisajankohdankin arkitodellisuutta. Tämän voidaan katsoa johtaneen ainakin osaltaan *Rintamäkeläisten* varsin pysähtyneeseen ja pessimistiseen yleisilmeeseen, mikä on entisestään vain korostunut sarjaa nykyperspektiivistä katsottaessa.

Rintamäkeläisiä voidaankin pitää *Metsoloihin* verrattuna niin temaattikaltaan, kerronnaltaan kuin tekotavaltaankin reilusti oman aikansa lapsena. Jaksojen aiheita poimittiin ajassa olevista keskusteluista ja niitä sovitettiin maaseudun asukkaiden elämänpiiriin kulloisenkin tilanteen mukaan. *Rintamäkeläisissä* pitkät ja perusteelliset pohdiskelut kielivät selvästi ajan epävarmuudesta; sarjaa kirjoittaessaan edes kirjailija itse ei tiennyt, kuinka Rintamäkien ja Honkosten tulee lopulta käymään. Heistä oli tullut televisioperheitä, hyviä tuttuja, joiden elämää ja kuulumisia päivitettiin aina tarpeen mukaan.¹³⁶

Rintamäkeläiset eroaa *Metsoloista* ennen kaikkea siksi, että edellisessä maaseutuyhteisöä kuvataan korostetusti oman tekoajansa kontekstissa. *Metsoloita* käsikirjoittaessaan ja ohjatessaan Carl Mesterton puolestaan kurkisti ajassa noin puolen vuosikymmenen taakse, jolloin lähihistorian tosiasiat tuntien hän sai sarjan dramaturgiaan huomattavasti voimakkaampaa ryhtiä. Tämän voidaan kuitenkin katsoa johtaneen osaltaan siihen, että *Metsoloiden* kerrontaa tuli sävyttämään ainakin jossain määrin pienoinen jälkiviisastelun maku. Katsojat saattoivat esimerkiksi aavistaa jo etukäteen, kuinka Metsolan Erkin laskettelubisneksien tulee lopulta käymään – ja saivat tästä tyydytystä.

Kyynisesti voisikin todeta, että helppohan se oli *Metsoloiden* trakto-

---

¹³⁵ Ruoho 1994, 8.

¹³⁶ Reino Lahtisen haastattelu, Katso 11/1977.

rilla päristellä kun ajoura oli *Rintamäkeläisten* jäljiltä valmiiksi auki.

Veijo Hietala on pohtinut *Metsoloiden* myyttistä merkitystä katsojille ja kirjoittanut, että sarjan tekijät esittivät liikuttavan ja kenties liiankin utopistisen vision maaseudun asukkaille maanviljelyksen ja karjatalouden vaihtoehdoksi. Koko Metsolan väkihän löysi uuden elinkeinon laskettelubisneksen parista. Hietalan mukaan sarja kuitenkin ennen kaikkea ”mahdollisti regressiivisen fantasian paluusta suomalaisuuden juurille, maalle myyttiseen äidin kahvipöytään – tavallaan äidin kohtuun”. Tämä oli Hietalan mielestä tarpeen siksi, että samaan aikaan käynnissä ollut keskustelu EU-jäsenyyden vaikutuksista lietsoi epävarmuutta katsojien keskuuteen. Hietalan mukaan monet katsojat käpertyivät *Metsoloita* seuratessaan sisäänpäin ja palasivat juurilleen – siihen onnelliseen aikaan, jolloin ahdistus ei vaivannut.¹³⁷

Voisi tietysti miettiä sitä, mitä Hietala tällä ”onnellisella ajalla” tarkoittaa ja keitä ja mitä ikäluokkia hän tuohon myyttiseen ”äidin kahvipöytään” istuttaa. Voidaan nimittäin olettaa, että monet *Metsoloiden* nuorimmista katsojista olivat saattaneet luoda oman illuusionsa elävästä ja hyvinvoivasta maaseudusta pelkästään toisen käden tietona ja muiden kulttuuristen tekstien kautta, eikä heillä välttämättä ollut edes kokemukseen perustuvaa ”tarvetta” regressoitua mihinkään kollektiiviseen kohtuun Metsolan perheen vaiheita seuratessaan.

Toisaalta jos leikitään ajatuksella, että tuota ”onnellista aikaa” on hahmotettu audiovisuaalisten tekstien kautta, on aihetta epäillä, että tässä tapauksessa esimerkiksi *Niskavuori*-elokuvaan sisäänkirjoitettu ”Blut und Boden” -tematiikka hakkaisi sekä *Metsoloiden* maaseutuideaalin että *Rintamäkeläisten* pakettipeltorealismien kymmenen nolla. Olihan Rintamäki kuihtuvana pientilana Niskavuoren maihin ja mantuihin verrattuna vain pelkkä vaatimaton kyhäelmä – jo pelkän nimensäkin puolesta. Eikä Leppävaarassakaan enää ollut syöty oman maan uutisleipää vuosikausiin.

---

¹³⁷ Hietala 1997, 39–40.

5.4. Reino Lahtinen – persoona käsikirjoitusten takana

Heikin ja Kaijan ja Rintamäkeläisten käsikirjoituksista vastasi siis Reino Lahtinen. Television sarjanäytelmien ohella miehen kynästä syntyi myös lukuisia teatterinäytelmiä sekä useita aikuisten ja lasten radiokuunnelmia. Nokiolla asunut Lahtinen heittäytyi vapaaksi kirjailijaksi 1960-luvun taitteessa, kun hän oli jättänyt päivätyönsä Alkoholiliikkeen apulaismyymäläpäällikkönä. Tässä toimessa Lahtinen oli epäilemättä saanut melkoisen tuntuman suomalaiseen kansanluonteeseen.¹³⁸

Rintamäkeläisiä kirjoittaessaan Lahtinen on kertonut pyrkineensä kuvaamaan maaseudun ilmapiiriä rehellisesti ja pysymään mahdollisimman lähellä totuutta ja todellisia ongelmia. Kirjailijalla oli tapana viettää kesänsä maaseutu ympäristössä Paltinkoskella Ikaalisissa, missä hän sai hyvän tuntuman maaseudun asioihin ja erilaisiin ihmistyyppeihin. Vaikka puoluepolitiikka nousikin *Rintamäkeläisten* kerronnassa etenkin 1970-luvun puolivälin tienoilla varsin keskeiseen asemaan, omien sanojensa mukaan Lahtinen ei halunnut tehdä sarjasta osallistuvaa. Aatteiden esittelemisen ja yhteiskunnallisen julistamisen sijaan hän halusi operoida elävillä ihmisillä ja panostaa elävään dialogiin. *Katson* haastattelussa Lahtinen myönsi, että hänellä oli ollut elämässään vankkana pohjavireenä ”jo äidinmaidossa 1918 saatu” yhteiskunnallinen omakohtainen vakuumus, mutta tätä hän ei halunnut teksteissään korostetusti alleviivata.¹³⁹ Lahtisella oli myös oma reseptinsä menestyvän sarjanäytelmän pohjaksi.

Aineksina on hyppysellinen todellisia huolia, hyppysellinen suruja, reilusti ajan-kohtaisuutta, hieman mennyttä ja hiven tulevaisuutta. Tähän tekstisekoitelmaan lisätään vielä aimo annos vilpítőntä, ihmisläheistä huumoria. Sitten kakku sekoitetaan ja työnnetään tv-toteutuksen uuniin. Ongelmien on oltava aitoja, epäkohtien todellisia.¹⁴⁰

¹³⁸ *Katson* haastattelussa toimittaja Tarja Fleming luonnehti Lahtisen persoonaa seuraavasti. ”Mies on hiljaista, eleetöntä, hitaasti puhuvaa tyyppiä, tarkkailijaa. Mukana on myös hiven kynnisyttä, aimo annos huumoria ja pohjalla vakaita näkemyksiä, elämän makua.” *Katso* 48/1975.

¹³⁹ *Katso* 11/1977.

¹⁴⁰ Reino Lahtisen haastattelu. *Katso* 48/1975.

6. RINTAMÄKELÄISET JA SOTA

Maaseudun ongelmien ohella toinen *Rintamäkeläisissä* hyvin vahvasti esiin nouseva keskustelujen aihe on sota. Sarjan ensimmäisistä jaksoista lähtien Antin ja Veikon suulla usein toistuvat sotamuistelot juonsivat juurensa paljolti Lahtisen omakohtaisista kokemuksista. Itse koettu sota lienee ollut osasyynä siihen, että kirjailijan elämänasennetta tuli sävyttämään hienoinen pessimismi. Lahtinen kertoi *Katson* haastattelussa esimerkiksi olevansa "atomipommista kovasti iloinen, sillä ilman sellaisen olemassaoloa maailmassa olisi tapeltu jo monta sotaa".¹⁴¹

1970-luvun Suomessa julkisessa keskustelussa talvi- ja jatkosodasta puhuminen oli kuitenkin maltillista ja varauksellista. Ulkopoliittisten suhteiden hoidossa katsottiin parhaaksi pysytellä Paasikiven–Kekkonen linjalla. Arvossaan ollut yya-sopimus ja pyrkimys luottamuksellisten suhteiden ylläpitoon Neuvostoliiton kanssa ehkäisivät sen, että kovimmat äänenpainot itänaapuria vastaan eivät päässeet julkisuudessa esille. Saman itsesensuurinomaisen ajatuksen voi havaita selkeästi myös *Rintamäkeläisten* osalta. Vaikka sarjassa sota-ajan tapahtumista paljon puhuttiinkin, se tehtiin kieli keskellä suuta ja "syyllisten" osoittelua vältellen.

Sotaan otetaan vankkaa lähituntumaa *Rintamäkeläisten* kolmannessa jaksossa¹⁴², kun Antti ja Veikko muistelevat sahdin ja koskenkorvan voimalla yhteisiä kauhukokemuksiaan. Isäntien keskusteluista käy ilmi, että Ihantalassa käydyssä taistelussa miehet olivat joutuneet ankaaraan keskitykseen, jolloin Veikko oli haavoittunut. Antti oli pelastanut Veikon hengen raahaamalla hänet ensin poteroon ja sitten lääkintämiesten hoiviin. Veikko muisteli, että "kranaatit ja pommit lensivät niin, ettei sekaan meinannut sopia" ja Antti myötäili, että henki olisi taatusti lähtenyt jollei hän olisi tullut apuun. Sen miehet kuitenkin jättivät kertomat-

¹⁴¹ Katso 48/1975.

¹⁴² Rintamäkeläiset 3. jakso, ensiesitys 28.11.1972.

ta, mistä ja kenen toimesta ammuksiset lähtivät. Vihollista, ryssää tai Neuvostoliittoa, ei mainita *Rintamäkeläisissä* sanallakaan, vaan sotaa kuvailaan pelkästään hurjien, yksittäisten tapahtumien kautta.

Rintamäkeläisten myöhemmissä jaksoissa sotakokemuksiin ja rintamamiesten asioihin palataan tuon tuosta. Etenkin Antti tuo selkeästi esiin närkästyksensä siitä, että itsenäisyyden Suomelle lunastaneita rintamamiehiä ei arvosteta tarpeeksi, jos ollenkaan. Sarjan 10. jaksossa käydään 1970-luvulle ilmeisen tyypillinen keskustelu kahden eri sukupolven välillä, kun Antti ryhtyy hiillostamaan Honkosten tupaan piipahtanutta hippinuorukaista Osmo Kerkkosta. E-liikkeen jakeluauton hajoamisesta sanaa tuomaan tullut Kerkkonen kertoilee myös omista suunnitelmistaan ja sanoo hymyhuulin muuttavansa kylältä ja lähtevänsä Tampereelle ammattioppiin.

Antti: Eiks sulla ole sisua yrittää täällä maalla?

Kerkkonen: Ei se sisusta ole kiinni, mutta mitä se kannattaa? Tyhjän saa pyytämätäkkin.

Antti: Joo, joo, joo, joo... Jos ei olis ollu aikoinaan erällä sisua yrittää niin ei olis tän maan asiat niin kuin ne nyt on. Tokko oot osannu antaa arvoa ees isälles, kun se rehki neljä vuotta tän maan takia.

Kerkkonen: Meinaatteks te sotaa? Kyllähän mä... mutta eikös ne ala olla jo aataminaikuisia asioita?

Antti: Vai aatamin?! Kuule, poika poika! Milläs sinuakin kurssitettas nyt?

Kerkkonen: No en mä vänkää, mutta ei kai se nykyisen nuorison vika ole että te sotaan jouduitte.

Antti: Mitä sä kuule puhut, poika?!

Veikko: No, selvää suomeahan se puhuu.

Antti: Vai suomea. Perhana. Tarttis sentään vähän kunnioittaa...

Veikko: Millä ne sellaista voi kunnioittaa mistä ne ei mitään tiedä? Jätä säkin nyt Antti jo ne sota-asiat sikseen, ja mietitään nyt tätä nykyhetkeä vaan ja tätä kaappikysymystä.

Antti: Perhana... tarttis sentään vähän... kaiken maailman risutukat tulee tänne suutaan soittamaan... 143

6.1. Rintamäkeläiset sotainvalidien asialla

Reino Lahtinen toi tekstiensä välityksellä esiin myös sotainvalidien kuntoutukseen liittyvät ongelmat. 1970-luvulla hoidon tarpeessa oli vielä suuri joukko veteraaneja, jolle kuntoutuskysymys oli hyvin ajankohtainen. Suuri hankaluus oli kuitenkin siinä, etteivät rintamamiehet juuri vaivojaan suuremmin valitelleet eivätkä apua pyytäneet. Lääkärissä käynti pienempien vaivojen takia saattoi tuntua monesta ikämiehestä ja sotajermusta jopa häpeälliseltä.

Lahtinen halusi kykyjensä mukaan auttaa samojen vaivojen kanssa painiskelevia aseveljiään. Sotainvalidien asioita käsiteltiinkin poikkeuksellisen perusteellisesti *Rintamäkeläisten* 20. jaksossa, kun Veikko käy näyttämässä vanhaa sotavammaansa lääkärille. Terveyskeskuskäynnin jälkeen Antti ja Veikko juttelevat sotainvalidipiirin osastosihteerin, metsäteknikko Reino Ala-Tolpan luona jatkohoidoista, ja saavat vaimojen kuullen satikutia siitä, ettei valistus vielääkään ollut mennyt perille.

Ala-Tolppa: Nyt sinä et jätä tätä asiaa silleen vaan painut perusteellisiin tutkimuksiin. Miten sinä olet kestänyt näin kauan tuota särkyä ja ollut hissukseen? Olisit tullut puhumaan.

Veikko: No sitä nyt ei aina kaikkien pikkuasioitten takia tuu lähettyä...

Ala-Tolppa: Pikku! Mehän ollaan pidetty neuvontatilaisuuksia ympäri piiriä ja yritetty auttaa. Te siipeenne saaneet ette vain ole kovin hanakoita ottamaan onkeenne. Niin, olittekos nytkään kokouksessa kun piirin toiminnanjohtaja Anttila piti esitelmän juuri tästä asiasta? Missäs pojat oli?

Antti: Ei... no kun ei tultu...

Helmi: Ei ne tuu, ne on semmosia. Ne täytyy hakee. Kyllä ne meille akoille valittaa mutta ei ne itte mihinkään pysty...

Veikko: Älä nyt pälpätä siinä! Anna meidän puhua rauhassa tämä asia.¹⁴⁴

Hieman myöhemmin Lahtisen dialogi muuttuu osastosihteerin perusteellisen valistavaksi esitelmäksi siitä, mistä sotainvalidien kannattaa apua hakea ja kuinka heidän tulee silloin menetellä.

¹⁴⁴ Rintamäkeläiset 20. jakso, ensiesitys 23.1.1976. Toiminnanjohtaja Anttilan nimi korjataan hieman myöhemmin Antilaksi. Nimeä toistamalla oikean tiedon perillömeno haluttiin varmistaa.

Ala-Tolppa: Ensimmäinen tehtävä on se, että tilataan sulle aika asiantuntijalääkäriltä. Ja minä teen sen.

Veikko: Niin keskussairaalaista vai?

Ala-Tolppa: Ei, kun Pirkka-Hämeen sotainvalidipiirillä on omat lääkärit, ja ne on juuri perehtyneet näihin invalidijuttuihin. Ja ei kai nuo muut lääkärit ehdi paneutua näihin sota-ajan vammoihin. Sä saat varautua kyllä hieman odottamaan, kun meilläkin on noin 200–300 tapausta vuosittain. Mutta kyllä se siitä lähtee rullaamaan.

Antti: Tota, onko se miten tyyristä se... meinaan kai noi asiantuntijalääkärit on vähän kalliimpia?

Veikko: Niin, mistäs siihen sitten rahat otetaan?

Ala-Tolppa: Älä siitä huolehdi. Se on ilmaista. Tai no, ensimmäisellä kerralla potilas kyllä maksaa itse, mutta niin kuin sinäkin joka olet ollut sotasairaalan kirjoissa niin saat ne markat takaisin liitolta. Tätä me ollaan jo vuosikausia jauhettu piirin alueella joka osastossa, mutta tuntuu siltä ettei mene tieto perille. Meillähän on 18 piiriä koko maassa, ja joka piirissä osastoja vaikka kuinka monta. Meidänkin piirissä on 32 osastoa ja koko maassa yli 400 joten luulisi olevan paikkoja mistä kysyä, mutta kun ei...

Antti: Joo, mutta se on kai sillä lailla ettei ala suomalainen rintamamies pyyteleen ja rukoileen lakki kourassa. Ei ala pokkuroimaan herroja...

Ala-Tolppa: Eikä tartte rukoilla. Ei invalidin tartte rukoilla, vaan vaatia.

Antti: Vaatia? Heh, heh. Kyllä sitä äkkiä pistetään suu tukkoon, jos...

Ala-Tolppa: Eikä pistetä. Kyllä meidän liitto siitä huolen pitää.

Veikko: Niin mutta ei kai se tämmösten pikkusairauksien takia...

Ala-Tolppa: Ei se sitä katso. Jos sun vamma määritellään 30-prosenttiseksi tai sitä enemmän niin sulla on oikeus vuosittain kuntouttaa mitä tahansa vammaa neljä viikkoa ihan ilmaiseksi.¹⁴⁵

Tämän jälkeen Antin ja Ala-Tolpan keskustelu vääntyy hetken ajaksi puoluepoliittiseen nahisteluun. Antti epäili etteivät herrat vähö-saisia kuitenkaan rupea auttamaan, kun ne vaalitkin taas menivät niin kuin menivät. Ala-Tolppa taas vakuutti, että sotainvalidiasia on kokonaan puoluepolitiikan ulkopuolella eikä siinä kysytä jäsenkirjaa.

Kaikkiaan kymmenisen minuuttia kestävässä kohtauksessa luetellaan sanatarkasti myös oikeita nimiä, osoitteita ja puhelinnumeroita, mistä apua on saatavilla. *Rintamäkeläisten* viimeisimmistä uusinnoista tämä kohta oli leikattu osittain pois, koska siinä esitellyt tiedot eivät enää pitäneet paikkaansa.

Sarjan ohjaajan Pertti Nätttilän mukaan jaksosta tuli valistuksellisen osuuden takia reilusti ylimittäinen¹⁴⁶, mutta se päätettiin kuitenkin tehdä koska "kirjailija sitä niin kovasti halusi" ja asialla oli tuolloin muutoinkin yleisempää merkitystä. Ala-Tolppaa esittänyt Erkki Thil sai toimia

¹⁴⁵ Rintamäkeläiset 20. jakso, ensiesitys 23.1.1976.

¹⁴⁶ 23.1.1976 esitetyn alkuperäisen jakson kesto on 37'35".

oikeana esitelmöitsijänä ja hän kertoi tarkistettuja faktatietoja esitteiden pohjalta. Nättilä ei oman kertomansa mukaan ollut tyytyväinen jaksoon kokonaisuutena, koska siinä oli ”liian selvästi puffauksen makua”. Sotainvalidiliitolta sitä vastoin tuli hänen mukaansa pelkkää kiitosta: vaikka esitelmiä oli pidetty ja brosyyreita lähetetty niin tässä muodossa heidän ajamansa asiat tulivat kuulemma paljon selkeämmin esille.¹⁴⁷

6.2. Pika-asutuslain häivytetyt jäljet Rintamäkeläisissä

Jatkosodan jälkeen nopeasti toteutettu pika-asutuslaki löi oman leimansa myös *Rintamäkeläisten* perustarinan pohjaksi, sillä Rintamäen ja Honkolan pientilat olivat saaneet alkunsa juuri pika-asutuslain seurauksena.

Laatokan Karjalan ja Kannaksen asukkaista koostunut siirtoväki käsitti runsaan kymmenesosan Suomen väestöstä (yli 400 000 henkeä), ja heidän pikainen sijoittamisensa sai aikaan ympäri Suomea ainutlaatuisen kulttuurien kohtaamistilanteen. Siirtokarjalaisten ja rintamasotilaiden pika-asututtamisen johtohahmona oli toiminut Veikko Vennamo, joka oli maatalousministeriön asutusasiainosaston vt. päällikkönä ja ylijohantajana vuosina 1943–1959.¹⁴⁸

Nopeassa tahdissa sorvatun maanhankintalain mukaisiksi maan saajiksi luettiin Karjalan siirtoväki sekä sotainvalidit, sotelesket ja heidän perheensä, sotaorvot, perheelliset rintamasotilaat ja tietyin edellytyksin vuokramiehet, tilalta pois joutuneet työmiehet ja lisäalueen saajat. Niinsanottuja ensisijaisia maan saajia olivat siirtoväki, sotainvalidit, sotelesket ja heidän perheensä sekä sotaorvot. Toissijaisia taas olivat perheelliset rintamasotilaat, vuokramiehet ja tilalta poisjoutuneet työmiehet sekä lisäalueen saajat.¹⁴⁹

¹⁴⁷ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

¹⁴⁸ Vennamo & Väisänen 1988, teoksen sisäliepeet; Sallinen-Gimpl 1993, 136.

¹⁴⁹ Vennamo & Väisänen 1988, 168.

Valtavan väestömäärän sijoittaminen uusille asuinsijoille ei tietenkään sujunut ongelmitta ja puolueiden ideologiset ja yhteiskunnalliset vastakohdat johtivat erilaisiin näkemyksiin maapolitiikasta.

Kokoomus ja edistyspuolue korostivat siirtoväen ensisijaisuutta ja pyrkivät supistamaan muiden maansaajien määrää. Kokoomus oli maanluovuttajapiirien etujen ajaja ja piti maannälkää vain suhdanteista johtavana. Sdp puolestaan ajoi maaseudulla asuvien työläisten maan saantia ja arvosteli maansaantioikeuden rajoituksia. Pyrkimyksenä oli turvata paikallisen väestön edut siirtoväen tarpeiden ohella. Puolueen lehdistö katsoi, että rintamamiesten asuttamisen tuli tapahtua siirtoväen asuttamisen rinnalla viimeainittuja kuitenkin syrjimättä. Maalaisliitto asettui ajamaan maataloussiirtoväen asiaa. Tämä oli ymmärrettävää, sillä puolueen kannatus siirtoväen piirissä oli varsin vankka. Maalaisliitto olikin ollut luovutetun alueen johtava puolue.¹⁵⁰

Vaikka mielipiteet pika-asutuslaista ja sen mukanaan tuomista hienoisista kulttuuriristiriidoista eittämättä jatkuivatkin sodan jälkeen hyvin pitkään, *Rintamäkeläisten* kerronnassa nämä seikat jäivät selkeästi taustalle. Esimerkiksi Rintamäen tilan syntyhistoriaan viitattiin sarjan aikana suoranaisesti vain kerran, kun Antti ja Niemen isäntä muistelivat emätilan alkuperäistä nimeä. Rintamäen ja Honkolan pientilat olivat syntyneet siten, että maanhankintalain nojalla ne oli lohkaistu sittemmin Niemen haltuun päätyneestä, kylän suurimmasta Kourannevan tilasta.¹⁵¹

Reino Lahtinen oli käsikirjoituksessaan sijoittanut Rintamäkien ja Honkosten tilat ympäripyöreästi jonnekin Hämeen ja Satakunnan rajamaille. Pertti Nätilä puolestaan mielsi tilojen sijainnin hieman tarkemmin: hän uumoili naapurusten tilojen paikantuvan johonkin Lempäälän naapurikuntaan, joka olisi "sellaisen linja-automatkan päässä Tampereelta. Ei kuitenkaan kaupungin bussilla".¹⁵² Näitä "tietoja" ja pika-asutus-

¹⁵⁰ Vennamo & Väisänen 1988, 64–65.

¹⁵¹ Rintamäkeläiset 11. jakso, ensiesitys 29.11.1974.

¹⁵² Pertti Nätilän haastattelu 25.11.1998.

suunnitelman pohjaksi tehtyä siirtolaisten sijoituskarttaa vertailtaessa voidaan päätellä, että *Rintamäkeläisten* kuviteltu maalaismiljö, eli Lempeälän lähiympäristö, olisi saanut uutta väkeä Karjalan kannakselta, tarkemmin sanoen Sakkolan pitäjästä.¹⁵³

Rintamäkeläisten hahmoista ainoastaan Veikko Honkonen oli selkeästi kirjoitettu siirtokarjalaiseksi. Karjalaisiin heimopiirteisiin usein liitetyt käsitykset tiivistyivätkin varsin mainiosti Ahti Haljalan rakentamassa lupsakkaassa velmuilijatyypissä, vaikka hänen tarkkaa syntymäpaikkaansa ei sarjassa koskaan mainittukaan. Antti Rintamäen tausta sitävastoin jätettiin paljolti avoimeksi, mutta viitteitä annettiin siihen suuntaan, että hän olisi asunut samalla seudulla koko ikänsä. Ilmeistä kuitenkin oli, että hän oli lunastanut oman maatilkkunsa¹⁵⁴ sodan jälkeen rintamamiehille kuuluvien perusteiden turvin.

Anekdotinomaisesti lienee paikallaan mainita, että Ahti Haljalan esittämä isäntähahmo ja tämän syntyperä saa aivan uusia ulottuvuuksia, kun tulee vertaileeksi hänen rooliaan *Metsoloissa* reilut parikymmentä vuotta *Rintamäkeläisten* tekemisen jälkeen. Metsoloiden luoja Carl Mesterton kun oli kirjoittanut vanhan isännän Antti Metsolan syntymäpaikaksi nimenomaan Sakkolan. Olisiko niin, että Hoikan kuntaan ja Leppävaaraan kotivävyksi tulleella Antti Metsolalla oli kenties identtinen kaksoisveli, jonka nimi sattui olemaan Veikko Honkonen?¹⁵⁵

¹⁵³ Karjalan maatalousväestön sijoitussuunnitelma 1945. Rintamalta raivioille 1995, 112.

¹⁵⁴ ”Rintamäen tila ei ole suuren suuri, enemmänkin pieni, 28 hehtaaria kaikenkaikkiaan, näistä peltoa viisi.” Reino Lahtisen esittelypuhe *Rintamäkeläisten* ensimmäisessä jaksossa 3.10.1972.

¹⁵⁵ Antti Rintamäen ja Veikko Honkosen puhuma kieli ei käytännössä ollut mitään tyyllipuhdasta murretta. Veijo Pasanen oli syntynyt Muuruvedeltä Pohjois-Savosta ja Ahti Haljalan koti-tila sijaitsi Kuhmoisissa Keski-Suomessa.

6.3. Lihallinen muisto välirauhan ajalta

Sota-ajan tekemisiä jouduttiin syynäämään varsin perusteellisesti myös *Rintamäkeläisten* 11. jaksossa, kun Rintamäen tupaan ilmaantunut hiljainen nuorimies ilmoitti olevansa Antti Rintamäen poika. Jouni Kalajoeksi (Ilmari Saarelainen) esittäytynyt mies oli kuullut hiljattain äidiltään oikean isänsä henkilöllisyyden ja päättänyt käydä tapaamassa tätä. Todistuksena Miehikkälässä välirauhan aikana konkretisoituneesta lihallisesta suhteesta Kalajoella oli esittää äitinsä kenttäpostissa saamat kirjeet, joiden perusteella asiasta ei voinut olla epäselvyyttä. Antti kuitenkin kiisti isyytensä jyrkästi ja tapahtumien todellinen kulku paljastui hieman myöhemmin Honkosten makuukammarissa varsin yllättävällä tavalla.

Veikko: Kuule, tuota noin, ei se ollu Antin poika...

Helmi: Älä alja puolusteleen sitä ronttia. Mistä sinä sen tietäisit?

Veikko: No tiedämpähän vaan, nyt.

Helmi: No sano sitten jos kerran tiedät. Ei kai se kumminkaan sun oo.

Veikko: Tiedä vaikka olis...

Helmi: Mitä? Jessus Maaria! Mitä sää sanot, ootko sää hullu? Sun? Anttihan sen naisen kanssa kirjeenvaihdossa oli.

Veikko: No ei se ollu Antti. Anttihan ei nyt ikinä olis semmosia kirjeitä aikaseks saanutkaan. Ainakaan semmosia, että niillä mitään paketteja olis lähteny kotirintamalta. Minä ne kirjeet kirjoitin.

Helmi: Jaa... jaa Antin nimellä ja osoitteella vai? Ei se Antti siitä mitään tienny? Ei se päivällä siitä mitään puhunu?

Veikko: No ei siinä hötäkässä tietysti ittekään muistanu. Sovittuhan me se Antin kanssa oltiin. Eihän se nyt ollu mitään muuta kun semmosta pilantekoo. Samanlaista niin kuin se tuntolevyjen vaihto kaverien kanssa, mistä mä oon sulle puhunu. Eihän siinä ollu takana mitään muuta kuin ajankulu. Niin ja sitten tietysti ne paketit. Kato ne akat lähetti viinapullojakin kotirintamalta kun osasi vaan oikeesta narusta kiskasta, vähän lirkutella...

Helmi: Lirkutella! Kuule älä yritä yhtään. Ei nainen tuu raskaaks kenttäpostilla! Vai semmonen pukki olet sinäkin!¹⁵⁶

6.4. Sodan perintö 1970-lukulaisessa diskurssissa

Sotavuosien 1939–1945 kokemukset elivät 1970-luvun mittaan vielä vahvasti kansakunnan kollektiivisessa muistissa. Juha Siltalan mukaan

¹⁵⁶ Rintamäkeläiset 11. jakso, ensiesitys 29.11.1974.

sotien aiheuttamaa surua voitiin siirrettyssä muodossa surra vasta asutus-tilallisten protestin myötä, kun vennamolaiset sanoivat oman sanansa suurta rakennemuutosta vastaan. Sotien jälkeinen evakkojen pika-asuttaminen ja 1960- ja 1970-lukujen taitteen massiivinen muuttoliike rinnastuivatkin siten omalla tavallaan kansakunnan yhteisenä kokemukseksi: kummassakin tapauksessa ihmisten oli alistuttava suureen, kulttuurin menetystä merkitsevään muuttoon. Siltala katsoo, että 1970-luvulle tultaessa tämä kyyninen realismi pakotti ihmiset suhtautumaan omiin tarpeisiinsa jopa ivallisesti ja pani heidät alistumaan hengettömäksi työvoimavaraksi.¹⁵⁷

Veijo Hietala on kirjoittanut, että suosittu televisiosarjat ja elokuvat ovat myyttisiä tuotteita, joiden kautta katsojat voivat käsitellä ja terapoida rituaalinomaisesti ilmassa olevaa surua, ristiriitoja ja uhkia. Hietalan mukaan kunkin aikakauden populaarikulttuurin tuotteita tutkimalla voidaan päästä kiinni kenties alitajuisiin toiveisiin ja pelkoihin.¹⁵⁸

Rintamäkeläisissä sota-aikaan toistuvasti viittaaminen tarjosi katsojille epäilemättä mahdollisuuden käsitellä sitä surua, joka kaatuneiden miesten ja menetettyjen kotien muodossa kosketti hyvin monia sarjan katsojista. *Rintamäkeläisten* 23. jaksossa veteraanien puoliset ovat järjestämässä miehilleen yhteistä juhlaa, jonka yhdeksi ohjelmanumeroksi on tulossa Helmin itsensä kirjoittama, sotaa kuvaava runo nimeltään "Kertoo tähti".

Jo torvet raikaa, herätkää / vainovalkeat ne palaa, pelätkää /
tummuu päivä ja ukkonen lyö / on alkanut kauhea taiston työ

Rummut jo paukkaa, keretkää / vainooja rajoilla on, estäkää /
sankarit, astukaa eespäin vaan / eestä kodin, uskon ja isäin maan

Soi urut ja virsi, heretkää / yön kentillä sankarit levähtää /
vei monilta kaiken, kertoo tähti / ja monelle ikuisen vamman jätti

---

¹⁵⁷ Siltala 1994, 239.

¹⁵⁸ Hietala 1996, 121.

Riimittelytaidoistaan piirin kirjoituskilpailussa joskus diplominkin saanut Helmi harjoittelee jaksossa runonsa lausumista, mutta paikallisen naistoimikunnan puheenjohtaja Edith Ala-Tolppa on kuulemansa perusteella hieman huolissaan. Hän arvelee Helmin tekstin olevan sisällöltään niin voimakas, ettei sen esittäminen juhlassa olisi soveliasta. Kohteliain sanankääntein hän yrittää selittää, etteivät kaikki ehkä halua että "siitä sodasta aina muistutettaisiin". Naiset päättävätkin esikuunteluttaa runon tehovoimaa ensin omilla aviomiehillään. Helmin amatöörimäiseksi rustaukseksi aluksi luultu runo osoittautuu kuitenkin hyvin vaikuttavaksi. Lausunnan jälkeen jakson viimeinen kohta päättyy syvään hiljaisuuteen – Antin tyytyväiseen nyökyttelyyn ja Veikon paljonpuhuviin, liikuttuneisiin kasvoihin.¹⁵⁹

Lahtisen kynäilemät isänmaalliset riimit kuvastivat varmastikin niitä tunteja, joita vanhemman kansan keskuudessa ilmeni itsenäisyyttä ja sankarivainajia kohtaan, mutta joista julkisessa keskustelussa oli varmuuden vuoksi parempi puhua hiljaa. Suomen harjoittaman maltillisen ulkopolitiikan hengessä nämä patrioottisiksi tulkittavat sanat verhottiinkin *Rintämäkeläisissä* harrastajarunoilijan – ja vieläpä naisen – tekeleeksi. Tämä tarjosi katsojille mahdollisuuden runon tulkitsemiseen eri lukutapojen kautta.

Joka tapauksessa veteraanien kertomat sotajutut ja kauhutarinat olivat käyneet parinkymmenen vuoden aikana myös nuoremmalle polvelle tutuiksi. Ehkäpä osittain tästäkin johtuen sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat halusivat tehdä selvän pesäeron vanhempiinsa, mikä nousevan radikalismien, vasemmistolaisuuden ja rauhanliikkeen myötä toi aivan toisenlaisen näkökulman isien urotekoihin. Radikalismi alkoikin juuri hyökkäyksenä niitä instituutioita vastaan, joiden tehtävä oli välittää perinteisiä arvoja nuorille. Näihin lukeutuivat niin kirkko ja koululaitos

---

¹⁵⁹ Rintämäkeläiset 23. jakso, ensiesitys 6.4.1976. Helmi oli aikaisemmin osallistunut piirin kirjoituskilpailuun runollaan "Varpuset tanssii katolla".

kuin partioliike ja armeijakin. Siltalan mukaan kulttuurinen moderni julistautui 1960-luvulla irti kaikesta kansallisesta, siten myös sodan perinnöstä.¹⁶⁰

Modernisaatio ”julistettiin alkaneeksi” Arvo Salon kirjoittamalla *Lapualaisoopperalla* vuonna 1966. Toisena merkkipaaluna voidaan pitää samana vuonna julkaistua ja sittemmin suomalaisen undergroundin klassikoksi noussutta levyä *Suomen talvisota 1939–40*, jonka sisältämässä rienaavissa lauluissa sotaveteraanien jutuista tehtiin pilkkaa rankoin sanankääntein. Marja Tuominen on väitöskirjassaan *”Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia”* tiivistäen todennut, että suurten sodanjälkeisten ikäluokkien täytyi lunastaa henkinen elintilansa sanoutumalla irti vanhempien käsittelemättömästä traumasta. Tuominen nimittää tätä poliittisten, kulttuuristen ja sisäisten herruussuhteiden uudelleenjärjestelyä ennen muuta sukupolvihegemonian kriisiksi.¹⁶¹

Aika aikaa kutakin, sillä 1990-luvun lopulla isänmaallisuus näytti nousseen uusien ikäluokkien keskuudessa jälleen arvoonsa. Sotaveteraanien tarinat olivat kantaneet yhden sukupolven yli ja uponneet uuteen maaperään, mikä ilmeni nuorison keskuudessa niin uuskonservatiivisuutena kuin myös nuorten naisten kohtalaisen suosion saavuttaneena asepalveluksena.

1970-luvun konsensus-Suomessa itsenäisyyden haluttiin olevan jokaisen kansalaisen yhteinen asia. Vuonna 1977 Suomen itsenäisyyden 60-vuotisjuhlavuoden valmisteluja pohtineen toimikunnan päämääränä oli esimerkiksi löytää yksi yhteinen teema, jonka kaikki suomalaiset voisivat hyväksyä. Juha Siltala onkin kirjoittanut, että ”Kekkosen ajan ryhmäfantasia oli se, että historia edistyy kohti reaalisosialismia ja Suomen täytyi tehdä ainakin jonkinlainen kompromissi sosialismin kanssa pyrkimällä luomaan sosiaalivaltio”. Siltalan mukaan Kekkosen ajan Suomi kuvitteli

---

¹⁶⁰ Siltala 1994, 237.

¹⁶¹ Tuominen 1991, 384–385, 388.

olevansa historiallisesti edellä länsimaita.¹⁶² Valtioneuvoston kansliapäällikkö Reino Lindroos pohti *Itsenäinen Suomi – yhteinen asiamme* -artikkelissaan vuonna 1977 itsenäisyyden merkitystä kansakunnalle. Hänen tekstistään voi lukea sen ”yhteisesti hyväksytyyn ja virallisen” näkökulman sotaan ja itsenäisyyteen, mikä leimasi hyvin pitkälle myös *Rintamäkeläisten* todellisuutta.

(...) Meidän on puolueina, eri puolueiden jäseninä ja eri yhteiskunnallisia näkemyksiä edustaen muokattava pyrkimyksiämme ja positiivisessa mielessä tingittävä päämääristämme, jotta saavuttaisimme sellaista, minkä kaikki hyväksyvät. Kun luotamme tähän yksilöinä ja kansana, meillä on varaa tähän. Sitä turvallisuutta, jonka tässä suhteessa olemme saaneet osaksemme, voimme tuskin koskaan liiaksi arvostaa. Suomi on rakentanut suhteita maailman kansoihin koko toisen maailmansodan jälkeisenä kautena yhteistyön ja keskinäisen luottamuksen pohjalta. Erityisen merkittävä on tällainen kehitys ollut Suomen ja Neuvostoliiton välisissä suhteissa. Epäluulon ja pelon ilmapiiristä on vuosien määrätietoisen työn tuloksena päästy muillekin esimerkiksi kelpaavaan hyvään naapuruussuhteeseen. Maamme noudattamasta ulkopolitiikasta on mitä suurimmassa määrin tullut koko kansaa yhdistävä tekijä. (...) Kansalaisina kansalaisten joukossa meidän tulisi oppia elämään erilaisuudessa siten, että kunnioitamme toistemme ajatuksia.¹⁶³

7. RINTAMÄKELÄISET JA YLEISÖ

Tarkastelen seuraavaksi *Rintamäkeläisiä* sosiaalhistorian kontekstissa. Yritän selvittää sitä, miten sarja kykeni säilyttämään vakaan suosionsa läpi 1970-luvun ja kuinka se otettiin vastaan katsojien keskuudessa niin omana tekoaikanaan kuin myöhemmilläkin uusintakerroksilla. Pohdiskelujeni pohjana tulen käyttämään pääasiassa sarjan saamia tv-kritiikkejä sekä yleisönosastokirjoituksia.

Ennen kuin käyn käsiksi *Rintamäkeläisten* varsinaiseen katsojapalautteeseen, yritän selvittää ensin lyhyesti sitä, kenelle sarjaa tehtiin ja ketkä sitä lopulta katsoivat.

¹⁶² Siltala 1994, 246.

¹⁶³ Ote Reino Lindroosin erikoisartikkelista *Itsenäinen Suomi – yhteinen asiamme*. Vuosifakta 78, 259.

7.1. Rintamäkeläisten kohdeyleisöstä

Ien Ang on teoksessaan *Desperately Seeking the Audience* todennut, että yleisö on yhtä paljon diskursiivinen kuin sosiaalinen ilmiö. Yleisö asemoidaan yleisön jäseniksi niin mainonnan ja lehtikirjoittelun kuin markkina- ja palautetutkimuksenkin kautta. Angin mukaan yleisö on olemassa vain kuvitteellisena oliona, abstraktiona. Aktuaaliset, todelliset yleisöt eivät siten koskaan ole sama asia kuin ”yksi ja yhtenäinen” televisioyleisö.¹⁶⁴

Juha Kytömäki ja Ari Savinen ovat vertailleet katsojien suhtautumista kotimaisiin ja ulkomaisiin tv-sarjoihin. Heidän mielestään sarjoja katsotaan oleellisesti eri lähtökohdista: kotimaiselta draamalta edellytetään toisenlaista, vahvempaa todellisuuskytkentää kuin ulkomaiselta draamalta, joissa kaikki on ”mahdollisempaa” ja ”hyväksyttävämpää”. Keskeisenä määrittäjänä fiktioita tarkasteltaessa onkin siten se, missä määrin katselijat voivat osallistua ja eläytyä ohjelmien kuvaamaan maailmaan.¹⁶⁵

Hannu Salmen mukaan saippuaoppera – väljästi tulkittuna¹⁶⁶ – saikin Suomessa heti alusta lähtien realistisempia piirteitä kuin sen kotimaassa Yhdysvalloissa. 1960-luvun kotimaiset suosikit, työväenluokkaisen kaupunkilaisperheen arkea kuvannut *Heikki ja Kaija* sekä keskiluokkaisen virkamiesperheen elämää seurannut *Me Tammelat* panostivat melodramaattisuuden sijasta juuri arkielämän pieniin yksityiskohtiin.¹⁶⁷

Myös *Rintamäkeläiset* pysytteli tiukasti samalla, vahvasti arkipäivän pikku asioissa kiinni olevalla linjalla. Esimerkiksi sarjan aloitusjaksossa Leena ja Helmi leikkelivät kotoisasti matonkuteita jutustelun ja kahvinkeiton lomassa. Pertti Nättilä on luonnehtinut lehtihaastattelussa *Rinta-*

¹⁶⁴ Ang 1991, 2.

¹⁶⁵ Kytömäki & Savinen 1997, 70.

¹⁶⁶ Väljällä tulkinnalla käsitetään tässä hyvinkin erilaiset television ihmissuhdesarjat, jollaiseksi myös Rintamäkeläiset voidaan eittämättä katsoa.

¹⁶⁷ Salmi 1995, 163.

mäkeläisten elämää "sellaiseksi tavattoman tavalliseksi arkipäiväksi, josta ihmiset pystyivät tunnistamaan itsensä". Hänen mukaansa niin kotimaisissa kuin ulkomaisissakin sarjoissa on oltava "aika tuttua elämää, jotta niitä seurattaisiin". Samassa jutussa Ahti Haljala tiivistä *Rintamäkeläisten* todentuntuisuuden seuraavasti: "Siitä ei ruvettu tekemään mitään monimutkaista juttua. Kun ihminen kerran jotain sanoo niin se on sitten myös selvää mitä hän tarkoittaa."¹⁶⁸

Vaikka *Rintamäkeläisten* tapahtumat oli korostetusti sijoitettu maaseudulle, kuvitteelliseen hämäläiseen maalaistaajamaan, sarjaa seurattiin varmasti kiinnostuksella niin maaseudulla kuin kaupungeissakin. Olivat-han monet kaupunkilaiset juuriltaan maalaisia, jotka saattoivat sarjaa seuratessaan ehkä ajatella maaseudulla asuvia sukulaisiaan tai muistella kenties nostalgisessa hengessä vanhoja hyviä aikoja.

Nostalgiaa voidaankin pitää yhtenä tärkeänä tekijänä suomalaisten draamasarjojen suosiota selitettäessä. Brian S. Turner on hahmottanut nostalgiaassa neljä erilaista kulttuurista ulottuvuutta. Hänen mukaansa nostalgiaan liittyy ajatus 1) lopullisesti menetetyistä kultaisista ajasta, 2) moraalien katoamisesta, 3) vapauden ja itsenäisyyden menetyksestä ja 4) autenttisen ihmisen, spontaanin luonnonlapsen häviämisestä.¹⁶⁹

Rintamäkeläisten osalta nostalgian voidaan katsoa puhutelleen sarjan tekoajankohtana 1970-luvulla sekä hiljattain maalta muuttaneita että sinne kamppailemaan jääneitä elinkeinonharjoittajia. Sittemmin *Rintamäkeläisten* vuoden 1996 uusintakierroksella tähän nostalgikkojoukkoon liittyi varmasti myös maaltamuuttajien jälkikasvua, joka saattoi paitsi naureskella camp-hengessä sarjan ankeahkolle ilmeelle myös muistella 1970-luvun lapsuuttaan ja ensimmäisiä tv-kokemuksiaan. Hannu Salmi pitääkin tv-aikakauden lapsia ensimmäisenä todella populaarina sukupolvena, joka hahmottaa television omaksi mytologiaksi ja kansanperintee-

¹⁶⁸ Keski-suomalainen 8.10.1995. Kirjoittajan tekemä sunnuntaisivun juttu otsikolla "Rintamäkeläiset kylvivät, Metsolat niittävät".

¹⁶⁹ Turnerin ajatuksista ks. Ruohonen 1997, 27.

nomaiseksi fantasioiden ja yhteisten kokemusten lähteeksi.¹⁷⁰

Tiivistäen voidaan todeta, että *Rintamäkeläisten* menestystä selitti omana aikanaan varmastikin sen tavaton arkipäiväisyys ja tutunomaisuus siinä Suomessa, jolloin jokalauantainen vehnästaikinan alustus ja kahvipakettituliaiset kuuluivat melkeinpä kaikkien kotien arkipäivään. Eri kansanluokat saattoivat myös seurata sarjaa omista lähtökohdistaan: toiset vakavammin ja enemmän tosissaan, omaa elämäänsä peilaten, toiset humoristisena viihteenä, joskin silloinkin mahdollisesti omaa tilannettaan läheltä koskettavana.

7.2. Television suosikkiohjelmiä 1970-luvun puolivälissä

Kuten edellä on todettu, Yleisradion ohjelmistossa suurin ohjelmatyyppi-ryhmä 1970-luvulla oli asiaohjelmat. Esimerkiksi vuonna 1975 noin puolet kotimaisesta ohjelmistosta oli uutis- ajankohtais- ja asiaohjelmia. Viihteellistä ohjelmaa – teatteria, tv-elokuvia, pitkiä elokuvia, sarjafilmejä, viihde- ja musiikkiohjelmia – ohjelmistosta oli vajaa neljännes.

MTV:n teki tammikuussa 1977 kyselytutkimuksen television suosituimmista ja epäsuosituimmista ohjelmista syyskauden 1976 osalta. *Uuden Suomen* julkaisemasta kyselyn tuloksesta¹⁷¹ käy ilmi, että suosituimmat ohjelmat olivat pääosin viihteellisiä (kolme ensimmäistä oli tv-sarjoja) ja epäsuosituimmat lukeutuivat lähinnä asiaohjelmiin (kaksi ensimmäistä käsitteli politiikkaa). MTV:n tutkimus oli tehty siten, että 1303 tv-indeksin katselijapäiväkirjan pitäjää ilmoitti mielestään parhaat ja heikoimmat ohjelmat antamalla niille plus- ja miinusääniä. Tutkimuksessa oli mukana kaikkiaan 99 ohjelmaa. Kotimaisia viihdeohjelmia oli mukana 25, perheohjelmia, joihin kuuluivat myös lastenohjelmat 13,

---

¹⁷⁰ Salmi 1995, 163.

¹⁷¹ Uusi Suomi 11.3.1977.

teatteriohjelmaa 6, asiaohjelmaa 25 ja filmejä 30. Oheisessa tuloslistassa plus- ja miinusäänät on merkitty sulkeisiin kunkin ohjelman perään.

Suosituimmat ohjelmat

1. Rintamäkeläiset (281)
2. Sirkka ja Sakari (260)
3. Koivuharju (239)
4. Ihmeellinen luonto (238)
5. Lauantaitanssit (221)
6. Rekkakuskit (209)
7. Uutiset (202)
8. Suomalainen ruletti (187)
9. Pieni talo preerialla (180)
10. Yleisurheilua (148)
11. Urheiluruutu (138)
12. Perhe on pahin (137)
13. Ensi-ilta (119)
14. Nuoripari (103)
15. Sheriffi McCloud (94)

Epäsuosituimmat ohjelmat

1. Poliitiikan viikko (240)
2. Kunnallisvaaliohjelmat (192)
3. Murffi (174)
4. Avaruusasema Alfa (165)
5. Veckans Puls (155)
6. Rokataan taas (136)
7. Veräjä (123)
8. Kielitelevisio (144)
9. Adamsin suku (111)
10. Tasavallassa tapahtuu (111)
11. Piikkis (111)
12. Iltalintu (108)
13. Pahennuksen pömpeli (90)
14. TV-nytt (87)
15. Menestyksen maku (85)

Rintamäkeläiset nousi siis kyselyn perusteella syksyn 1976 suosituimmaksi tv-ohjelmaksi. Huomionarvoista tuloksessa on se, että äänestyksessä ykköstitila lohkesi siitäkin huolimatta, sarjan tuotannossa elettiin tuolloin suvantovaihetta. Syyskauden aikana *Rintamäkeläisistä* esitettiin nimittäin vain kolme jaksoa – jotka nekin olivat kaikki uusintoja¹⁷².

Kyselyn perusteella selvisi myös, että *Rintamäkeläisten* suosio on ollut lähestulkoon sama sekä taajamissa että maaseudulla asuvien keskuudessa. Sarjan suosio on ollut tasaista myös maanviljelijöiden ja ruumiillista työtä tekevien keskuudessa. Henkisen työn tekijät pitivät siitä huomattavasti keskimääräistä vähemmän ja perheenemännät keskimääräistä enemmän. Toiseksi suosituin, MTV:n *Sirkka ja Sakari* oli puolestaan keskimääräistä suosituimpi maaseudulla ja maanviljelijöiden keskuudessa ja ehdottomasti pidetyin perheenemäntien ryhmässä. Kolmanneksi suosituin MTV:n *Koivuharju* sai myös suosiota enemmän maaseu-

¹⁷² Marras-joulukuussa 1976 sarjasta uusittiin jaksot 17, 18 ja 19 ennen uuden tuotantokauden alkua. *Rintamäkeläiset* oli siten hyvin katsojien muistissa äänestyslomaketta täytettäessä.

dulta kuin taajamista. Luonto on ilmeisesti maaseudulla niin lähellä muutenkin, että neljännelle tilalle sijoittunut MTV:n *Ihmeellinen luonto* oli keskimääräistä vähemmän suosittu maaseudulla ja maanviljelijöiden keskuudessa. Maaseutuväestön suosiossa oli taajamia enemmän viidenneksi suosituimmaksi sijoittunut MTV:n *Lauantaitanssit*.¹⁷³

Nykyiseen suomalaiseen televisiokulttuuriin suhteutettuna *Rintamäkeläisten* äänestyksessä keräämä suosio – ottaen huomioon ennen kaikkea sen, että esitetyt jaksot olivat tarkastelukaudella uusintoja – on milteipä ”käsittämätön”. Tulos kertookin implisiittisesti paitsi itse sarjan nauttimasta erittäin vahvasta ja vakaasta suosiosta myös oman aikansa televisiokulttuurista. Nyt 2000-luvulla kanavatulvan, kaukosäätimien ja lähes ympärivuorokautisen ohjelma-ajan myötä trendiksi on tullut se, että televisiosarjoja näytetään useamminkin kuin kerran viikossa. Esimerkiksi *Salatut elämät*, *Kauniit ja rohkeat* ja muut nykyisin niin yleiset ja suosittu saippuaopperat tulevat (jopa pikauusintoinen) viisi kertaa viikossa. Paleotelevision aikaan 1970-luvulla ei vielä tarvinnut pelätä sitä, että tv-sarjojen katselijat suuntaavat kiinnostuksensa kilpaileviin ohjelmavirran tuotteisiin, vaan menestyssarja kyettiin luomaan hyvinkin harvalla esittämistahdilla.

Vaikka 1970-luvun puolivälissä ajankohtais- ja asiaohjelmia esitettiinkin televisiossa – etenkin Yleisradion ohjelmistossa – verraten runsaasti, ne eivät poikkeuksia lukuunottamatta nousseet katsotuimpien ohjelmien joukkoon. Kansa katseli mieluummin viihdettä. Vertailuaineistona voidaan tarkastella vaikkapa toukokuun 1975 katsotuimpien ohjelmien listaa, josta nähdään, että etenkin MTV:n ohjelmat, kotimaiset elokuvat, sarjanäytelmät ja sketsiviihde pitivät tiukasti pintansa ja keräsivät suurimmat katsojaluvut.

---

¹⁷³ Uusi Suomi 11.3.1977. Suosituimpia ohjelmia käsittelevän jutun otsikkona on ”Kansa ei pidä politiikasta”.

Television katsotuimmat ohjelmat toukokuussa 1975:¹⁷⁴1-verkko

1. Naapurilähiö	MTV	1 800 000
2. Kivikasvot	MTV	1 770 000
3. Kotim. elok. Poika eli kesäänsä	MTV	1 550 000
4. Sirkka ja Sakari	MTV	1 545 000
5. Merirosvoradio	YLE	1 535 000

2-verkko

1. Kotim. elok. August järjestää kaiken	MTV	1 230 000
2. Columbo	MTV	910 000
3. Rintamäkeläiset	YLE	893 000
4. Poliisipäällikkö McMillan ja vaimo	MTV	860 000
5. Kotim. elok. Meidän poikamme merellä	MTV	800 000

Vuonna 1975 *Rintamäkeläiset* noteerattiin myös *Katso*-lehden perinteisessä Telvis-äänestyksessä. Katsojien suosituinta tv-ohjelmaa kysyttäessä se sijoittui 10:nnele tilalle. *Rintamäkeläisten* edelle äänestyksessä kiilasivat *Testamentti*, *Naapurilähiö*, *Perhe on pahin*, *Taikahuilu*, *Sim-pauttaja*, *Tonavan rannalla*, *Meren salaisuudet*, *Kahden kerroksen väkeä* ja *Siunattu hulluus*.¹⁷⁵

7.3. Rintamäkeläisten saamaa tv-kritiikkiä ja yleisöpalautetta

Tässä luvussa luovutan puheenvuoron lehtien televisiokriitikoille ja katsojille. Tulen esittämään tiivistetysti sen, kuinka *Rintamäkeläisten* tarina- maailmaa ja kerrontaa arvioitiin 1970-luvun lehdistössä ja millaisia huomioita niin alansa ammattilaiset kuin tavalliset tv-katselijatkin tekivät sarjan tiimoilta. Runsaimmin tarkasteltavia tv-kritiikkejä on sarjan alkupuolelta – eritoten *Rintamäkeläisten* ensimmäisestä jaksosta. Tämä selittyy tietenkin sillä, että uuden sarjan tullessa ensi kertaa kuvaruutuun siihen kohdistui luonnollisesti suurin huomio. Jäljempänä esiteltävät

¹⁷⁴ Katsotuimpien ohjelmien lista julkaistiin *Katso*-lehden numerossa 30/1975.

¹⁷⁵ *Katso* 8/1976. Lehden mukaan Telvis-äänestykseen osallistui yli 20 000 äänestäjää.

Rintamäkeläisistä kirjoitetut tv-kriitikit ja yleisönosastokirjoitukset on koottu pääasiassa Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkiston ELKA:n Yleisradion ohjelmia käsittelevistä leikekansioista sekä *Katso*-lehden vuosikerroista. Käytössäni olleen lähdeaineiston perusteella arvioinnit ja kriitikit *Rintamäkeläisistä* vähenivät oleellisesti sarjan edetessä, joskin myöhemmin eniten keskustelua aiheuttaneita jaksoja katsottiin aiheelliseksi kommentoida myös julkisuudessa.

Tarkastelen tässä yhteydessä lähemmin juuri sarjan ensimmäisen jakson vastaanottoa, koska siitä aineistoa oli saatavilla runsaimmin – avausjaksoa koskevia kritiikkejä löytyi yhdeksän kappaletta. Otos on melkoisen suppea, mutta sen perusteella voi kuitenkin eritellä niitä teemoja, joihin kriitikot olivat sarjan avauslyönnissä kiinnittäneet huomiota.

Ennen kuin käyn käsiksi varsinaisiin kritiikkeihin, lienee paikallaan lausua muutama sana ensimmäisen jakson tapahtumista. Reino Lahtisen esittelypuheen¹⁷⁶ jälkeen sen kulku on lyhyesti seuraava: Helmi Honkonen on saapastellut Rintamäen tupaan katsomaan televisiosta *Katariinaa ja Munkkiniemen kreiviä*. Ennen elokuvan alkua naiset leikkelevät matonkuteita ja puhuvat perhesuhteistaan. Keskustelusta käy ilmi, että Honkosilla on tytär Eeva, jota Helmi kiusallaan yrittää tarjota Rintamäkeen miniäksi. Leena ei Helmin puheille kuitenkaan lämpene. Sirkka-Liisa ilmestyy tupaan tupakkaa tuprutellen ja kertoo lähtevänsä illaksi kylille. Naiset varoittavat häntä elämän vaaroista ja muistuttavat ”vahingon” mahdollisuudesta. Kahvi pannaan tulelle. Antti ilmestyy tupaan ja kertoo Helmille ankarista sotakokemuksistaan ja esittelee todisteeksi saamiaan mitaleja ja prenikoita. Tämän päälle hän haukkuu maassa vallalla olevan monopolikapitalismin ja painuu tuohuneena takaisin talliin olutpussinsa äärelle. Jakso päättyy siihen, kun Antti ja Leena ovat vetäytymässä yöpuulle. Sirkka-Liisa livahtaa valojen sammuttua tuvan kautta omaan kammariinsa. Sängyssä Antti yrittää lähestyä Lee-

¹⁷⁶ Lahtisen esittelypuhe kokonaisuudessaan liitteessä 2.

naa, mutta tämä ei helly koska "olut haisee".

Ensimmäisistä tv-arvioinneista päätellen *Rintamäkeläisten* avausjaksoa oltiin odotettu innolla ja hartaasti jo melkoinen tovi. Yksituumaisen tyytyväisiä arvostelijat näyttivät olevan ainakin sen suhteen, että *Rintamäkeläisten* miljöö oli sijoitettu selkeästi maaseudulle, minkä katsottiin olevan yksi sarjan eduista kaupunkikeskeiseksi mielletyn ohjelmatuotannon vastapainona. Kritiikeistä kävi selkeästi ilmi myös se, että *Heikin ja Kaijan* päätyttyä saman kirjailijan kynästä television teatteriohjelmistoon oltiin kaivattu kipeästi uutta kotimaista kiintotähteä. Lähes kaikki arvostelijat mainitsivatkin *Heikin ja Kaijan* muodossa tai toisessa omissa kritiikeissään ja vertailivat hanakasti alkavaa sarjaa muihin – niin kotimaisiin kuin ulkomaisiinkin – tv-tuotantoihin.

Tapani Uusiniitty/Aamulehti 5.10.1972

(...) Silti tämä kakkosen uusi sarjanäytelmä, jonka tv-ohjaus on Pertti Nättilän, on ihmisläheisenä käyttönäytelmänä huomattavasti edellä esimerkiksi Naapurilähiötä, jossa elämä on juuttunut paikoilleen, tai Hanskin, jossa ei ole asiaa edes siiteeksi eikä asiallisuutta senkään vertaa, mutta johon silti haalitaan esittäjiä ruudun täydeltä. Rintamäkeläiset sitä vastoin tajuavat määränsä ja mahdollisuutensa. (...)

Nimimerkki JV/Hämeen Sanomat 5.10.1972

(...) Reino Lahtisen ajattelutyylillä ja sanonnan selkeys on tv-yleisölle jo vanhastaan tuttu Heikki ja Kaija -sarjasta, joka kansanomaisuudellaan ja ihmisläheisyydellään pystyi varmasti jättämään kaksi "suurta" – Peytonin ja Naapurilähiön – varjoonsa. Lahtisen kyky koota arkielämän pienistä siruista muotopuhdas ja looginen kokonaisuus on suorastaan kadehdittava. Ei siinä tarvita suuria kulisseeja eikä kameratrickejä. Katselijalta ei liioin vaadita kirjatietoja eikä poliittista oppineisuutta. Riittää, että istuu katselemaan ja – mikä parasta – todella nauttimaan näkemästään, joka on aivan lyhyesti sanottuna oman jokapäiväisen elämämme pikkutapahtumista koottu älykäs oikovedos. (...)

Jukka Kajava/Helsingin Sanomat 5.10.1972

Aivan liian vähän television sarjanäytelmissä ja -elokuvissa käsitellään maaseudun nykyongelmia. Viime talvena esitetty Sekuntikello-sarja ja muutaman vuoden takainen Kiurunkulma ovat olleet kakkosverkon myönteisiä yrityksiä. Määrällistä vajuusta eivät nekkään ole täyttäneet. (...) Jatkosta kun en vielä mitään tiedä, voin vain todeta ettei sarjan alku paljon luvannut, mutta tuskin muodostuu esteeksikään etäännyttäessä ikäteatterilta haiskahtavan kulissikomedian ahtaasta elinpiiristä. Jos halutaan. Ja mikäli ei haluta, jää Rintamäkeläiset auttamattomasti vaille esimerkiksi Kiurunkulman ongelma-asetelmia, erilaisten ihmistyyppien soolosarjaksi. (...)

Raija Laroma/Hämeen Yhteistyö 7.10.1972

Tammeloitten, naapurilähiöitten ja amerikkalaisten sarjafilmiä jälkeen on tosiaan mukava päästä seuraamaan toisenlaista sarjanäytelmää. Tv-2 lähetti tiistai-iltana ensimmäisen osan uudesta sarjasta Rintamäkeläiset. Rintamäkeläiset on Reino Lahtisen kirjoittama. Lahtinen tunnetaan entuudestaan ennen muuta Heikin ja Kaijan käsikirjoittajana. (...)

E. Lavia/Etelä-Saimaa 10.10.1972

(...) Sarja vaikuttaa melko luontevalta, se on ihmisläheistä arkipäivän draamaa, verrattavissa edeltäjänsä Heikkiin ja Kaijaan tai johonkin Naapurilähiöön. (...) Sarjalla on epäilemättä hyvät mahdollisuudet onnistua, siinä ei ainakaan tässä vaiheessa näytä olevan mitään sellaista pintakiiltoa, mikä tekee tämäntapaisista esityksistä niin tympäiseviä.

Anna Kerttu Wiik/Katso 44/1972

Kauhanhan se Lahtisen Reino jaksoihin olla hiljaa – Heikin ja Kaijan päättymisestä on jo aikaa, viimeksi sarjaa esitettiin uusintana. Ja nyt on siis alkanut Rintamäkeläiset, TV-2:n uusi sarja, jossa on Heikistä ja Kaijasta tuttuja tekijöitä ja esiintyjä. (...) Mutta miten edistyneenä tämä sarja, joka jo alusta lähtien veti esiin voimakkaat keskinäiset ristiriidat oikein Peyton Placen malliin? Turrutetaanko katsojat niillä heti kärkeen ja vieroitetaan siitä oikeasta suomalaisesta todellisuudesta, jota toivoisi sentään muidenkin pystyvän tekemään vähän Takiaispallon tapaan!

Huomionarvoista ensi-iltakritiikkejä tarkasteltaessa on tietysti se, että *Rintamäkeläisten* avausjaksoa voi pitää sarjan kokonaisuutta ajatellen monessakin suhteessa melko poikkeuksellisenä. Lähtöjuonen selvittäminen ja henkilöhahmojen esittely nousivat siinä varsin korostetusti esille, eivätkä arvostelijat käyneet siten langettamaan lopullisia tuomioitaan pelkkien lähtöasetelmien perusteella. Kriitikot näyttivätkin kiinnittäneen erityistä huomiota nimenomaan siihen, millaisella otteella sarjassa päädyttiin kuvaamaan maaseutukylän ilmapiiriä ja sen asukkaita. Ainakin näyttelijöiden esittämien ihmistyyppien uskottavuuden suhteen arvostelijoiden mielipiteet hajosivat melkoisesti.

Tapani Uusiniitty/Aamulehti 5.10.1972

(...) Lahtinen oli tarkoin määritellyt rintamäkeläistensä sosiaalisen aseman ja hahmotellut myös heidän luonteenpiirteensä melko pitkälle. Isä-Antti, jonka osaa esitti sarjanäytelmän henkilöohjauksesta huolehtiva Veijo Pasanen, pääsi näyttämään vain joitakin kielteisiä ja kulmikkaita puolia itsestään. Vennamolaisine asennerasitteineen hän oli se henkilö, jonka konservatiivista ja yksitotista henkilöä huumorin varjolla eniten lyötiin. (...)

Nimimerkki IV/Hämeen Sanomat 5.10.1972

(...) Maaseudun keskivertopienviljelijän tuvan tuntumassa oli sellainen aitouden henki, että ei paremmasta väliä. Eila Roine lipeväenä ja niin sanoiltaan kuin ajatuksiltaan vihjailevan piikittelevänä Honkosen Helminä ylitti aikaisemmin korkeasti arvostetun Kaija-näyttönsä. Sirkka Lehto sopii Rintamäen emännäksi aivan kuin olisi ryhtynyt tuohon elämänosaan, ja Marjukka Halttunen hänen "hairahdulapsenaan" sai temppuilullaan katselijan heti tajuamaan, että kyseessä on kompleksihminen, joka turhautumiaan potien ja itseään esille tuodakseen käyttäytyy tavalla, jota muut eivät osaa eivätkä halua ymmärtää. (...)

Margit Laitinen/Kirkko ja kaupunki 10.10.1972

(...) Suomalainen maaseutumiljöö kaikki tietävät kaiken toisistaan -tunnelmineen oli aika tavalla tuttua niin kuin tuo naapurin akkakin, joka ottaa selvää jos ei tiedä. Reino Lahtinen kirjaa kyllä uskollisesti olemassaolevia asenteita, miksei poliittisiakin, joihin alkupuheissa lupaavasti viitattiin. (...)

Anna Kerttu Wiik/Katso 44/1972

(...) Koko kylä oli hahmoteltu poliittista jakautumaa myöten uskottavaksi suomalaisiksi maalaiskyläiksi. Mutta taru eli sarja oli taas ihmeellisempää kuin todellisuus. Ensimmäiseen jaksoon oli tavoitettu niin paljon kaavamaisuuksia että alkuinnostus sammui. Veijo Pasanen oli huolehtinut henkilöohjauksesta mutta se on kyllä teatterin henkilöohjausta. Itse hän Anttina oli niin epätodellinen kuin sahapukki. Naapurin juurutäti samoin kaavamainen koominen hahmo puolituhmine puheineen, Sirkka Lehto Rintamäen emäntänä oli ilahduttavan aito ihminen. (...)

Edellisistä melkoisesti poikkeavalla äänenpainolla tehdyn arvion *Rintamäkeläisten* ensimmäisestä jaksosta oli laatinut *Kansan Uutisten* kriitikko Hilikka Vuori. Hän oli huolissaan sarjan edustamasta moraalista ja etenkin sukupuoliasioitten leväperäisestä käsittelystä. Vuoren ottaman näkökulman ymmärtää paremmin, kun tarkastelee lähemmin Reino Lahtisen kirjoittamaa tekstiä. Närkästyksen aiheita ovat ilmeisesti olleet aviottoman lapsen (Sirkka-Liisa) esittelyn ohella ehkäisyvälineisiin viittaaminen (sanaa ehkäisy tai siinä käytettäviä apuvälineitä ei mainita nimeltä) ja Helmin seksuaaliseen aktiivisuuteen vihjaaminen. Helmi kertoileekin Leenalle, että vaikka hän on kohta 41-vuotias "halut hyrrää vieläkin", mutta onneksi Veikko on "ahkera niissä hommissa"; ei ole niin kuin "Ruuskasen pässi, joka ei puki eikä pöki". Rintamäen television lämpenemiseen kuluva ajasta Helmi keksii, että "Antti pelkää putkensa kuluvan käytössä". Antti puolestaan tokaisee vierailulle tulleesta Neuvosen Annasta, että "täys nainenhan se kohta on, puseroa nostaa jo

kummasti”. Vuoren mukaan näistä asioista puhuminen vihjailevassa muodossa ei siis ollut perheohjelmalle soveliaista.

Hilkka Vuori/Kansan Uutiset 5.10.1972

Rintamäkeläisten seksuaalisten ongelmien ja puheenaiheiden runsaus on jo ennättänyt herättää huomiota julkisuudessa ja todellakin; TV2:n uuden sarjanäytelmän ihmiset, jotka kuvaruutuun on loihittanut Reino Lahtinen, olivat todella ällistytävän kiinnostuneita ihmisten sukupuolisuhteista, aviollisista ja aviottomista. Voidaan tietysti olettaa, että uusi, pitkäksi tarkoitettu sarja vaatii jonkinlaista ympäristön ja ihmisten esittelyä ja tässä suhteessa Veijo Pasasen ja Pertti Nättilän henkilö- ja tv-ohjaus ja näyttelijäin melkoisen mukavat roolisuoritukset tekivät mitä tehtävissä oli. Mutta ellei tekstin anti tästä parane, menee kaikki muukin työhukkanaan. Nyt on sanottava, että sukupuoliasioitten käsittely sinänsä ei ole toisarvoisen kysymys, vaan monessa perheessä todella tärkeä asia, ja asia, jota tulisi oikein selvittää sekä nuoremmille että vanhemmille. Se tapa, jolla Reino Lahtinen näihin asioihin vihjailee, ei kuitenkaan hyödytä enempää tämän asian selvittämistä kuin Rintamäen pienviljelijäperheen elämänympäristön ja ongelmien esittelyäkään. Jatkossa odottaa tärkeämpää asiaa.

Mielenkiintoiseksi Vuoren näkökulman tekee etenkin se, että perinteisiä arvoja vaalineen *Kirkko ja Kaupunki* -lehden arviossa – puhumattakaan muista otoksessa olleista lehdistä – sukupuoliasioita koskeviin seikkoihin ei ollut kiinnitetty lainkaan huomiota. *Kirkko ja kaupunki* -lehden arvostelija Margit Laininen päätti myönteisen tv-arvionsa virkkeeseen ”Paras lähteä mukaan kelkkaan, ties miten paljon opittavaa meillä on rintamäkeläisiltä.” Epäselväksi tässä yhteydessä jääkin se, mihin palautteeseen Vuori kirjoituksessaan viittaa, kun hän mainitsee sarjan ”seksuaalisten ongelmien ja puheenaiheiden runsauden” herättäneen julkisuudessa huomiota.¹⁷⁷

Moraalista närkästystä ensimmäisen jakson osalta lienee osaltaan aiheuttanut myös siinä kuultu melkoisen peittelemätön kiroilu. Voimaa keskusteluun haettiin muun muassa sanoilla *perkele, piru, perse, jumaliste, helkutti* ja *hevonväli*, joita mainittiin yhteensä 18 kertaa (näistä *perkelettä* 9 kertaa). *Katsossa* julkaistussa yleisönosastokirjoituksessa sanottiin, että *Rintamäkeläiset* leimasi maalaisväestön turhan yksioikoisesti.

¹⁷⁷ Margit Lainisen tv-arvio Rintamäkeläisistä. *Kirkko ja kaupunki* 10.10.1972.

Maalaisväestön rienausta

Uusi sarja televisiossa nimeltään *Rintamäkeläiset* on mielestäni suoraa maalaisväestön rienausta. Ei suomalainen pienviljelijäväestö ole sellaista, jollaisena Reino Lahtinen sen tässä esittää. Alituisesti riitelevää, kiroilevaa "istu perseellesi" jne. Ja miksi meillä yleensä nimitetään maalaisväestön tätä osaa pienviljelijöiksi? Samaa maalaisväestöä me olemme kaikki. Antakaamme pitkätukkaisten pitää oma karkea sanastonsa ja pidettäköön maalaisväestön kuvaukset sellaisina kuin heidän elämänsä todella on. Ei maalaiset kiroile omassa arkiaskareissaan enemmän kuin muutkaan.

Rva Penttilä. Entinen emäntä¹⁷⁸

Kiroilusta tullut negatiivinen palaute lienee vaikuttanut siihen, että sarjan seuraavassa jaksossa voimasanoiksi luettavien termien viljely oli huomattavasti hillitympää. Niitä mainittiin toisessa jaksossa yhteensä 12 kappaletta, joista *perkele* vain kerran.¹⁷⁹ Sittemmin *Rintamäkeläisten* myöhemmillä tuotantokausilla kiro sanat lievenivät ja niiden käyttö väheni. Vaikka *perkelekin* suusta saattoi joskus lipsahtaa, sielunviholliseen viitattiin useimmin sanoilla *piru*, *saakeli*, *helkutti* ja *hemmetti*.

Ensimmäisen jakson esittämisen jälkeen *Rintamäkeläisiin* liittyneet tv-arviot ja yleisönosastokirjoitukset ehtyivät tarkasteluaineistossa lähes kokonaan, ja sarjan vastaanoton hahmottaminen niiden perusteella on lähestulkoon mahdotonta. Pertti Nättiläkin kertoi haastattelussa ihmetelleensä vähäiseksi jäänyttä palautteen määrää. Niin negatiivisia kuin positiivisiakin kommentteja tuli häneen mukaansa yllättävän niukasti. Tämä tulkittiin kuitenkin yksinomaan myönteiseksi asiaksi: Nättilälle televisiotyö oli opettanut, että ihmiset olivat tyytyväisiä, mikäli he eivät sanoneet yhtään mitään.¹⁸⁰

Yksi ilmeisen harvoista *Rintamäkeläisten* saamista myöhemmistä tv-arvioista koski sarjan 26. jaksoa, jossa vietettiin uuden rivitaloasunnon tupaantuliaisia.¹⁸¹ Rintamäkien ja Honkosten tilojen yhdistyminen oli jo

¹⁷⁸ Katso 43/1972. Rva Penttilän kommentti oli ainoa aineistostani löytynyt yleisöpalautte, joka oli kohdistunut juuri sarjan ensimmäiseen jaksoon.

¹⁷⁹ Syy kiroilun vähenemiseen voi johtua myös tilastoharhasta tai yksikertaisesti siitä, että Rintamäen Antti ei ollut mukana sarjan toisessa jaksossa, koska hän oli mennyt puolueen paikalliskokoukseen.

¹⁸⁰ Pertti Nättilän haastattelu 25.11.1998.

¹⁸¹ *Rintamäkeläiset* 26. jakso, ensiesitys 20.3.1977.

tapahtunut ja Veikko ja Helmi opettelivat uutta elämää mukavuuksien keskellä. Miljööön vaihtuminen rintamamiestaloista rivitalokaksioon ei *Katson* kriitikkoa Seppo Valjakkaa miellyttänyt, ja hän päätyi antamaan jaksolle arvosanaksi vain kaksi noppasilmää kuudesta.

Rintamäkeläisten ensimmäinen uusi jakso liikkui kirkonkylän rivitalossa kuin asun-
toesittely kun Rintamäet pistäytyivät tapaamassa pois muuttaneita Honkosia. Tavallisesti juohevasti edistyvä tarina polki kangerrellen paikoillaan ja osoitti, etteivät hyvätkään tekijät aina kykene ylittämään itseään. Olisikohan ollut aihetta säilyttää Rintamäkeläiset aidossa maaseutu ympäristössä? Nyt siis nähtiin, millainen on rivitalo sisältä päin ja millainen on emännän kaapu, kristallikruunusta puhumattakaan. Viinapullokin vilahti kuvassa, sekin varsin tarpeettomasti, jos kohta kyllä tosielämän sääntöjen mukaisesti. Näyttelijöinä Pasanen, Lehto, Haljala ja Roine kyllä ovat taitavasti luoneet kukin oman rintamäkeläishahmonsensa ja tekivät nytkin hyvää työtä. Toivottavasti seuraava jakso muistuttaa enemmän vanhoja hyviä aikoja, tyhjäkäyntivaiheet eivät pitkälle kannu.¹⁸²

Kaikesta päätellen *Rintamäkeläiset* oli alkukangertelujen jälkeen saavuttanut hiljaisesti yleisön valtaenemmistön hyväksynnän. Televisioperheiden elämänmenoon suhtauduttiin sarjan ehtopuolella jo arkisen tavallisesti. Tämän voi tulkita ainakin sen perusteella, että sarjan edetessä jotkut katsojat tulivat sekoittaneeksi faktan ja fiktion keskenään ja saattoivat pitää *Rintamäkeläisten* hahmoja tosielämässä elävinä ihmisinä.

Etenkin Eila Roineelle tällainen todellisuuden ja mielikuviutusmaailman sekoittuminen oli ollut tuttua jo *Heikin ja Kaijan* ajoilta, kun hän kadulla kulkiessaan sai kuulla vielä vuosien perästä kommentteja siitä, miten "Kaija onkaan taas lihonut". Eräs naiskatsoja oli myös lähettänyt Lehtisen perheelle useampia virkkaamiaan patalappuja, ja soitellut sitten ihmetellen perään miksi niitä ei ollut käytetty.

Myös *Rintamäkeläisiä* tehdessään Roine tuli leimautuneeksi joidenkin katsojien mielissä hyvin vahvasti siksi "kälättäväksi naapurin akaksi". Roine oli esimerkiksi käynyt tilaamassa kaupasta kangasta omalla nimellään, mutta sovittuna hakupäivänä pakkaa ei sitten löytynytäkään. Ongelma selvisi, kun tilauksen vastaanottanut myyjä tuli paikalle ja

¹⁸² Seppo Valjakan tv-arvostelu Rintamäkeläisistä otsikolla "Rintamäkeläisten rivitalokulissit". Katso 13/1977.

ilmoitti, että "onhan se kangas täällä – Helmi Honkosen nimellä".¹⁸³

Maaseudun asioihin pureutunut *Pellervo*-lehti teki *Rintamäkeläisten* uusintakierroksella 1982 Veijo Pasasesta laajan henkilöhaastattelun, jonka otsikkona oli ytimekkäästi "Rintamäen Antti". Jutussa väitettiin, että television katsojat tuntevat Pasasen ennen kaikkea Rintamäen isäntänä.¹⁸⁴ Haastattelussa Pasanen arveli, että sarja oli pitänyt pintansa yllättävän hyvin ehkä juuri siksi, että tekijäjoukko yritti aikanaan perehtyä maaseudun oloihin "niin hyvin kuin se kaupunkilaisilta onnistui." Pasanen kertoi, että heillä oli esimerkiksi tapana jutella emäntien ja isäntien kanssa, "jotta olisi välttytty puhumasta puppua".¹⁸⁵

Ahti Haljala puolestaan kertoi *Katson* haastattelussa saaneensa Kuhmoisten isänniltä jopa hyviä vinkkejä pientilansa asioiden järjestämiseksi. Jutun mukaan isännät olivat seuranneet "silmiä ja korvia tarkkana" *Rintamäkeläisten* metsäkauppoja käsittelevää jaksoa ja yrittäneet samalla laskea "kaupunkilaisten tekemiä virheitä". Haljalan mukaan yhtään selaista ei kuitenkaan löytynyt.¹⁸⁶

Näyttelijöiden todentuntuiset roolisuoritukset upposivat katsojiin lopulta niin hyvin, että esimerkiksi Veijo Pasanen ja Sirkka Lehto saatettiin mieltää aviopariksi myös tosielämässä. Lehto on naureskellut tapaus- ta, kun hän ja Pasanen olivat saaneet aivan sattumalta vierekkäiset paikat Suomessa vierailleen Slovakian Kansallisteatterin esitykseen. Lehdon saavuttua katsomoon hieman Pasasta myöhemmin taaemmilla riveillä kuis- kittiin, että "no tulihan se vaimokin viimein sieltä".¹⁸⁷

Tyytyväisyyden hiljaista hyminää *Rintamäkeläisiä* kohtaan voi aistia myös seuraavissa *Katson* yleisönosastokirjoituksista. Kaksi jälkimmäistä

---

¹⁸³ Kalemaa 1995, 376.

¹⁸⁴ Veijo Pasasen toinen tunnettu televisiohahmo samaan aikaan oli sirkuspelle Hermannin TV2:n Pikku Kakkosessa.

¹⁸⁵ *Pellervo* 11/1982. Jutussa mainitaan myös, että uusintakierroksella sarja oli kerännyt katsojia parhaimmillaan 1,6 miljoonaa, jolla se oli noussut TV2:n kolmanneksi suosituimmaksi ohjelmaksi.

¹⁸⁶ *Katso* 9/1975.

¹⁸⁷ *Katso* 19/1977.

kommenttia on vieläpä samalta kirjoittajalta, mikä todistaa että *Rintamäkeläisillä* oli ainakin yksi aktiivinen vakiokatsoja.

Kukkia Rintamäkeläisille

Olipa hyvä jakso pitkästä ajasta tuo viimeisin Rintamäkeläiset. Siitä näkee, miten jokapäiväisestäkin aiheesta saa hyvän, kun on osattu valita oikeat henkilöt. Aina tulee mieleen tässä sairauden keskellä. Näkymättömät kukat kaikille.

100 % sotainvalidin akka¹⁸⁸

Ei kotimaisia päällekkäin

Muistutan teitä sellaisesta asiasta, ettei kotimaisia näytelmiä saisi laittaa päällekkäin. Ei niitä sitten voi molempia katsoa, ja niitä muutenkin tulee kovin harvoin. Perjantaina 24.10. tulivat Annikki ja Rintamäkeläiset samaan aikaan, jolloin molempia ei voinut katsoa. Minä pidän sellaisista näytelmistä kuin Rintamäkeläiset; niitä saisi vain tulla useammin.

Aina Ollila¹⁸⁹

Heikkiä ja Kaijaa ikävä

Nyt minä kirjoitan semmosta asiaa, että eikö niitä Heikki ja Kaija sarjoja saisi uusintana televisioon, kun kuulin, että niitä on nauhoitettu paljon, tulisi joka toinen viikko Rintamäkeläiset ja toinen viikko Heikki ja Kaija, että olisi jotain katsottavaa. En tykkää noista ulkolaisista kuvista, Perhe on pahinta olen katsonut, mutta siinä on sitä tekonaurua niin paljon, vaikka ei mitään naurun asiaakaan ole. Sitä tekstiä ei voi lukea huonoilla silmillä, kun ne odottaa sitä mukulaa monta viikkoa, tarttis olla tumma tausta tekstille. Paljon kiitoksia Reino Lahtiselle ja niille sarjan näyttelijöille. Ne sarjat ovat niin kivoja.

Aina Ollila¹⁹⁰

Viimeisimmässä silmiini sattuneessa sarjaa kommentoineessa yleisönosastokirjoituksessa *Rintamäkeläiset* nostettiin jo selkeästi kotimaisien draamasarjojen aateliin. Kevätkauden 1996 uusintakierroksen jälkitunnelmissa nimimerkki Hyvän draaman ystävä kehotti *Ilta-Sanomissa* nykyisiä tv-sarjojen tekijöitä ottamaan sarjasta oppia.

Ottakaa oppia Rintamäen väestä

TV2 ansaitsee kiitoksen Rintamäkeläisten uusinnasta. Siinä olisi nykysarjojen tekijöillä paljon oppimista. Rintamäkeläiset oli uskottavasti elämänmakuinen, hyvin kirjoitettu ja oivaltaen näytelty tv-sarja. Se käsitteli kipeitäkin asioita lämminhenkisen humoristisesti. Kokonaisuus ilmensi hienovaraista draaman tajua, mitä osuvasti valittu tunnusmusiikki myötäili. Tämän päivän sarjat ovat järjestään teennäisiä, epäuskottavia, oudon kylmästi näyteltyjä ja draamallisesti huteria. Ammattitaito on näennäistä, kun lopputulos ei liikauta millään tasolla.

Hyvän draaman ystävä¹⁹¹

---

¹⁸⁸ Katso 12/1975.

¹⁸⁹ Katso 45/1975.

¹⁹⁰ Katso 5/1977.

¹⁹¹ Ilta-Sanomat/Lukijan ääni 5.7.1996.

7.4. Entäs nyt, Rintamäki?

On kaiketi selvää, että kun 1970-luvun asenteiden, ilmapiirin ja televisuaalisen ilmaisun aikana tehtyä tv-sarjaa esitetään pari vuosikymmentä myöhemmin uusintana, huomaa helposti ajan rattaiden pyörineen vauhdilla kierroksen jos toisenkin. *Rintamäkeläisten* viimeisimmällä uusintakierroksella sarjan katsomiskonteksti oli muuttunut jo oleellisesti. Se oli niin kaukana alkuperäisestä, etteivät esimerkiksi Rintamäen kahvipöydän ääressä esitetyt vakavat poliittiset keskustelut enää ajaneet asiaansa vaan saattoivat vaikuttaa katsojista enemmänkin huvittavilta. Tämän lisäksi uusilla nuorilla katsojilla – sikäli kun he *Rintamäkeläisistä* ylipääntään kiinnostuivat – oli ehkä vaikeuksia totutella sarjan hidastempoiseen kerrontaan.

Jatkossa olisikin mielenkiintoista pohtia perusteellisemmin sitä, kuinka esimerkiksi nykyajan nuoriso, jolla ei ole omakohtaisia kokemuksia 1970-luvusta, seuraisi *Rintamäkeläisiä* ja millä asenteella he sitä katsoisivat. Entä sitten vanhemmat katsojat, jotka seurasivat sarjaa jo sen suosion päivinä? Kuinka heidän katsomisensa olisi muuttunut?

Pikku hiljaa 1960-luvulta lähtien populaarikulttuurin kuluttamista ja arviointia on leimannut oleellisesti camp-asenne. Camp-silmän edessä kaikki kulttuurin tuotteet ovat tasa-arvoisia. Sana camp onkin totuttu liittämään hyvin tyylietoiseen elämäntapaan ja tiettyyn katsomistapaan.¹⁹²

Rintamäkeläisten kohdalla camp-vastaanotto on konkretisoitunut ainakin siten, että esimerkiksi Jyväskylässä tietyissä opiskelijapiireissä sarjan jaksoja on tavattu katsoa porukalla videolta teemailtojen merkeissä. Illanistujaisissa vanhat kansalliset perinteetkin ovat heränneet hetkeksi henkiin, kun alkoholia on pitänyt päästä maistamaan Honkosen Veikon

---

¹⁹² Kallioniemi & Salmi 1995, 29.

tyyliin, oikeaoppisen plörön¹⁹³ muodossa. Ja olenpa kuullut erään opiskelijanuorukaisen onnistuneen houkuttelemaan yöllistä naisseuraakin *Rintamäkeläisten* katselun verukkeella. Tiivistetysti sanoen camp-vastaanoton ydin onkin juuri siinä, että tärkeää ei ole se *mitä* tehdään vaan *miten* se tehdään.

Kirjoitusprosessini aikana olen tullut kysyneeksi useammaltakin 1970-luvulla lapsuuttaan eläneeltä sitä, kuinka *Rintamäkeläiset* on tallentunut heidän televisiomuistoihinsa ja millaisia muistikuvia sarjasta on heille mahdollisesti jäänyt. Mielenkiintoista oli se, että lähes kaikki ikätoverini muistivat – itseni tavoin – päällimmäisenä sarjasta sen Hammondilla soitetun ja muhkealla vibraatolla höystetyn tunnusmusiikin. Lapsuusmuistot palasivatkin elävästi mieleeni keväällä 1995, kun tulin sattumalta kuullee *Rintamäkeläisiä* ystäväni c-kasetilta, johon hän oli tallentanut muitakin 1970- ja 1980-lukujen televisiosarjojen tunnareita. Samalla kävi ilmi, että myöhemmällä iällä tämä ehkä ”hieman hävettävältä” tuntunut tv-nauhoittelu kasettinauhurilla näytti olleen useamman lapsen mielipuhua ennen videoiden yleistymistä.

Itseäni *Rintamäkeläisten* tunnusmelodia jäi vaivaamaan lopulta siinä määrin, että tulin hankkineeksi ikäloput sähköurut ja opettelin soittamaan sävellyksen korvakuulolta. Tämä olikin ainoa vaihtoehto, sillä tunnusmelodian säveltäjä Paavo Raninen kertoi sittemmin haastattelussa, että alkuperäiset nuotit tästä *Pienviljelijän masurkasta*, kuten hän itse sävellystään kutsui, olivat mystisesti kadonneet TV2:n studioilta, missä tunnusta aikanaan purkitettiin. Raninen totesi samassa yhteydessä myös sen, että hän olisi soittanut masurkkansa mieluummin hanurilla, mutta tätä soitinta ei ollut kiireen keskellä käsiin löytynyt.¹⁹⁴

¹⁹³ Veikko Honkonen kestiti Anttia ja metsäteknikko Ala-Tolppaa siten, että kupin pohjalle pantiin pari lusikallista sokeria, päälle kiehuva vettä ja sekaan tujaus kirkasta viinaa. Pullo jätettiin tietysti pöydänjalan viereen. *Rintamäkeläiset* 23. jakso, ensiesitys 6.4.1976.

¹⁹⁴ Kirjoittajan tekemä juttu Paavo Ranisen tunnusmelodiasta otsikolla ”Siinä oli tosi ankee soundi”. *Keskisuomalainen* 8.10.1995. Nättillä oli selittänyt Raniselle tulevan sarjan luonnetta ja pyytänyt häntä tekemään tunnusmusiikista hieman mollivoittoisen – ”ei mitään jippii-kappaletta”.

Kaikesta päätellen *Rintamäkeläisten* tunnusmusiikki näytti säilyttäneen tenhovoimansa edelleen vuoden 1996 uusintakierroksella ja vieläpä sen jälkeenkin, sillä ainakin turkulaisbändi Nylon 66'ers on levyttänyt melodiasta oman – ja hieman iloisemman – versionsa nimellä *The Breasthillers*.¹⁹⁵ Sarjan nimestä väännetty englanninkielinen hupaisa käännös, puhumattakaan itse levytyksestä, tulee paljastaneeksi myös sitä uutta kokonaisvaltaista camp-henkistä suhtautumistapaa, minkä epäilen leimanneen hyvin vahvasti *Rintamäkeläisten* reseptiä 1990-luvun lopun kontekstissa, etenkin nuorempien katsojien keskuudessa.

Ehkäpä sarjan jonkinasteista rehabilitointi-intoa tietyissä opiskelijapiireissä voisi selittää myös halulla muistella ja selittää omaa lapsuutta: halua palata takaisin siihen viattomuuden tilaan, joka ei määrittäydy 1970-luvun virkamiesperheiden kaupunkilaislapsille Metsola-tyylisenä lintukotona, vaan kerrostalokolmion olohuoneen sohvana, johon koko perhe kokoontui naureskelemaan *Lauantaitanssien* ihmisille ja *Rintamäkeläisten* maailmalle.

8. AIKANSÄ LAPSI

Olen tarkastellut sitä, kuinka tekoaikanaan tasaista suosiota niittänyt *Rintamäkeläiset* heijasteli maaseudun ilmapiiriä ja sen todellisuutta 1970-luvun Suomessa. Koska 1970-lukua voidaan pitää perustellusti hyvin politisoituneena vuosikymmenenä, oli luonnollista, että värittyneet keskustelut peilautuivat myös oman aikansa televisiosarjoihin. *Rintamäkeläisissä* monet jaksot syntyivätkin juuri yhteiskunnallisten epäkohtien innoittamina ja ongelmia käsiteltiin nimenomaisesti maaseudulla asuvien ihmisten, ennen kaikkea pienviljelijöiden näkökulmasta.

¹⁹⁵ Nylon 66'ers 1998. Samalta levyltä löytyy myös muita tunnettujen kappaleiden instrumentaalisovituksia, jotka ovat melko etäällä alkuperäisistä esityksistä.

Käsikirjoittaja Reino Lahtinen kuvaa maaseudulla tapahtuvaa rakennemuutosta kriittisesti ja perin pessimistisesti. Kyläkauppa on väistämättä jouduttu sulkemaan asiakkaiden vähyyden vuoksi ja sen tilalle on tullut myymäläauto, josta päivittäistavaraostokset tehdään kaksi kertaa viikossa tietyllä kellonlyömällä. Nuoriso pakenee työn perässä kaupunkiin paremman elintason houkuttelemana ja tämä kiristää tunnelmaa monissa pienviljelijäperheissä. Maatalouden ylituotanto pakottaa pienempien tilojen viljelijät peltojen paketoimiseen ja vie lopulta uskon koko elinkeinoon.

Punamultahallitusten 1960- ja 1970-luvuilla harjoittamaa maatalous- ja sosiaalipolitiikkaa kritisoidaan *Rintamäkeläisissä* lähinnä Antti Rintamäen, vankkumattoman vennamolaisen, suulla. Antin hahmo on karrikoitu jääräpäisyydessään niin yliampuvaksi, että hänen puheitaan voi painoitellen pitää jopa koomisina. Tämä saattoi kuitenkin olla tekijöille yksi keino tuoda esiin kitkeriäkin kommentteja, sillä 1970-luvulla vallinneessa smp-diskurssissa esitettynä niitä ei välttämättä tarvinnut ottaa kovinkaan vakavasti. Olihan Smp:n perustaja ja puheenjohtaja Veikko Vennamo jäsenetty ”yleisessä mielipiteessä” vastarannan kiiskeksi, populistiksi ja jopa pelleksi. Tyystin eri asia on tietysti se, millaisen kuvan ne katsojat, joilla suhdetta pienviljelijän maailmaan ei ollut, saivat maaseudun asioista *Rintamäkeläisten* välityksellä: olivatko kaikki maalaiset sittenkin samanlaisia jääräpääjuntteja?

Yleisradion 1970-luvulla ”harjoittamalla normalisoinnilla” ja matalan profiilin tavoittelulla voidaan katsoa olleen vaikutusta *Rintamäkeläisten* tekemiseen, vaikka tähän ei sarjan tekijöiden mukaan tietoisesti pyrittykään. Konsensushenki, millä edellistä hyssyttelyä on myös kutsuttu, ilmeni *Rintamäkeläisissä* ehkä kaikkein parhaiten Veikko Honkosen roolihahmossa. Veikko kuvataan sosialidemokraattina selvästi sarjan sympaattisimpana hahmona, joka pyrkii toppuuttelemaan ja sovittele-

maan riitapukareita väittelyiden lainehtiessa yli äyräidensä. Lupsakka demari oli nimenomaan se hahmo, jonka sutkauksilla tasoitettiin liian särmikkäiksi käyviä puheita. Poliittinen kinastelu tyrehtyi sarjassa usein myös siihen, että Antin vaimo Leena – joka ei politiikasta mielestään mitään ymmärtänyt – kehotti tuvassa istujia keskittymään paasauksen sijasta kahvipöydän antimisiin. Muutoinkin politiikan puhuminen kääntyi usein leikinlaskuksi. Asiassa kuin asiassa saatettiin nähdä poliittisia merkityksiä; kun täytekekun päällä ollut hääparia esittävä koriste oli hieman kallellaan, Veikon näkövinkkelistä sitä oli tuupattava vasemmalle, Antin mielestä kaiken piti olla suorassa. Vaikka vakavia puhuttiinkin, se tehtiin kuitenkin usein humoristisessa ja leppoisassa hengessä.

Voidaankin perustellusti väittää, että *Rintamäkeläiset* on enemmänkin oman aikansa kontekstissa syntynyt tuote kuin sen heijastaja. Vaikka sarjassa aiheita otettiin ympäriällä olevasta reaaliaikaisesta maailmasta ja niitä kuvattiin paikka paikoin hyvinkin osuvasti, jaksot syntyivät lopulta tiettyjen valintaprosessien tuloksena ja niissä oli oma näkökulmansa. Paljon olennaista 1970-luvun asioista ja ilmapiiristä katsottiin parhaaksi jättää myös kertomatta.

Rintamäkeläisten jaksojen harvahko valmistumis- ja esitystahti kertoo paljon 1970-luvun television tuotanto- ja katselukulttuurista. TV2 oli sarjan alkutaipaleella vasta laajentumassa valtakunnan kattavaksi ja ohjelmatarjontaa oli tähän päivään verrattuna niukasti. Menestyssarja kyettiin siten luomaan hyvinkin vähäisen ruutuajan turvin. Ajan televisiotekniikka asetti myös rajoituksia *Rintamäkeläisten* kerronnalle, mikä näkyi ennen kaikkea ulkokuvien vähäisenä määränä. Koska studiolasasteissa kyntämistä ja ojankaivuuta ei juurikaan voinut esittää, 1970-luvun pienviljelijän arki oli purettava osiin lähes yksinomaan kahvipöytäkeskustelujen muodossa. Parikymmentä vuotta myöhemmin esimerkiksi *Metsoloissa* maatilan heinätöitä päästiin jo näyttämään ihan oikeasti.

Tuskinpa vaativalle nykykatsojalle enää voitaisiinkaan tehdä uskottavaa ja onnistunutta maaseudusta kertovaa draamaa vain studiossa kuvattuna. Tilanne olisi tietysti toinen, jos haluttaisiin esittää maaseutuaiheista tilannekomediaa; nykyperspektiivistä katsottuna *Rintamäkeläisiä* voidaankin tarkastella jopa oivallisena sitcomina, jossa pieniäkin arkipäivän sattumuksia päädyttiin pohtimaan perusteellisesti useamman kahvipannullisen verran. Toki *Rintamäkeläisissä* käsiteltiin vakaviakin ihmissuhdeaiheita melodraaman tai saippuaopperan tapaan. Ne saattoivat pulpahtaa esille sangen yllättävästikin, kuten tapahtui esimerkiksi Veikon aviottoman lapsen tapauksessa. Kun 1970-luvun suomalaissarjassa asiaan liittyvät tunnekuohut käsiteltiin jäyhään hämäläistyyliin noin kymmenessä minuutissa, vastaavilla ongelmilla herkuteltaisiin esimerkiksi amerikkalaisissa soapeissa sadoilla lähikuvilla ja useammilla tv-sarjan jaksoilla.

Varsinaisen tarinansa osalta *Rintamäkeläiset* päättyi lopulta toiveikkaasti: Aarne ja Eeva jäävät odottamaan toista lastaan ja viljelemään sukupolvenvaihdon myötä syntynyttä uutta tilaa, vakaasti tulevaisuutensa uskoen. *Rintamäkeläisten* alkuunsa välittämä pessimistinen kuva maaseudun tilasta muovautuikin sittemmin myös 1990-luvun tv-fiktioissa hieman kirkkaammaksi. Esimerkiksi *Metsoloissa* maaseutu ja vanha kotitila nähtiin jopa uutena elämänlähteenä, jonne saattoi tuosta vain perustaa laskettelurinteen tai oman pikku luomuviljelmän. 1970-luvulla Suomen kansa ei vielä harrastanut laskettelua tai maatilamatkailua – saati ymmärtänyt vaatia luomupossua tai yrtejä ruokapöytänsä.

LÄHTEET

1. TELEVISIO-OHJELMAT

Rintamäkeläiset, 1. jakso. "Sarjanäytelmä maanviljelijä Antti Rintamäen ja hänen vaimonsa elämästä Rintamäen tilalla." TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Marjukka Halttunen, (Sirkka-Liisa Halonen), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ilona Lampi (Anna Neuvonen). Kesto 31'56". Mv. Ensiesitys TV2 tiistai 10.3.1972 klo 21.30. Uusinnat 8.5.1981.

Rintamäkeläiset, 2. jakso. "Rintamäen Antti on lähtenyt kirkolle puoleen paikalliskokoukseen, Sirkka-Liisa on lypsällä ja Leena tiskailee päivällisastioita. Entä sitten?" TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Marjukka Halttunen (Sirkka-Liisa Halonen), Matias Ikävalko (Aarne Rintamäki) Antti Litja (Pekka Uitto), Tauno Karvonen (Paavo Laine), Ilona Lampi (Anna Neuvonen). Kesto 27'43". Mv. Ensiesitys TV2 tiistai 31.10.1972. klo 21.30. Uusinnat 19.8.1981.

Rintamäkeläiset, 3. jakso. "Juhlan tuntua. Aarne on päässyt siviiliin ja sattuu Antin syntymäpäiväkin samoihin aikoihin." TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Marjukka Halttunen (Sirkka-Liisa Halonen), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Matias Ikävalko (Aarne Rintamäki), Inkeri Vauhkonen (Elina Avellan), Seppo Laine (Heikki Avellan), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen) sekä Eila Thil, Erkki Pirinen, Irma Manninen ja Toivo Hilden. Kesto 32'27". Mv. Ensiesitys TV2 tiistai 28.11.1972 klo 21.30. Uusinnat 9.2.1981.

Rintamäkeläiset, 4. jakso. "Sirkka-Liisa yrittää ratkaisua elämäänsä ja Antilla on suuria suunnitelmia." TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo

Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Matias Ikävalko (Aarne Rintamäki), Marjukka Halttunen (Sirkka-Liisa Halonen), Antti Litja (Pekka Uitto), Marja-Sisko Aimonen (Tuovi Uitto), Ilona Lampi (Anna Neuvonen). Kesto 30'16". Mv. Ensiesitys TV2 tiistai 26.12.1972 klo 20.15. Ei ole uusittu.

Rintamäkeläiset, 5. jakso. "Antti Rintamäki aikoo myydä metsää ja rakentaa navetan. Sirkka-Liisa on lähtenyt, mutta jääkö Aarne?" TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Matias Ikävalko (Aarne Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Erkki Thil (Reino Ala-Tolppa). Kesto 34'49". Mv. Ensiesitys TV2 sunnuntai 28.1.1973 klo 19.45. Uusinnat 16.9.1981.

Rintamäkeläiset, 6. jakso. "Rintamäen Leenalle on sattunut tapaturma ja Antti käy häntä sairaalassa katsomassa." TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Matias Ikävalko (Aarne Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Kielo Tommila (Eeva Honkonen), Salme Laaksonen (sairaanhoitaja) sekä Aili Toivonen, Filemon Hatakka ja Rauni Heinäjoki. Kesto 31'13". Mv. Ensiesitys TV2 sunnuntai 25.2.1973 klo 19.05. Uusinnat 30.9.1981.

Rintamäkeläiset, 7. jakso. "Rintamäen Leena on toipilaana kotona. Aarne suunnittelee tulevaisuuttaan tilalla, sillä isä-Antti on myynyt metsää. Sen vuoksi Elina-tytär tulee vierailulle kaupungista." TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Matias Ikävalko (Aarne Rintamäki), Kielo Tommila (Eeva Honkonen), Inkeri Vauhkonen (Elina Avellan), Seppo Laine (Heikki Avellan). Kesto 29'09". Mv. Ensiesitys TV2 sunnuntai 25.3.1973 klo 19.05. Uusinnat 15.10.1981; 11.2.1987.

Rintamäkeläiset, 8. jakso. "Isoja aikeita: Rintamäen miehet ovat ostamassa traktoria ja Leena-emäntä uutta takkia." TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Matias Ikävalko (Aarne Rintamäki), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Eila Roine (Helmi Honkonen), Kielo Tommila (Eeva Honkonen). Kesto 31'42". Mv. Ensiesitys TV2 sunnuntai 22.4.1973 klo 19.35. Ei ole uusittu.

Rintamäkeläiset, 9. jakso. "Rintamäen Antti ja Leena ovat jääneet tilalleen kahden kesken – kenen on syy?" TV2/Teatteritoimitus/Viihdetoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Eila Roine (Helmi Honkonen), Antti Litja (Pekka Uitto). Kesto 32'38". Väri. Ensiesitys TV2 perjantai 4.10.1974 klo 21.30. Uusinnat 28.10.1981; 9.11.1987; 4.1.1996.

Rintamäkeläiset, 10. jakso. "Honkosen Helmi on vaatinut tupaansa uudistuksia, ja mikäs siinä sitten auttaa..." TV2/Teatteritoimitus/Viihdetoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Ulla-Maija Alppi, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Matti Viironen (Osmo Kerkkonen), Ilona Lampi (Anna Neuvonen). Kesto 31'20". Väri. Ensiesitys TV2 perjantai 1.11.1974 klo 21.30. Uusinnat 11.11.1981; 16.11.1987; 11.1.1996.

Rintamäkeläiset, 11. jakso. "Rintamäessä on vieraita läheltä ja vähän kauempaakin..." TV2/Viihdetoimitus/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Tenho Saurén (Kalevi Niemi), Ilmari Saarelainen (Jouni Kalajoki). Kesto 28'18". Väri. Ensiesitys TV2 perjantai 29.11.1974. klo 21.30. Uusinnat 28.10.1981; 9.11.1987; 4.1.1996.

Rintamäkeläiset, 12. jakso. "Kauppalassa on vieraita." TV2/Teatteri-toimitus/ Viihdetoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Tenho Saurén (Kalevi Niemi), Kalevi Honkanen (Markkula), Eero Eloranta (Retu), Mikko Majanlahti (Kuusisto), Reino Kalliolahti (Eero Lahtinen), Toivo Hilden (Lassila), Maija-Liisa Majanlahti (tarjoilija). Kesto 29'28". Väri. Ensiesitys TV2 perjantai 27.12.1974 klo 20.20. Uusinnat 11.12.1981; 25.1.1996.

Rintamäkeläiset, 13. jakso. "Sotainvalidit suunnittelevat Leningradinmatkaa Niemen isännän johdolla. Lähtevätkö Antti ja Honkosen Veikko mukaan?" TV2/Viihde-toimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Tenho Saurén (Kalevi Niemi). Kesto 34'15". Väri. Ensiesitys TV2 torstai 30.1.1975 klo 21.30. Uusinnat 23.12.1981; 30.11.1987; 1.2.1996.

Rintamäkeläiset, 14. jakso. "Ulkomailla ollaan käyty ja kotiin tullaan..." TV2/ Teatteri-toimitus/ Viihdetoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Marjasisko Aimonen (Tuovi Uitto), Antti Litja (Pekka Uitto). Kesto 27'46". Väri. Ensiesitys TV2 torstai 27.2.1975 klo 21.30. Uusinnat 14.2.1982; 25.5.1988; 15.2.1996.

Rintamäkeläiset, 15. jakso. "Matkamuistoja Leningradista." TV2/ Viihdetoimitus. Sk. Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Erkki Thil (Reino Ala-Tolppa), Kalevi Honkanen (Markkula). Kesto 27'02". Väri. TV2 torstai 27.3.1975 klo 21.20. Uusinnat 27.6.1982; 7.12.1987; 29.2.1996.

Rintamäkeläiset, 16. jakso. "Rintamäen Antilla on pankkiasioita." TV2/Viihde-toimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Kalevi Honkanen (Markkula), Reino Kalliolahti (Eero Lahtinen), Juhani Niemelä (Mauno Hyvärinen), Eeva Gylden (pankkivirkailija), Marjatta Pasanen (pankkivirkailija), Irma Manninen (asiakas), Erkki Pirinen (asiakas). Kesto 36'58". Väri. Ensiesitys TV2 torstai 22.5.1975 klo 21.30. Uusinnat 3.7.1982; 14.12.1987; 7.3.1996 (Kesto 29'46").

Rintamäkeläiset, 17. jakso. "Antti on lähdössä kirkolle ja Leena aikoo leipoa kakun, koska ilmassa on juhlan tuntua." TV2/Ohjelmapäällikön toimisto. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Erkki Thil (Reino Ala-Tolppa), Helinä Viitanen (Edith Ala-Tolppa), Matias Ikävalko (Aarne Rintamäki), Kieli Tommila (Eeva Rintamäki), Jesse Karhu (lapsi). Kesto 32'56". Väri. Ensiesitys TV2 perjantai 26.9.1975 klo 20.30. Uusinnat 21.11.1976; 10.7.1982; 21.12.1987; 14.3.1996 (Kesto 29'46").

Rintamäkeläiset, 18. jakso. "Honkosen Helmi on päässyt lomille ja lomittajakin löytyy läheltä." TV2/Ohjelmapäällikön toimisto. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Raili Veivo (Anni Kivikoski). Kesto 33'12". Väri. Ensiesitys TV2 perjantai 24.10.1975 klo 20.25. Uusinnat 5.12.1976; 17.7.1982; 28.12.1987; 21.3.1996.

Rintamäkeläiset, 19. jakso. "Pankkiin on taas Rintamäkeläisillä asiaa..." TV2/ Ohjelmapäällikön toimisto. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Juhani Niemelä (Mauno Hyvärinen), Eva Gylden

(pankkivirkailija Koskinen), Toivo Hilden (Lassila), Marjatta Pasanen (pankkivirkailija). Kesto 33'32". Väri. Ensiesitys TV2 perjantai 28.11.1975 klo 20.30. Uusinnat 19.12.1976; 24.7.1982; 4.1.1988; 28.3.1996.

Rintamäkeläiset, 20. jakso. "Honkosen Veikon sodassa saama vamma on alkanut vaivata ja lääkäriä tarvitaan." TV2/Ohjelmapäällikön toimisto. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen) Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Helinä Viitanen (Edith Ala-Tolppa), Erkki Thil (Reino Ala-Tolppa), Antti Seppä (lääkäri), Tuire Salenius (vastaanottoapulainen), Ossi Kostia (potilas), Irma Manninen (potilas), Anna-Liisa Saarinen (potilas), Erkki Pirinen (potilas). Kesto 37'35". Väri. Ensiesitys TV2 perjantai 23.1.1976 klo 20.20. Uusinnat 11.1.1988; 4.4.1996 (Kesto 27'11).

Rintamäkeläiset, 21. jakso. "Niemen isännällä on talkooasiaa..." TV2/Ohjelmapäällikön toimisto. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Tenho Saurén (Kalevi Niemi), Kalevi Honkanen (Markkula). Kesto 34'59". Väri. Ensiesitys TV2 tiistai 3.2.1976 klo 21.30. Uusinnat 23.1.1977; 30.9.1982; 25.1.1988; 18.4.1996.

Rintamäkeläiset, 22. jakso. "Eeva on tullut käymään kotona." TV2/Ohjelmapäällikön toimisto. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Marjut Sariola (Eeva Rintamäki), Tauno Karvonen (Paavo Laine). Kesto 28'45". Väri. Ensiesitys TV2 tiistai 9.3.1976 klo 21.30. Uusinnat 23.1.1977; 30.9.1982; 25.1.1988; 18.4.1996.

Rintamäkeläiset, 23. jakso. "Metsävahinkoja." TV2/Ohjelmapäällikön toimisto. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N:

Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Helinä Viitanen (Edith Ala-Tolppa), Erkki Thil (Reino Ala-Tolppa). Kesto 28'48". Väri. Ensiesitys TV2 tiistai 6.4.1976 klo 20.30. Uusinnat 28.10.1982; 1.2.1988; 2.5.1996.

Rintamäkeläiset, 24. jakso. "Rintamäessä tehdään tulevaisuudensuunnitelmia." TV2/Ohjelmapäällikön toimisto. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Marjut Sariola (Eeva Rintamäki), Matti Viironen (Aarne Rintamäki). Kesto 32'06". Väri. Ensiesitys TV2 tiistai 4.5.1976 klo 20.25. Uusinnat 20.2.1977; 14.10.1982; 8.2.1988; 9.5.1996 (Kesto 29'56").

Rintamäkeläiset, 25. jakso. "Urakkahommia." TV2/Ohjelmapäällikön toimisto. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Kalevi Honkanen (Markkula). Kesto 30'09". Väri. Ensiesitys TV2 tiistai 1.6.1976 klo 21.30. Uusinnat 11.11.1982; 1.6.1982; 16.5.1996.

Rintamäkeläiset, 26. jakso. "Rivitalossa on tupaantuliaiset." TV2/ Teatteri-toimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Matti Viironen (Aarne Rintamäki), Pirkko Reinikainen (Rauha Järvelä). Kesto 29'12". Väri. Ensiesitys TV2 sunnuntai 20.3.1977 klo 19.30. Uusinnat 25.11.1982; 8.6.1988; 23.5.1996.

Rintamäkeläiset, 27. jakso. "Lahtisen isännällä on asiaa..." TV2/ Teatteri-toimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Reino Kal-

liolahti (Eero Lahtinen), Marjut Sariola (Eeva Rintamäki), Matti Viironen (Aarne Rintamäki), Iitu Viironen (poika). Kesto 32'04". Väri. Ensiesitys TV2 sunnuntai 17.4.1977 klo 19.30. Uusinnat 9.12.1982; 15.6.1988; 30.5.1996.

Rintamäkeläiset, 28. jakso. "Rintamäen Eevalla on asiaa kirkonkylään..." TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Marjut Sariola (Eeva Rintamäki), Toivo Hilden (Lassila), Erkki Pirinen (baarin asiakas), Ritva Haljala (asiakas), Outi Pasanen (asiakas). Kesto 31'17". Väri. Ensiesitys TV2 sunnuntai 15.5.1977 klo 19.30. Uusinnat 23.12.1982; 29.6.1988; 6.6.1996.

Rintamäkeläiset, 29. jakso. "Ensiapua..." TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Marjut Sariola (Eeva Rintamäki), Matti Viironen (Aarne Rintamäki), Tenho Saurén (Kalevi Niemi), Kalevi Honkanen (Markkula), Erkki Thil (Reino Ala-Tolppa), Salme Laaksonen (hoitaja), Leena Käärmeniemi (kurssilainen), Irma Sarjanen (kurssilainen). Kesto 31'18". Väri. Ensiesitys TV2 tiistai 7.6.1977 klo 21.30. Uusinnat 6.1.1983.

Rintamäkeläiset, 30. jakso. "Papinvaalit." TV2/Teatteritoimitus. Sk: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Veijo Pasanen, K: Juhani Nätttilä, La: Raimo Salo, Ksiht: Mari Lehtonen, M: Paavo Raninen, N: Sirkka Lehto (Leena Rintamäki), Veijo Pasanen (Antti Rintamäki), Eila Roine (Helmi Honkonen), Ahti Haljala (Veikko Honkonen), Tenho Saurén (Kalevi Niemi), Kalevi Honkanen (Markkula), Pentti Järventie, Toivo Lehto, Mauri Saikkonen. Kesto 45'32". Väri. Ensiesitys TV2 tiistai 21.11.1978 klo 21.30. Uusinnat 23.1.1983; 6.7.1988; 6.12.1996.

Heikki ja Kaija. TV2/Teatteritoimitus/Pertti Nätttilä. Ks: Reino Lahtinen, O: Pertti Nätttilä, Ho: Vili Auvinen, La: Raimo Salo, N: Vili Auvinen (Heikki), Eila Roine (Kaija), Liisa Roine (Lissu), Veijo Pasanen (Antero), Sylvi Salonen (Lahtiska), Rakel Laakso (Kaijan äiti), Eero Roine (Kaijan isä), Toivo Lehto (Heikin isä), Janne Auvinen (Janne) sekä mm. Ahti Haljala, Sirkka Lehto, Elsa Rantalainen, Ossi Kostia ja Eero Veneskoski. Vertailussa tarkasteltu vuosina 1965–1967 esitettyjä jaksoja.

Metsolat. TV2/Teatteritoimitus/Olli Tola. Ks. Curt Ulfstedt, Carl Mesterton ja Anna-Lisa Mesterton, O: Carl Mesterton, Ao: Vesa Veijalainen, Ku: Timo Kapanen, M: Juha Tikka ja Esa Kaartamo, La: Marjaana Pirskanen, J: Jukka Kestilä, Gr: Pertti Nykänen, N: Helinä Viitanen (Annikki Metsola), Ahti Haljala (Antti Metsola), Svante Martin (Risto), Kari Hakala (Erkki), Jaana Raski (Jaana), Esko Raipia (Jaakko), Katriina Honkanen (Eeva), Anna-Leena Härkönen (Liisa), Juha Hyppönen (Kari Kaukovaara), Jari Salmi (Osma), Mikael Anderson (Stig), Hellin Auvinen-Salmi (mummo), Hellevi Seiro (Raija), Kim Floor (Heikki), Miika Korkiakoski (Lasse), Anu Hälvä (Helena). Vertailussa tarkasteltu vuosina 1993–1995 esitettyjä jaksoja.

2. ARKISTOLÄHTEET

Suomen Elinkeinoelämän Keskusarkisto ELKA.

Leikekansiot Oy Yleisradio Ab.

– Kansio nro 852: "Ohjelma-arvostelut". Lehtileikkeet
16.9.–15.10.1972.

– Kansio (nroa ei ilmoitettu): "Yleistä television alalta". Lehtileikkeet
1.–16.3.1977.

Oy Yleisradio Ab. Tv-arkisto (Tampere). Stairs-tuloste 11.11.1998.

Rintamäkeläisten jaksojen tuotantotiedot.

3. SANOMA- JA AIKAKAUSLEHDET

Aamulehti 1972.
 Antenni 1972.
 Etelä-Saimaa 1972.
 Etelä-Suomen Sanomat 1972.
 Helsingin Sanomat 1972.
 Hämeen Sanomat 1972.
 Hämeen Yhteistyö 1972.
 Ilta-Sanomat 1996.
 Kansan Uutiset 1972.
 Katso 1972, 1975, 1976, 1977.
 Keskisuomalainen 1995.
 Kirkko ja Kaupunki 1972.
 Pellervo 1982.
 Suomen Kuvalehti 1966, 1999.
 Uusi Suomi 1977.

4. ÄÄNITTEET

The Breasthillers (We are Sailing – The Sea of Love). Nylon 66'ers 1998.

5. AIKALAIS- JA MUISTELMAKIRJALLISUUS

Kalemaa, Kalevi: *Tuommoisia ja tämmöisiä. Roineen teatterisuvun vaiheita*. Juva 1995.

Kiuru, Sakari: *Puhetta tuulta vastaan*. Helsinki 1990.

Vennamo, Veikko: *Kekkos-diktatuurin vankina*. Jyväskylä 1989.

Vennamo, Veikko & Väisänen, P.O.: *Jälleenrakennuksen ihme – Suomi nousi aallonpohjasta*. Jyväskylä 1988.

6. HAKUTEOKSET JA SANAKIRJAT

Mitä Missä Milloin 1974. Kansalaisen vuosikirja. 24 vuosikerta. Toimittaneet Pauli Kojo & al. Keuruu 1973.

Suomalainen fraasisanakirja. Kivestä Kekkoseen – Yli 5000 puheenpartta, sanakuva ja iskusanaa höystettyinä kirjoista, lehdistä, radiosta ja televisiosta kootuin lainauksin. Koonnut Sakari Virkkunen. Keuruu 1974.

Vuosifakta 74, Uutiskatsaukset 1.10.1972–30.9.1973. Toimittaneet Suomen Tietotoimisto ja Olavi Koskinen. Porvoo 1973.

Vuosifakta 75, Uutiskatsaukset 1.10.1973–30.9.1974: Toimittaneet Suomen Tietotoimisto, Matti Tuurala ja Kyllikki Laakso. Porvoo 1974.

*Vuosifakta 78. Uutiskatsaukset 1.9.1976–31.8.1977. Toimittaneet Kyllikki Laakso ja Tarja Virtanen. Porvoo 1978. Erit. Reino Lindroosin artikkeli *Itsenäinen Suomi – yhteinen asiamme.**

7. HAASTATTELUT

Pertti Nätilän haastattelu Tampereen Tohlopissa 25.11.1998.
Kaksi c-kasettia, yht. 80 min. Tekijän hallussa.

8. TUTKIMUSKIRJALLISUUS

Allen, Robert C. & Gomery, Douglas: *Film History – Theory and Practice*. New York 1985.

Ang, Ien: *Desperately Seeking the Audience*. London 1991.

Dyer, Richard & al.: *BFI Television Monograph No. 13: Coronation Street*. Hertford 1987.

Hietala, Veijo: *Ruudun hurma. Johdatus tv-kulttuuriin*. Jyväskylä 1996.

Hietala, Veijo: *Suomalainen televisio vuonna nolla(kaksi). Lähikuva* 4/1994.

Hiltunen, Ari: *Aristoteles Hollywoodissa. Menestystarinan anatomia.* Tampere 1999.

Ilmonen, Kari: *Tekniikka: kaiken perusta. Yleisradion historia 1926–1996.* 3. osa. Porvoo 1996.

Kallioniemi, Kari & Salmi, Hannu: *Mitä populaarikulttuuri on?* teoksessa *Porvariskodista maailmankylään. Populaarikulttuurin historiaa.* Kirjoittajina Kari Kallioniemi ja Hannu Salmi. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A:40. Vammala 1995.

Korhonen, Teppo: *Maaseudun elämäntavan muutos* teoksessa *Suomi. Maa, kansa, kulttuurit.* Toimittaneet Markku Löytönen ja Laura Kolbe. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 753. Jyväskylä 1999.

Kracauer, Siegfried: *Caligarista Hitleriin. Saksalaisen Elokuvan psykologinen historia.* Alkuteos *From Caligari to Hitler. A Psychological History of the German Film* (1947). Suomentanut Reijo Lehtonen. Helsinki 1987.

Kytömäki, Juha & Savinen, Ari: *Terveisiä katsojilta* teoksessa *Kanavat auki! Televisiotutkimuksen lukemisto.* Toimittaneet Anu Koivunen ja Veijo Hietala. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisu A:61. Vammala 1997.

Löytönen, Markku: *Ihmiset maisemassa* teoksessa *Suomi. Maa, kansa, kulttuurit.* Toimittaneet Markku Löytönen ja Laura Kolbe. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 753. Jyväskylä 1999.

Naskila, Marja: *Emäntä Suomessa.* Jyväskylä 1982.

Nurmi, Seija & Parkkonen, Raija: *Televisio-ohjelmiston rakenne ohjelmatyypeittäin ja alkuperämaittain vuosina 1977–1979 sekä toimintavuonna 1979/80.* Oy Yleisradio Ab., Suunnittelu- ja tutkimusosasto. Sarja B 1/1982. Helsinki 1982.

Rakentamisen aika. Asutus ja maanhankinta. Maanhankintalain 40-vuotisjuhla-julkaisu. Toimittanut Marja Naskila. Helsinki 1984.

Rannikko, Pertti: *Savottojen ja väestökadon Suomi* teoksessa *Suomi. Maa, kansa, kulttuurit*. Toimittaneet Markku Löytönen ja Laura Kolbe. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 753. Jyväskylä 1999.

Revon haamuista taivaskanaviin. Toimittaneet Paavo Kähkölä ja Pertti Hemänus. Helsinki 1989.

Rintamalta raivioille. Sodanjälkeinen asutustoiminta 50 vuotta. Toimittanut Erkki Laitinen. Jyväskylä 1995.

Ruoho, Iris: *Tie kotiin. Yhteisöutopia ja sukupuoli Metsoloissa. Lähikuva 4/1994.*

Ruohonen, Voitto: *Televisio, nostalgia ja taaksejäänyt Suomi* teoksessa *Kanavat auki! Televisiotutkimuksen lukemisto*. Toimittaneet Anu Koivunen ja Veijo Hietala. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:61. Vammala 1997.

Sallinen-Gimpl, Pirkko: *Karjalaisuus suomalaisuuden osana* teoksessa *Mitä suomalaisuus on*. Toimittanut Teppo Korhonen. Suomen antropologinen Seura. Helsinki 1993.

Salmi, Hannu: *Populaarifiktio ja sarjamuodon kiertokulku* teoksessa *Porvariskodista maailmankylään. Populaarikulttuurin historiaa..* Kirjoittajina Kari Kallioniemi ja Hannu Salmi. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:40. Vammala 1995.

Salokangas, Raimo: *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949–1996.* 2. osa. Porvoo 1996.

Siltala, Juha: *Isien teot, Hamletin sanat* teoksessa *Ja kuitenkin me voitimme. Sodan muisto ja perintö*. Toimittanut Lauri Haataja. Jyväskylä 1994.

Silvo, Ismo: *Valta, kenttä ja kertomus. Televisiopolitiikan tulkinnat.* Yleisradion suunnittelu- ja koulutustoiminnan julkaisuja nro 2. Oy Yleisradio Ab. Helsinki 1988.

Steinbock, Dan: *Taideteos ja taidekasvatus. Niskasen, Mollbergin, Salaman ja Turkan töitä yhteiskunnallisesta ja strukturalistisesta näkökulmasta.* Jyväskylä 1985.

Steinbock, Dan: *Formaatti ja televisiosarjat. Prime time -televisiosarjojen formaatit tuottajien, tutkijan ja yleisön näkökulmasta.* Sarja B 1/1988. Oy Yleisradio Ab. Suunnittelu- ja tutkimusosasto. Helsinki 1988.

Televisio ja suomalainen. Toimittanut Risto Sinkko. Viestintätutkimuksen Seuran julkaisusarja n:o 3. Espoo 1981.

Tuominen, Marja: *"Me ollaan kaikki sotilaitten lapsia". Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa.* Keuruu 1991.

Velander, Paavo: *Kidekoneesta väritelevisioon.* Vaasa 1986.

Vihinen, Hilkka: *Suomalaisen rakennemuutoksen maatalouspolitiikka 1958–1987.* Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisuja 8. Mikkeli 1990.

Virtanen, Minna: *Television itsesensuuri Suomessa. Väki- ja väkivaltakuvausten ja ei-toivottujen ohjelmasisältöjen säätely julki- ja piilotasolla.* Oy Yleisradio Ab:n suunnittelu- ja tutkimusosasto. Sarja B10/1988. Helsinki 1988.

9. MUUT PAINETUT LÄHTEET

Yleisradion ohjelmatoiminnan säännöstö. Helsinki 1972.

LIITE 1

RINTAMÄKELÄISTEN JAKSOT JA ENSIESITYKSET

1. Sarjanäytelmä maanviljelijä Antti Rintamäen ja hänen vaimonsa elämästä Rintamäen tilalla (voi alkaa vaikka matonkuteista ja tylsistä saksista). 3.10.1972 – TV2 tiistai klo 21.30.
2. Rintamäen Antti on lähtenyt kirkolle puolueen paikalliskokoukseen, Sirkka-Liisa on lypsyllä ja Leena tiskailee päivällisastioita. Entä sitten? 31.10.1972 – TV2 tiistai klo 21.30.
3. Juhlan tuntua. Aarne on päässyt siviiliin ja sattuu Antin syntymäpäiväkin samoihin aikoihin. 28.11.1972 – TV2 tiistai klo 21.30.
4. Sirkka-Liisa yrittää ratkaisua elämäänsä ja Antilla on suuria suunnitelmia. 26.12.1972 – TV2 tiistai klo 20.15.
5. Antti Rintamäki aikoo myydä metsää ja rakentaa navetan. Sirkka-Liisa on lähtenyt, mutta jääkö Aarne? 28.1.1973 – TV2 sunnuntai klo 19.45.
6. Rintamäen Leenalle on sattunut tapaturma ja Antti käy häntä sairaalassa katsomassa. 25.2.1973 – TV2 sunnuntai klo 19.05.
7. Rintamäen Leena on toipilaana kotona. Aarne suunnittelee tulevaisuuttaan tilalla, sillä isä-Antti on myynyt metsää. Sen vuoksi Elina-tytär tulee vierailulle kaupungista. 25.3.1973 – TV2 sunnuntai klo 19.05.
8. Isoja aikeita: Rintamäen miehet ovat ostamassa traktoria ja Leena-emäntä uutta takkia. 22.4.1973 – TV2 sunnuntai klo 19.35.
9. Rintamäen Antti ja Leena ovat jääneet tilalleen kahden kesken – kenen on syy? 4.10.1974 – TV2 perjantai klo 21.30.
10. Honkosen Helmi on vaatinut tupaansa uudistuksia, ja mikäs siinä sitten auttaa... 1.11.1974 – TV2 perjantai klo 21.30.
11. Rintamäessä on vieraita läheltä ja vähän kauempaakin... 29.11.1974 – TV2 perjantai klo 21.30.
12. Kauppalassa on vieraita. 27.12.1974 – TV2 perjantai klo 20.20.
13. Sotainvalidit suunnittelevat Leningradin matkaa Niemen isännän johdolla. Lähtevätkö Antti ja Honkosen Veikko mukaan? 30.1.1975 – TV2 torstai klo 21.30.
14. Ulkomailla ollaan käyty ja kotiin tullaan... 27.2.1975 – TV2 torstai klo 21.30.
15. Matkamuistoja Leningradista. 27.3.1975 – TV2 torstai klo 21.20.
16. Rintamäen Antilla on pankkiasioita. 22.5.1975 – TV2 torstai klo 21.30.
17. Antti on lähdössä kirkolle ja Leena aikoo leipoa kakun, koska ilmassa on juhlan tuntua. 26.9.1975 – TV2 perjantai klo 20.30.
18. Honkosen Helmi on päässyt lomalle ja lomittajakin löytyy läheltä. 24.10.1975 – TV2 perjantai klo 20.25.
19. Pankkiin on taas Rintamäkeläisillä asiaa... 28.11.1975 – TV2 perjantai klo 20.30.
20. Honkosen Veikon sodassa saama vamma on alkanut vaivata ja lääkäriä tarvitaan. 23.1.1976 – TV2 perjantai klo 20.20.
21. Niemen isännällä on talkooasiaa... 3.2.1976 – TV2 tiistai klo 21.30.
22. Eeva on tullut käymään kotona. 9.3.1976 – TV2 tiistai klo 21.30.
23. Metsävahinkoja. 6.4.1976 – TV2 tiistai klo 20.30.
24. Rintamäessä tehdään tulevaisuudensuunnitelmia. 4.5.1976 – TV2 tiistai klo 20.25.
25. Urakkahommia. 1.6.1976 – TV2 tiistai klo 21.30.
26. Rivitalossa on tupaantuliaiset. 20.3.1977 – TV2 sunnuntai klo 19.30.
27. Lahtisen isännällä on asiaa... 17.4.1977 – TV2 sunnuntai klo 19.30.
28. Rintamäen Eevalla on asiaa kirkonkylään... 15.5.1977 – TV2 sunnuntai klo 19.30.
29. Ensiapua... 7.6.1977 – TV2 tiistai klo 21.30.
30. Papinvaalit. 21.11.1978 – TV2 tiistai klo 21.30.

LIITE 2

REINO LAHTISEN ESITTELYPUHE RINTAMÄKELÄISTEN ENSIMMÄISESSÄ JAKSOSSA 3.10.1972

Ehtoota. Minä olen Lahtisen Reino Nokialta ja olen kirjoittanut tämän nyt alkavan sarjanäytelmän Rintamäkeläiset. Sekertoo Rintamäen taloudesta, pienviljelijätaloudesta täällä maaseudulla ja hieman sen lähiympäristöstäkin. Jaa, mutta sieltäpä näyttää Antti Rintamäki tulevankin...

Tämä mies on siis Antti Rintamäki, pienviljelijä, lähes päähenkilö tässä näytelmä-sarjassa. Antti on viisissäkymmenissä – pienviljelijänä hän on totinen, vakaumuksen mies. Poliitikka yleensäkin on aihe, josta keskusteltaessa Antti ei siedä turhaa leikinlaskua. Veikko Vennamon puheet ovat eittämättä saaneet melkoista vastakaikua Antti Rintamäen ajatuksissa. Parhaat vuotensa, kuten on tapana sanoa, Antti on menettänyt sodassa. Siellä hän on menettänyt myös osan terveyttään, vaikka sitä ei päältäpäin huomaakaan. Rintamäen tila sijaitsee jossain Hämeen–Satakunnan rajamailla. Tila ei ole suuren suuri, enemmänkin pieni, 28 hehtaaria kaikenkaikkiaan, näistä peltoa viisi. Varsinaisesti tila ei ole koneistettu, mutta sähkö toki on. Asuinrakennuksessa on myös viemäri, mutta ei vesijoh-toa. Asuinrakennus on muutenkin ihan tavallinen pieni maalaistalo – tupa, keittiö, kaksi kamaria.

Täällä elää elämäänsä myös Leena Rintamäki, vaimonpuoli, joka on tehty Antin kylkiluusta. Tarkasti ottaen Leena-emäntä on muutaman vuoden miestänsä vanhempi. Antti on taloudenpidossa varsin tarkka poika, joku voisi sanoa että nuuka, ja tämä näkyy myös Leenan asenteissa ja asusteissa. Hiljaisessa mielessään Leena on kuitenkin luja ja itsen-äinen, joskus jopa itsepäinen naisihminen. Elämä ei ole aina hymyillyt hänelle, mutta omaa hiljaista hymyään Leena Rintamäki ei silti ole kadottanut.

Rintamäen ruokakuntaan lukeutuu myös Sirkka-Liisa Halonen, Leena Rintamäen tytär ennen hänen avioliittoaan. Sirkka-Liisa on hedelmä Leenan nuoruudenrakkaudesta, rakkaudesta mieheen, joka jätti sekä äidin että lapsen. Vanhakantaisella maaseudulla avio-ton lapsi, äpärä, ei ollut mikään helppo eikä jokapäiväinen asia. Häpeä onkin jättänyt jäl-kensä niin äidin kuin tyttären elämään, vaikkei se enää tänään mikään jokapäiväinen ongelma olekaan. Sirkka-Liisa Halonen on elänyt äitinsä hoivissa lähes koko ikänsä. Mitään varsinaista ammattia, saati omaa itsenäistä elämää, hänellä ei vielääkään ole.

Antilla ja Leenalla on kaksi yhteistä lasta. Tytär Elina on jo naimisissa miehensä merkonomi Heikki Avellanin kanssa. Hänen onnensa ja elämänsä kukoistaa läheisessä kaupungissa. Äiti-Leenan varsinainen lempilapsi ja silmätikku on perheen kuopus Arne Rintamäki. Par'aikaa poika on sotaväessä. Hänen elämänsä on ratkaisevasti tienhaaras-sa. Kysymys on omasta tulevaisuudesta: jäädäkö Rintamäkeen vai lähteäkö maailmalle.

Näin Rintamäet elävät elämäänsä pienehkössä maalaishäyryssä. Lähinaapureina on maanviljelijöitä. Kylässä asuu myöskin joitakin sellaisia, jotka käyvät ansiotyössä kylän ulkopuolella. Väki kuitenkin vähenee, kauppialiike on suljettu, nuorisoa ei ole juuri ensin-kään. Tämä on sitä rakennemuutosta, jota kyläläiset itse sanovat katkerasti maaltapaoksi. Vaaleissa kylänväki äänestää enemmänkin keppä ja demareita, mutta innokas joskin pieni kannatuksensa on myös kommunisteilla ja vennamolaisilla. Hiukan kauempana kylästä asuu veljessarja, jotka ovat periaatteellisia kokoomuslaisia.

Tästä voimmekin aloittaa kuvaelmamme Rintamäkeläisten elämästä, kun näyttää tuo naapurin emäntä Helmi Honkonen tulevan paikalle...